

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції за різними юридичними напрямками

Напрямки вдосконалення міжнародного та національного права на сучасному етапі

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

8 грудня 2011 р.

**УКРАЇНА
Тернопіль
2011**

Напрямки вдосконалення міжнародного та національного права на сучасному етапі: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції.-Тернопіль, 2011.- 156 с.

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних питань, які оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

Адреса оргкомітету:
46010, м. Тернопіль, а/с 1079
тел. 0979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язкове.

**СТАНОВЛЕННЯ ПОЛЬСЬКИХ МИТНИХ ОРГАНІВ НА
ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД ХХ
СТОЛІТТЯ**

*Русенко Святослав Ярославович
здобувач Академії митної служби України*

Після завершення Першої світової війни в Україні активізувався рух самостійного державотворення. Але, на жаль, сусідні держави та світова спільнота загалом мали інші плани щодо українських земель. В липні 1919 року Польщі вдалось витіснити корпуси Української Галицької Армії, які з Галичини були вимушені переправитися на лівий берег річки Збруч та приєднатися до військ Директорії.

Враховуючи історичні події у міжвоєнний період з 1919 по 1939 роки, нова Річ Посполита сформувала кордон з УРСР, який частково проходить по сучасних адміністративно-територіальних межах Тернопільської та Рівненської областей. З Румунією, відповідно, по сучасних адміністративно-територіальних межах Івано-Франківської, Тернопільської та Чернівецької областей, Польщі з Чехословаччиною - вздовж лінії адміністративно-територіального поділу сучасної Закарпатської з Львівською та Івано-Франківською областями. Новостворені кордони в межах сучасної західної України між зазначеними державами стимулювали польську владу до негайного утворення відповідної системи митних органів.

Після відновлення незалежності Польщі гостро постало питання створення митної системи. Тому у 1919 році в рамках реорганізації в Міністерстві фінансів було утворено 8 відділів, в тому числі відділ у справах митної організації, митної справи і митного тарифу [1]. Визначалося, що фінансове управління в окремих галузях державної діяльності виконували: фінансові палати, фінансові органи, а саме: податків і державних оплат, акцизу, державних монополій, а також фінансові каси та окремі митниці, організацію яких визначали окремі положення. Фінансові органи податків і державних оплат та фінансові каси створювались в кожній адміністративній одиниці, а інші фінансові органи (акцизу, монополії, митниці) створювались в разі необхідності [2]. Здійснення митної справи входило до компетенції фінансових органів у Львові і Кракові (до моменту створення Дирекції мит у Львові) [3]. Така структура польських фінансових органів, яка була впроваджена в життя через необхідність здійснення фінансової діяльності щойно створеної

держави, була далеко не ідеальна та потребувала подальшого удосконалення. В лютому 1920 року відділ у справах митної організації, митної справи і митного тарифу перейменовано в Митний департамент (Departament Cel), що стало першим кроком до виокремлення митних органів з загальної системи фінансових органів Речі Посполитої. На чолі департаменту стояв директор і віцедиректор, яким підпорядковувалось 7 відділів (законодавчий, організаційно-персональний, рахунковий, господарський, тарифний, карний та прикордонної охорони) [1].

11 жовтня 1922 року Розпорядженням Ради Міністрів створено дирекції мит (Dyrekcja Cel) або митні дирекції як територіальну владу другої інстанції на російському та австрійському кордоні. Такі Дирекції мит утворено у Варшаві, Вільнюсі і Львові [3]. Західна Україна входила в зони діяльності Дирекції мит у Варшаві та у Львові. Дирекції мит у Варшаві підпорядковувалися воєводства: Варшавське, Келецьке, Лодзьке, Люблінське, Волинське, Поліське і частково Білостоцьке, а Дирекції мит в Львові підпорядковувалися воєводства: Краківське, Львівське, Станіславське і Тернопільське [3]. Дирекція мит у Львові перебрала повноваження здійснення митної справи від казначейських органів у Львові і Кракові [3].

Дирекція мит здійснювала управління митницями, органами митної варти та безпосередньо підпорядковувалася Міністерству фінансів.

До компетенції дирекції мит входило здійснення митної справи і охорони кордонів у межах передбачених повноваженнями митних органів другої інстанції шляхом митних приписів, нагляд за підпорядкованими митними органами та органами митної варти, наповнення державного бюджету в межах покладених на нього обов'язків шляхом відповідних приписів, ведення особових справ службовців і підпорядкованих митних органів та митної варти, а також адміністративних справ в межах передбачених для адміністративного фінансового органу другої інстанції (фінансових установ).

Дирекція мит приймала рішення у другій та останній інстанції у тих справах, що відносились до сфери діяльності підпорядкованих митних органів та органів митної варти, а у справах непідпорядкованих Міністерству фінансів та які не відносяться до сфери діяльності митних органів чи органів митної варти приймала рішення першої інстанції.

Директор очолював дирекцію мит, який призначався Міністром фінансів [4]. Пізніше також утворено дирекцію мит в Мисловицах [1].

24 березня 1923 р. Розпорядженням Міністра фінансів визначено організацію і сферу діяльності дирекції мит в межах російського та австрійського кордонів. Вона "здійснювала керівництво всіма службовцями, які були нижчими за посадою в митних органах та в митній варті в адміністративному окрузі Дирекції мит...". Заступника Директора

призначало Міністерство фінансів за поданням Директора [5]. Відповідно до характеру справ, дирекція мит ділилася на три відділи (адміністративний, митних процедур, рахунковий та відділ фахового контролю) [5].

Адміністративний відділ займався веденням особових справ держчиновників та інших співробітників дирекції мит, митниць і органів митної варти, нарахуванням пенсій, соціальних нарахувань, господарськими справами, охороною кордонів, професійним навчанням посадових осіб митних органів і митної варти, наглядом за діяльністю митної варти та веденням архіву і бібліотеки дирекції мит. До обов'язків відділу митних процедур входило здійснення митних процедур з товарами і громадянами та діяльність, яка стосувалася здійснення митних процедур, за винятком рішень митно-тарифного регулювання, що залишається винятково у компетенції Міністра фінансів, а також, нагляд над діяльністю митниць в сфері встановлення окремих приписів. Рахунковий відділ, крім складання кошторису та ведення обліку доходів і видатків дирекції мит і підлеглих їй установ і органів, наділявся повноваженнями контролю обліку підпорядкованих митних органів, відкриття ними визначених кредитів, здійснення раптових ревізій кас і обліку підпорядкованих митних органів (не рідше чотирьох разів на рік), та здійснення іншої службової діяльності, яка відповідає інструкції рахунково-касової та відноситься до компетенції органів другої інстанції. Відділ фахового контролю займався виключно обліком, а також загальним контролем митних документів, додатковою перевіркою і стягуванням митних зборів [5].

У 1930 році відбувся остаточний поділ зон діяльності між чотирма Дирекціями мит у Варшаві, Львові, Познані і Мисловіцах [1].

Відповідно до Розпорядження Міністра фінансів, митні органи Польщі ділились відповідно до своєї діяльності на митні органи першого класу та митні органи другого класу [4, §2]. Повноваження митниць другого класу суттєво обмежувалися в порівнянні з установами першого класу. Так, митні органи першого класу могли відправляти будь-які товари, незважаючи на їх кількість або величину мита. Митниці другого класу, які були розташовані на навколишніх шляхах, могли здійснювати митне оформлення експорту тільки деяких видів товарів та у встановлених межах, згідно з табелем, а при ввезенні - лише товарів, звільнених від мита [4].

Згаданий табель базувався на митному тарифі від 4 листопада 1919 року та складався з п'яти груп. Відправка товарів, які зазначалися в конкретній групі могла здійснюватись митницями другого класу за умови дотримання вимоги, яка ставилась в зазначеному табелі. Кожна з п'яти груп мала свою конкретну вимогу.

Товари, експорт яких декларант міг декларувати усно, вивозились через будь-які митні органи. Товари, експорт яких декларант повинен був декларувати письмово, вивозились тільки через митниці першого класу. Оформлення товарів в митних органах другого класу здійснювалося не цілодобово, а протягом робочого дня в зимовий період від 1 жовтня до 1 березня з 8 год. ранку до 17 год. вечора з перервою з 12 год. до 13 год. а в літній період з 7 год. ранку до 19 год. вечора з перервою з 12 год. до 14 год. З метою переходу подорожніх та жителів прикордонної смуги крім митних органів першого та другого класів створювалися митні пости. Вони підпорядковувалися відповідним митницям [4].

Згідно мапи автомобільних доріг Польщі станом на 1939 рік (Mara samochodowa Polski 1939 roku), найбільша кількість основних міжнародних транзитних шляхів проходила через територію західноукраїнських земель [6]. Відповідно до Ризького договору встановлювався митний кордон між Польщею та УРСР по лінії, вздовж напрямку до залізниці Олевськ - Сарни, с. Мишаковка, гирло р. Корчик, с. Милятин, м. Острог, р. Вілія, с. Ходаки, м. Білозорка, р. Збруч до р. Дністер [7]. Вздовж цього кордону розміщалися митні пункти пропуску на міжнародних автошляхах у населених пунктах Острог, Підволочиськ, Гусятин, Скала, Окоп Святої Тройці. Поряд з цим, захоплення Румунією Буковини спричинило розширення двосторонніх відносин з Польщею та створення митних пунктів пропуску на спільному кордоні в Устях, Заліщиках, Снятині, Кутах. З Чехословаччиною, яка на той час захопила сучасну Закарпатську область Польща мала митні пункти пропуску через кордон у Сланках та Барвінку біля Дуклі.

Станом на 1930 рік у Польщі функціонувала 61 митниця першого класу, 123 митниці другого класу і 20 митних представництв [8]. До першого класу відносилися митниці в Перемишлі, Чорному Дунайці, Лупкові, Сянках, Звардоні, Тарнові, Мушині, Станіславові, Снятині-Залуччі, Лавочні, Львові, Вороненках; до другого класу – митниці в Чижні, Барвінку біля Дуклі, Козацовці, Лисій Полянці, Недзці, Заліщиках, Корбелові, Кутах, Юрдові.

Право на надання митних пільг мав Міністр фінансів спільно з Міністром Промисловості і Торгівлі та Землеробства і Державних Земель шляхом прийняття відповідних розпоряджень. Пільги могли стосуватися для прикладу необхідних товарних позицій для загальнодержавної промисловості і землеробства, напівфабрикатів, сировини.

В листопаді 1934 р. востаннє до початку Другої світової війни затверджено організаційну структуру дирекції мит. Згідно з Розпорядженням Ради Міністрів від 13 листопада 1934 року "Про організацію і сферу діяльності територіальних митних органів другої інстанції" та Розпорядженням Міністра фінансів від 30 листопада 1934

року "Про повноваження дирекції мит", дирекція мит поділялася на три відділи: загальний, митний і рахунково-касовий. Загальний відділ вирішував особові, організаційні і господарські справи дирекції мит і підлеглих їй установ, розглядав проекти угод з підприємцями щодо виконання робіт і доставок, проводив загальний список інвентаря, здійснював перевірку господарських рахунків, співвідносив бюджетні кошториси, які відносяться до особових і речових видатків, влагоджував фінансові кримінальні справи, передбачені в кримінальному фінансовому законі, керував захистом фінансових інтересів щодо фінансово-кримінальних справ у судах, здійснював нагляд над провадженням кримінальних справ через у митницях, представляв висновки про асигнування нагород за сприяння викриттю фінансових злочинів, а також наглядав за належним списуванням штрафів. Загальний відділ мав три відділи - особовий, господарський і карний. Митний відділ здійснював діяльність, пов'язану з контролем руху перехожих та товарів через митний кордон з проведенням митного огляду, досліджував правильність оформлення переміщення через митний кордон товарних посилок, перевіряв правильність оподаткування і справляння належних митних і інших платежів, а також виконував нагляд над справлянням виявлених недоборів. Митний відділ складався також з трьох відділів - митної справи, професійного контролю і інспекційний. Рахунково-касовий відділ перевіряв формальну і фінансову діяльність дирекції мит та підпорядкованих їй установ, проводив систематичну фінансову перевірку книг і касових документів, вів рахунок сплати зборів та облік, доходів і видатків, оборотних і депозитних сум [9; 1].

Версальські домовленості на політичній карті Європи відновили державу Речі Посполитої, яка поспіхом, оговтавшись від воєнних подій, створювала державний владний апарат. У 1919 році здійснення митної справи відносилось до компетенції Міністерства фінансів та фінансових органів. Така проста система та об'єм роботи змусив польське керівництво до кардинальних реформ. Саме тому, починаючи з 1920 року і до початку Другої світової війни, митна система польської держави постійно удосконалювалася. Вагомим кроком вперед стало утворення не тільки Митного департаменту, а й дирекції мит з визначеними зонами їхньої діяльності. Такі дирекції мит стали середньою та зв'язною ланкою між Міністерством фінансів та митницями, що дало змогу детальніше та оперативніше організувати, координувати та контролювати підпорядковані їм митниці. Поділ митних органів на перший і другий клас проводився з метою надання різного статусу та повноважень щодо митного оформлення товарів. Це підкреслювало складність митних оформлень різних видів вантажів та, водночас, забезпечувало оперативне проходження митного кордону.

Джерела:

1. Polska administracja celna w okresie międzywojennym [Електронний ресурс] / М. Woźniczko // Monitor prawa celnego i podatkowego. – Режим доступу: <http://www.monitorc.pl/roczniki/1996/3-CEL.pdf>.
2. Ustawa z dnia 31 lipca 1919 roku o tymczasowej organizacji władz i urzędów skarbowych. – Art. 2 // Dzennik Praw Państwa Polskiego. – 1919. – Nr 65. – poz. 391.
3. Rozporządzenie Rady Ministrów z 11 października 1922 roku w przedmiocie ustanowienia Dyrekcji ceł, jako okręgowych władz II instancji na obszarze b. zaboru rosyjskiego i austriackiego - §6 // Dzennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 1922. - Nr 91 - poz. 846.
4. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 13 grudnia 1920 roku o postępowaniu celnem // Dzennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 1921. - Nr 11. - poz. 64.
5. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 24 marca 1923 roku w przedmiocie organizacji i zakresu działania Dyrekcji ceł na obszarze b. zaboru rosyjskiego i austriackiego// Dzennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 1923. - Nr 38. - poz. 258.
6. Mapa samochodowa Polski 1939 roku (stan dróg na 1939/40). – Warszawa: πTR Kartografia, 2005.
7. Traktat pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą podpisany w Rydze dnia 18 marca 1921 roku. – Art. 2 // Dzennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 1921. - Nr 49. - poz. 300
8. Historia [Електронний ресурс] // Urząd Celny (Baza Urzędów Celnych). – Режим доступу: <http://urządcelny.pl/historia>.
9. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 listopada 1934 roku o organizacji i zakresie działania okręgowych władz celnych II instancji - §2-5 // Dzennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. –1934. Nr 104. - poz. 926.

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ІДЕЇ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ СПАДЩИНІ НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ

Ухач Василь Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави та права юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Об'єктивне, неупереджене вивчення проблем українського національно-визвольного руху дозволить чіткіше окреслити роль і місце українства в світовому історичному процесі. На думку проф. О. Реєнта «тривалий період бездержавності спричинив атрофію здатності до

самоорганізації, творення власних соціальних інститутів, політичних організацій, волі до самоствердження у формі національно-визвольного руху, відсутність лідерів загальнонаціонального масштабу» [1, с 7]. Тому одним із ключових завдань сучасних науковців є очищення вітчизняної історії від ідеологічних нашарувань, що спотворювали її суть протягом десятиліть.

В умовах сьогодення важливим і необхідним є вивчення історичного досвіду будівництва Української держави, зокрема в інтелектуальній спадщині діячів організованого націоналістичного руху, який мав стратегічну мету - побудову Української Самостійної Соборної Держави (далі - УССД), мав чітке її баченні та здійснював реальні кроки до її досягнення.

Пропонована стаття покликана висвітлити окремі питання стратегії розбудови державного механізму в Українській державі, зокрема виокремити ідеї, що стосувалися такого важливого аспекту державного життя, як форми правління в майбутній УССД.

Переконані, що системне дослідження державно-правових ідей в українському націоналістичному русі ще попереду, хоча окремі аспекти окресленої проблеми висвітлювалися у працях В. Трофимовича, В. Мороза, А. Рибака, І. Патриляка, Д. Веденєєва, Г. Биструхіна, Г. Стародубець.

На установчому Конгресі українських націоналістів у 1929 році, виголошена Степаном Нижанківським доповідь про основи державного будівництва заклала в програму ОУН засадничі погляди на створення, закріплення та розвиток держави [2]. В питанні політичного ладу ОУН виділяла три етапи державного будівництва, від яких залежала і форма державного будівництва: перший етап (визвольна боротьба) - національна диктатура; другий етап (внутрішнього порядкування) - голова держави матиме завдання підготувати створення найвищих законодавчих органів на “засаді представництва всіх організованих суспільних верств з узглядненням відмінностей окремих земель, що ввійдуть до складу Української Держави”; третій етап (етап упорядкованої держави) - на чолі держави стане покликаний парламентом голова держави, який призначатиме уряд, підзвітний йому та представницькому органу [3, с. 29]. Українські націоналісти признавали конечність національної диктатури лише у час першого етапу [4, с. 256]. Київський дослідник Іван Патриляк зазначає, що у 30-40-х роках ХХ століття диктатура і етнічна нетерпимість була явищем цілком буденним, тоді “білими воронами” на політичній карті світу виглядали не диктаторські й расистські режими, а демократичні режими [5, с. 91]. Водночас воєнні реалії, зустріч із братами Великої України і як результат рішення III НВЗ ОУН, були тими факторами, що стимулювали український націоналізм «крайового зразка»

набирати рис демократичності, яка ставала лейтмотивом повоєнного світу. Цікаво, що перехід на позиції політичного плюралізму та гуманізму відбувся тоді, коли ОУН в Україні вела боротьбу за виживання в людиноненависницьких умовах; і навпаки: демократичне середовище Західної Європи не надто впливало на ультраправі погляди середовища ЗЧ ОУН [6, с. 304]. У цьому контексті важко не погодитися з думкою Г. Дичковської: «Легко бути гуманістом, сидячи в комфорті і попиваючи каву. Залишатися гуманістом в умовах тотального двостороннього геноциду значно важче» [7, с. 981].

Отже, після закінчення Другої світової війни інтелектуальний провід українського національно-визвольного руху закономірно більше концентрувався на організації боротьби з радянським режимом, ніж на розробці проблем розбудови державного механізму, що ускладнює дослідникам аналіз державотворчих ідей. На думку В. Трохимовича знайти в офіційних оунівських документах відповідь на запитання, якою має бути форма правління, важко. Тому лише в працях поодиноких публіцистів знаходимо розкриття певних аспектів піднятої наукової проблеми. Так, проаналізувавши статтю одного з чільних ідеологів ОУН П. Полтави «За тип організованої демократії в майбутній незалежній українській державі» (1949 р.), можна дійти наступних висновків:

по-перше, пропонувалася концепція парламентської демократичної республіки. Петро Полтава вважав, що закони лише тоді виконують без відхилень, коли цей процес контролює законодавець, звідси виконавча влада повинна підпорядковуватися законодавчій;

по-друге, депутатів парламенту слід обирати з представників політичних партій на загальних прямих рівних виборах (по пропорційній системі). П. Полтава обстоював думку, що до виборів слід було допускати лише ті партії, чії програми не містять антидержавних положень та які зібрали не менше двох мільйонів підписів громадян [8, Арк. 274-285]. Після виборів партії-переможці зобов'язувалися утворити парламентську більшість, яка розробить «Декларацію єдиної національної політики» та зобов'яжеться її виконувати [9, с. 310]. На думку П. Полтави це матиме такі наслідки: 1) існуватимуть чіткі напрямки розвитку держави, які позбавлять труднощів у законодавчій роботі; 2) глава держави одержить право розпускати парламент у разі, якщо більшість не сформується та не буде оприлюднено «Декларацію», і самостійно формувати виконавчу владу до повторних виборів; 3) реалізовувати політику парламенту мав би уряд, сформований з представників партій, що перемогли, або однієї партії, що отримала більшість голосів, причому парламент не мав би права висловити вотум недовіри урядові [10, с. 311]. Водночас, залишилися відкритими питання одно- чи двопалатності парламенту, повноважень Президента (глави держави), глави уряду.

Таким чином:

по-перше, державотворчі ідеї генеровані інтелектуальною елітою націоналістичного руху пройшли суттєву еволюцію, що зумовлювалося як змінами європейської геополітики, так і внутрішніми умовами боротьби;

по-друге, вирізняється глибина та теоретичний рівень розробок, своєрідність, оригінальність ідей оунівців, не сліпе рецепіювання чужих ідей, а творчих підхід із врахуванням реалій національно-визвольного руху;

по-третє, стосовно форми правління ОУН (б) (програма II Великого Збору ОУН 1941 р.), проглядаються риси авторитарного політичного режиму і водночас ознаки республіканської президентської форми з поділом влади на три гілки та місцевим самоврядуванням;

по-четверте, майбутня форма правління, запропонована ОУН (м) і закріплена в її програмі, за своїм змістом, з певними застереженнями, наближалася до конституційної монархії [11, с. 211];

по-п'яте, повоєнні суспільно-політичні позиції обидвох середовищ ОУН зазнали змін стосовно форми правління. Запропонований устрій містив усі ознаки республіканського, проте зміни все ще залишалися половинчастими, залишаючи за державою механізми контролю за життям громадян. Найбільш адекватною, на думку дослідника А. Рибачка, діячі ОУН бачили авторитарну демократію: з одного боку - з участю народу у формуванні влади, з іншого - із сильною владою. Отже проблемі політичного режиму, діячі ОУН приділяли першочергову увагу, тоді як питання конкретної форми правління не було принциповим.

Література:

1. Реєнт О.П. Україна в імперську добу (XIX - початок XX) / О.П. Реєнт. Інститут історії НАН України. - К., 2003. - С. 7.
2. ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955 р. Збірка документів. Вид-ня ЗЧ ОУН, 1955.
3. Мороз В. Місьцеве самоврядування в діяльності ОУН / В. Мороз. Самоврядування та самоорганізація територіальних громад. Мат-ли наук.-практ. конф. 24-25 червня 1999 р. - Львів, 1999. - С. 29.
4. Штикало Д. Новітні даноїди / Д. Штикало // Студентських шлях. - 1932. - Ч. 11-12. - С. 256.
5. Патриляк І. Державне будівництво в планах ОУН (травень 1941 року) / І. Патриляк // Київська старовина. - 2003. - № 2. - С. 91.
6. Трохимович В. Державотворчі ідеї Проводу ОУН в Україні (1940-1950) / В. Трохимович // Український визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН

- України. - Львів, 2007. - Збірник 10: До 100-річчя від дня народження Романа Шухевича. - С. 304.
7. Дичковська Г. Світоглядні концепції Петра Полтави / Г. Дичковська // Визвольний шлях. - 1995. - № 8. - С. 981.
8. П.П. За тип організованої демократії в майбутній незалежній українській державі // ГДА СБ України. - Ф. 13. - СПР. 372. - Т. 11. - Арк. 274-285.
9. Трохимович В. Державотворчі ідеї Проводу ОУН в Україні (1940-1950) / В. Трохимович // Український визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. - Львів, 2007. - Збірник 10: До 100-річчя від дня народження Романа Шухевича. - С. 310.
10. Названа праця. - С. 311.
11. Рибак А.І. Концепція української держави в ідеології ОУН (1939-й - 1950-ті роки): дис...канд. політ. Наук: 23.00.01 / Національний ун-т «Острозька академія». - Острог, 2007. - С. 211.

ВПЛИВ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Андрейко Ірина Степанівна

*старший викладач, Рівненський інститут Київського університету права
НАН України*

Переважно більша частина видів людської комунікації відбувається за допомогою мови, адже спілкування - її основне призначення. Мова взагалі є семіотична система, що виникла природно (на певній стадії розвитку людського суспільства) і розвивається закономірно, що має властивість соціального призначення, - це система, що існує передусім за все не для окремого індивіда, а для певного соціуму. Вона є основною суспільно значимою формою відображення оточуючої людини дійсності і себе самої, тобто формою зберігання знань про дійсність, а також засобом одержання нового знання².

На міжнародному рівні відпрацьована технологія, яка передбачає толерантне поводження між мовами. Прийняття протягом багатьох років міжнародних пактів та документів, зокрема “Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права”, дотримання яких гарантує збереження культурних прав різних національностей та розвиток їх культурних цінностей, а також сприяє “взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма націями і всіма расовими, етнічними та релігійними групами”¹.

Вивчення морально-правових аспектів мови набуває актуальності в багатьох країнах світу у зв'язку з глобальними процесами, які впливають на зміну світогляду мовного співтовариства.

Функціональні відносини між компонентами соціально-комунікативної системи на тому чи іншому етапі існування певного мовного співтовариства формують мовну ситуацію, характерну для цього співтовариства.

Треба підкреслити, що поняття “мовна ситуація” застосовується зазвичай до великих мовних спільнот – країн, регіонів, республік. Для цього поняття важливий фактор часу: по суті, мовна ситуація – це стан соціально-комунікативної системи у певний період її функціонування. Наприклад, в Україні, де соціально-комунікативна система включає як головні компоненти українську та російську мову (окрім них є й інші: білоруська, болгарська, угорська тощо), до розпаду СРСР спостерігалась відносна динамічна рівновага між цими мовами. Існували школи і з

українською, і з російською мовами навчання, у галузі науки та вищої освіти використовувались обидві мови, певною мірою поділяючи сфери застосування (природничі, технічні і правові науки – переважно російською мовою, гуманітарні – переважно українською), у побутовій сфері вибір мови спілкування визначався носієм мови, типом адресата, характером ситуації спілкування, але були зловживання за рахунок непродуманої політики – так, на основі прототипу американський народ хотіли створити “советський” народ, де домінувала російська мова. Наприклад, північні народи, зокрема ненці, буряти, ханти, манси втратили як власне мовне середовище, так і свою ідентичність. Бо навіть імена в сучасній спільноті частіше мають не етнічне, а російське походження, н-д: Володимир, Владислав, тощо. З 1990-их років розподіл функцій російської та української мов змінюється; російська мова витісняється українською із загального вжитку та сфер середньої та вищої освіти, науки, культури.

Межі поширення мов дуже часто не співпадають з політичними кордонами. Найочевидніший приклад – сучасна Африка, де однією і тією ж мовою можуть розмовляти жителі різних держав (наприклад, суахілі поширений у Танзанії, Кенії, Уганді, частково в Заїрі та Мозамбіку), а всередині однієї держави існує кілька мов (у Нігерії, наприклад, їх понад 200). Тому для визначення поняття “мовне співтовариство”, важливо поєднати лінгвістичні та соціальні ознаки: якщо залишити тільки лінгвістичні, то мова йтиме тільки про мову, безвідносно до середовища, де вона використовується; якщо ж спиратися винятково на соціальні критерії (включаючи і політико-економічні, і культурні фактори), то з поля зору випадають мови, які функціонують у певній соціальній спільноті. Повертаючись до міжнародного правого регулювання варто підкреслити, що сучасний розвиток світу, де відстежуємо значний вплив глобалізації неможливий без уніфікації термінів, що використовуються для втілення міжнародних норм в національному законодавстві. У такому виникає проблема запозичення термінів, які б відповідали мовному контексту національного законодавства. Беремо до уваги те, що для ратифікації будь-якого документа про права людини, терміни повинні бути перекладені доступною мовою для кожного індивіда цієї країни. Наприклад, термін “ліберті” французькою, “фрідом” англійською, але розуміння значення повинно забезпечуватися усіма мовами. Наприклад, українською «воля», російською «свобода», китайською «фалунь дафа» вільний шлях.

Компоненти соціально-комунікативної системи, що обслуговує те чи інше співтовариство, знаходяться один з одним у певних відносинах. На кожному етапі співіснування мовного співтовариства ці відносини більш або менш стабільні. Проте це не означає, що вони не можуть змінюватися. Зміна політичної ситуації в країні, зміна державного устрою, економічні

перетворення, нові орієнтири у соціальній та національній політиці тощо, - усе це може так чи інакше впливати на стан соціально-комунікативної системи.

Література:

1. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / Упоряд. Ю.К. Качуренко. – К., 1992. – С.24-36.
2. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева, - М.: Сов. Энциклопедия, 1990, с.604.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАРОДАМИ ПРАВА НА САМОВИЗНАЧЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Гриценко Марія Юріївна

*студентка юридичного факультету Київського Національного
Університету імені Тараса Шевченка, президентський степендіат*

На сьогоднішньому етапі розвитку людського суспільства все більшого значення набуває право народів на самовизначення. Це право отримало в сучасному світі широкого поширення: воно задеклароване у ряді джерел міжнародного права - Міжнародних Пактах про права людини, прийнятих в 1966 році, міститься в багатьох деклараціях Генеральної Асамблеї ООН, документах міждержавних і міжнародних неурядових організацій; до неї часто апелюють в ході етнічних конфліктів і рухів за незалежність. Таким чином, зміст і форми втілення права націй на самовизначення, як і саме поняття нації та національного руху є актуальною історико-філософською та правовою проблемою оскільки дає можливість зрозуміти ступінь правомірності багатьох подій сучасності пов'язаних з реалізацією права на самовизначення та зрозуміти причину багатьох національних та міжетнічних конфліктів.

Отже, актуальність дослідження полягає в необхідності з'ясування суті права націй на самовизначення та способів його реалізації в сучасному світі, інструменту для виваженої оцінки сучасних та історичних подій.

Зазначена проблема знайшла певне відображення в науковій літературі. Ряд дослідників, таких як Д.Е. Сміт, Б.Андерсен, О.Буер, М.Хрох, Ю.І. Семенов, Л.В. Сперанская та інші розглядали теоретичні проблеми формування націй, їх типи та проблеми націоналізму, як глобального соціально-політичного явища, що має втім свої національні відмінності, обумовлені історико-соціальним розвитком.

Інші автори, такі як С. Абуфа, І. Гладкий та Ю. Гладкий, Д.В. Грушкін, Г.Кецбая, І.Курас, Г.Старовойтова розглядали історичні обставини спроб реалізації націями права на самовизначення в контексті утворення нових національних держав внаслідок деколонізації чи сепаратизму певних національно-територіальних утворень та визначають фактори і обставини, які сприяють чи перешкоджають успішній реалізації їх прагнень.

Такі дослідники як Г. Перепилиця, А.І. Ландабасо-Ангуло, А.Н. Гордієнко, Дж. Боффа детально описували перебіг міжетнічних конфліктів, звертаючи увагу на їх етнічну складову.

Однак розглядаючи окремі аспекти зазначеної проблеми названі вище автори не подають цілісної картини реалізації народами права на самовизначення на сучасному етапі, як реалізації певної політико-правової традиції, перспектив вирішення проблеми самоврегулювання народів.

На сьогоднішній день, в наукових колах панує революційна для міжнародного права думка про існування кризи Вестфальської системи, що втілює в собі концепцію про значну перевагу інтересів держави над національними інтересами. На думку вчених, виникають сумніви щодо природного походження цієї кризи - наочною є свідомо політика, спрямована на руйнування вищезазначеної системи з боку одного світового гегемона та його союзників. Руйнування це пов'язано не тільки з політичною після розпаду СРСР ситуацією, що запроваджувала становлення на планеті «єдиної наддержави», якою протягом останніх років була США, визначаючи власні автентичні методи впливу на світове міжнародне право та хід світової політики. Така ідеологія розроблялася на Заході всю другу половину ХХ століття і була обумовлена двома факторами: розпадом колоніальної системи і веденням холодної війни. Закінчення цієї війни було багато в чому пов'язане з початком реального втілення в життя нових принципів. І в першу чергу ці нові принципи зазнали свого втілення у вчення про пріоритет прав людини над правом держави. Такий підхід може характеризуватися як досить багатосторонній. У 90-і рр. різнобічність вищезазначеного підходу чітко формулювалася у змісті наукової думки Майкла Гленнона, який вважав, що «ставлення до держав як до рівних заважає ставитися до людей як до рівних». Примітно, що інший вчений Валерій Зорькін (прихильник захисту прав і свобод людини) у своїй відомій статті «Апологія Вестфальської системи» порівняв ці ідеї з ідеологічними розробками Альфреда Розенберга. На структурну схожість вищезазначених вчень наголошено досить точно, але, в такому випадку варто враховувати і деякі відмінності в поняттях про право і про людину в цих ідеологіях. Безсумнівно, що концепція прав людини (в нацизмі чи неолібералізмі – політична орієнтація не є важливою) дійсно суперечить принципам

державного суверенітету і територіальної цілісності. Сучасна наукова думка стверджує, що така концепція лежить в основі всіх прийнятих в сучасному світі теорій демократичної державності. Вестфальська система була результатом довгих релігійних воєн і плодом великого компромісу - договору про взаємний ненапад між різними версіями західного християнства. Принцип державної суверенності, закріплений у ній, був розвитком положення, що втілював у своєму змісті концепцію Аугсбургського миру: «*cuius regio, eius religio*» («чия влада - того й віра») - власне того, що в 1570-х рр. дослідник Жан Боден визначив як «абсолютну і повну владу держави над підданими і громадянами».

Розвитку зазнала також концепція застосування поняття «міжнародного права прав людини», що фактично закріпила за західною демократією роль єдиної вірної ідеології, а за новим світовим гегемоном США - роль її основного носія і розповсюджувача. Міжнародне гуманітарне право, що формувалося з кінця ХІХ століття, не порушувало принципу державного суверенітету, і тому було принципово обмеженим - військовим часом і добровільністю прийняття його норм державами. Створюване після Другої Світової війни міжнародне право прав людини перейшло на якісно новий рівень та відповідно виправило ці «недоліки» гуманітарного права і мало вже не договірні, а ідеологічні підстави. Підтвердженням остаточної перемоги принципів міжнародного гуманітарного права стали Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 2005 р., що стали власне втіленням системи міжнародного права прав людини і затвердили його обов'язковий характер.

Так сформувався релігійний та ідеологічний підхід до розуміння гуманітарно-правового аспекту розвитку питання про державний суверенітет національних меншин. Актуальним та сприятливим на сьогоднішній день є ідеологічний підхід, що знайшов своє втілення у сучасній світовій політиці. Проте, якщо застосувати метод компаративізму, можна порівняти вищезазначені підходи, та зазначити їх спільні риси, такі як імперативність впливу держави-гегемона.

Сьогодні, вперше після початку Реформації у Заході (ХVІст.) склалася єдина ідеологічна система, та, як і в Середньовіччя, ця ідеологія зобов'язала західні країни до активної політики щодо всього іншого світу. Так глобалізаційні процеси отримали своє ідеологічне обґрунтування. Будь-який «чесний демократ», як в період Середньовічної Реформації і будь-який «чесний християнин», може відчувати свою глобальну відповідальність за людство і необхідність боротися зі злом по всьому світу. Яскравим прикладом послужать слова Джорджа Буша-молодшого (43 президента США) про інтервенцію до Іраку як про новий хрестовий похід, яке так і не визналися сучасним суспільством, були не випадковою обмовкою: так, звичайно, ідеологія цієї війни далека від ідеї нести в Ірак

християнство, але структура думки абсолютно та ж. У т.зв. «Гуманітарних інтервенціях» цілком можна побачити нове втілення хрестових походів. Як Рим був цитаделлю католицизму, так Вашингтон - цитадель демократії, і він також несе відповідальність за всесвітнє утвердження нової універсальної ідеології. Як католицизм увазі світову загальність і право католиків силою стверджувати свою віру, так і мондіалізму наділяє своїх носіїв цим правом, фактично - «правом сильного». При цьому демократія і права людини, поняті не просто технологічно як певний рід політичної практики, а як глибоко філософськи обґрунтована суспільна система, мають ще більшу тягу до глобальності, ніж середньовічне західне християнство.

Крім розвитку релігійного аспекту питання деколонізації, варто відзначити також розвиток ідеології в контексті його впливу на питання самовизначення та деколонізації етносоціальних груп або несамоврегульованих держав. Глобалізації влади супроводжує і глобалізація ідеології. Відтак, на думку дослідників суверенітету окремих країн тут вже немає місця.

У результаті старе міжнародне право, являє собою підсумок довгих і вкрай кривавих європейських воєн, рік за роком втрачає свій вплив і все більше набуває суто декларативний характер. Наявність у світі єдиної наддержави робить міжнародне право актуальним лише для слабких, а особливо - для такої нової категорії країн, як «держави-ізгої».

У результаті поняття суверенітету перестає бути абсолютним і спочатку замінюється поняттям «м'який суверенітет», а потім і зовсім скасовується. Знаковими стали слова Генрі Кіссінджера, коли він в 2003 році заявив про «смерть Вестфальської системи» і про безглуздість ідеї державного суверенітету. Ідеологія захисту прав людини владою в усьому світі вимагає введення в міжнародне життя принципу «управління глобальною безпекою». Безпекою націй, але все більше - безпекою людини. Протиріччя між правом нації на самовизначення і принципом дотримання територіальної цілісності держав(Співпадаючих тільки в ідеальній моделі «nation-state») знімається через надання пріоритету праву на самовизначення, проте саме це право виявляється також втраченим, так як суверенітет самовизначеної нації в свою чергу входить в протиріччя з правами людини.

Сучасна епоха, що узаконила як єдино легітимну форму існування європейських держав т.зв. «Nation-state», «національне держава », все більше вважається, згідно з сучасною науковою думкою, не актуальною. Суверенітет нації суперечить дотриманню прав і свобод людини. Нації звинувачуються в нездатності до ефективного самоуправління в умовах глобалізації.

Проте між тим триває еволюція етнонаціональних меншин, свідоме дозрівання їх активної громадянської позиції. Міжнародна система захисту прав людини сприяє виділенню в старих європейських суспільствах все більше нових етнічних, регіональних та діаспоральних меншин, які отримують привілеї, що здатні підірвати основи національної державності. Йде активний процес т.зв. «Дифузії влади»: частина владних функцій йде «нагору» - до наднаціональних органів, а частина «вниз», до регіонів і місцевим співтовариствам, а також до інститутів громадянського суспільства.

Дедалі помітнішим стає явище пасивності старих великих європейських націй, що виявляються все менше значимими в системі міжнародного права, вони відіграють все меншу роль в міжнародних відносинах, та ,відповідно, в світовій політиці. Крім уже традиційних недержавних учасників міжнародних відносин (транснаціональні корпорації, міжнародні та неурядові організації), на політичну арену дедалі помітніше виходять і зовсім нові: внутрішньодержавні та транскордонні регіони. Раннім і найпростішим проявом кризи європейських націй, крім поступового розмивання їх суверенітету, є процес їх деунітаризації - автономізації провінцій. У деюре унітарних державах провінції отримують все більшу самостійність, вже мало відрізняється від автономного статусу, а у федеральних державах окремі землі отримують все більше автономних прав.

Цьому процесу супроводжують і одночасно протистоять дві моделі європейського розвитку, радикально протилежні один одному. Це, з одного боку, концепція єдиної мережевої держави – т.зв. «Європи націй», яка прагне зупинити процеси перетворення ЄС в держава і зберегти його початкову модель як союзу суверенних національних держав. І, з іншого боку, це концепція «Європи регіонів», ідеологія європейського регіоналізму, передбачає повноцінну інтеграцію, пріоритет регіонального рівня влади та транскордонного співробітництва. Ці дві моделі носять взаємовиключний характер і їх боротьба як на загальноєвропейському, так і на рівні внутрішньонаціональної тільки набирає силу.

Стрімкий процес утворення великої кількості регіонів мав у першу чергу економічні передумови. Регіони на міжнародний рівень виводить система єдиного ринку ЄС. Відзначено, що всередині великого ринку активізується саме регіональна компонента в збиток національної - особливості, яка стала основою для концепції «глокалізації», розробленої англійським соціологом Роландом Робертсоном і заслужила визнання. Глокалізації вказує на особливий характер локальної реакції на глобалізаційні процеси: регіони виявляються здатними до вироблення специфічно місцевих сценаріїв глобалізації. Вони не тільки не розчиняються, а й відроджують деякі свої особливості, і не через

ізоляціонізм, а через певного роду вписування в глобалізаційні процеси, формуючи особливості локального попиту. Цей процес останнім часом часто розглядається як одне з обов'язкових властивостей глобалізації, що передбачає переклад міжнародної системи з геополітичної конкуренції націй в гео економічну конкуренцію регіонів.

У 1990-і рр. велику популярність здобула книга японського економіста Кенічі Омае «Кінець національної держави. Підйом регіональних економік», в якій доводилося, що по всьому світу формуються саме регіональні економічні системи. Вони носять транскордонний характер і не мають прив'язки до держав. Одночасно саме в цьому процесі бачиться захист від тотальної уніфікації глобалізується. Однак на процес європейської регіоналізації великий вплив мають не тільки економічні, але й культурні фактори. Особливість Європи - збереглася глибока регіональна ідентичність. Формування європейських націй було пов'язане із стиранням регіональних відмінностей, з внутрішньої уніфікацією, проте ці процеси не змогли зайти так далеко, щоб регіональна компонента свідомості стерлася. Розвиток регіоналізації, ослаблення націй і прояви глокалізації викликають до життя старі (суб)етнічні та регіональні ідентичності, які знову виявляються затребуваними. У програмі всесвітньої Організації непрезентованих народів і націй (Unrepresented Nations and Peoples Organization) підкреслюється, що в наш час близько 90% конфліктів має не міжнародний, а внутрішньодержавний характер. UNPO створена в 1991 році в Гаазі і налічує більше 70 членів по всьому світу. Проте в Європі є більш старі і впливові об'єднання. З 1949 року працює таке об'єднання неурядових організацій як федералістський союз європейських національних меншин (Federal Union of European Nationalities). FUEN об'єднує більше 80 організацій і зайнятий лобіюванням інтересів нацменшин на рівні ЄС та його мажоритарних націй. У 1981 році був створений Європейський Вільний Альянс (European Free Alliance), що об'єднує політичні партії, що представляють інтереси національних / етнічних меншин і регіонів. У Програмі заявлено, що ЕФА об'єднує «націоналістичні, регіоналістські і автономістські партії ЄС», відстоює «право народів на самовизначення» і сприяє процесам «максимальної децентралізації» в ЄС, ґрунтуючись на ідеології «інтегрального регіоналізму».

Крім вищезазначеного розуміння сучасного стану світової деколонізаційної політики, варто зазначити і про досить дієвий феномен формування в ООН четвертого комітету - комітету зі спеціальних політичних питань та питань деколонізації, що зробив значний внесок в політику деколонізації етнонаціональних груп, надання їм права на самовизначення та самоврегулювання. За час існування Організації Об'єднаних Націй з 1945 року більше 80 держав, народи яких раніше

перебували під колоніальним правлінням, вступили у всесвітню Організацію як суверенні незалежні держави, і цей значущий факт наголошує на втіленні в життя ООН власних принципів гуманності та співтовариства держав. В статті 1 розділу I «Цілі та принцип» статуту ООН визначено такі цілі організації як підтримка міжнародного миру та безпеки; забезпечення реалізації процесу розвитку дружніх відносин між націями на основі поваги принципу рівноправ'я і самовизначення народів; здійснення співробітництва для розв'язання міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру та для заохочення й розвитку поваги до прав людини й основних свобод; організація і погодження дій націй для досягнення цих спільних цілей. Продовжуючи вищезазначену думку, варто відзначити існування низки нормативно-правових актів міжнародного значення, які мали на меті підтримку реалізації основоположних прав людини, в тому числі і право кожної людини на самовизначення, як одне з трансцендентних, невід'ємних та невідчужуваних цінностей, що не залежать від низки суб'єктивних факторів, що мають суто дискримінаційну природу, таких як: расова приналежність, національна приналежність, стать, соціальний та майновий статус. Так в підтримку вирішення такого актуального питання, що є наріжним каменем у сфері міжнародного та національного конституційного права, був виданий заключний акт НБСЄ у 1975 році, що містить у своєму складі принцип рівноправності і права народів розпоряджатися своєю долею. Відповідно до цього принципу "усі народи мають право в умовах повної свободи визначатимуть, коли і як вони бажають, свій внутрішній і зовнішній політичний статус без втручання ззовні і здійснювати на свій розсуд свій політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток".

Література:

1. Нации и национализм / Б.Андерсон, О.Бауэр, М.Хрох и др; Пер с англ. инем. Л.Е. Переяславцевой, М.С. Панина, М.Б. Гнедовского - М.: Праксис, 2002. - 416 с. - (Серия "Новая наука политики"). ISBN 5-901574-07-9
2. Олег Неменский Косовский прецедент и будущее Европы Глобальная сеть как безальтернативная модель управления От редакции. Доклад подготовлен для круглого стола Лиги Консервативной Журналистики «Соединенные волости Европы. Косово как первенец европейской глокализации» (ИНС, 13 марта 2008 года). <http://www.apn.ru/publications/article19807.htm>
3. Ключарева А. Доклад эксперта: Право народов на самоопределение: [Электронный документ] (<http://www.modelun.ru/bodies/4thcommittee/report.pdf>).

4. Кецабая Гиви Ревазович. Содержание принципа равноправия и самоопределения народов. Некоторые новые подходы к его реализации: [Электронный документ] // Право: Теория и Практика (<http://www.yurclub.ru/docs/pravo/0603/1.html>).
5. Сперанская Л.В. Принцип самоопределения наций в международном праве. Госюриздат – Москва, 1961.
6. Жук П. Етнополітична карта світу ХХІ століття I [Жук П., Мазур Н., Соломонюк Р., Турчак Р.] Методичний і предметний коментарі. - Тернопіль: Мандрівець, 2000. - С.12.
7. Брук СИ. Население мира / С.И. Брук // Этнодемографический справочник. - Москва: Наука, 1981.

УПОВНОВАЖЕНИЙ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК КОНСТИТУЦІЙНИЙ КОНТРОЛЬНИЙ ОРГАН ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ДИТИНИ

Малишкіна Наталя Олегівна

*студентка Національного університету "Юридична академія України ім.
Ярослава Мудрого"*

У статтях 51, 52 Конституції України встановлено, що діти в нашій країні мають ті самі конституційні права, що й усі громадяни, зокрема право на життя, достатній життєвий рівень, охорону здоров'я, освіту, житло, медичну допомогу та медичне страхування, безпечне і здорове довкілля тощо. Але, крім матеріального закріплення прав і свобод, у Конституції України, у статті 55, закладено правові засади конституційної системи захисту прав і свобод людини, в тому числі і дитини, яка включає систему судів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, міжнародні судові та інші органи, членом або учасницею яких є Україна [1, с.20].

Так, відповідно до ст.101 Конституції України Уповноважений з прав людини здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина. При цьому йдеться про весь спектр прав та свобод людини і про всі категорії носіїв цих прав та свобод, зокрема й дітей [2, с.321]. Згідно зі ст. 21 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини", кожен може без обмежень і перешкод звернутися до Уповноваженого у порядку, передбаченому Законом України "Про звернення громадян". Це право повною мірою стосується і дітей.

Уповноважений з прав людини є незалежним конституційним контрольним субсидіарним органом позасудового захисту прав дитини відповідно до Конвенції ООН про права дитини. До Омбудсмана

надходить багато звернень щодо проблем забезпечення прав дітей. Більшість з них тісно пов'язані з гарантуванням прав сім'ї, материнства та батьківства. Як правило, автори звертаються щодо розв'язання кількох проблем родини та кількох порушень прав дитини. Тому їх розглядом одночасно займаються фахівці кількох підрозділів Секретаріату Уповноваженого з прав людини. Розгляд звернень від дітей та в інтересах дітей завжди відбувається відповідно до ст. 3 Конвенції ООН про права дитини, де зазначається, що "першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини".

Важливим джерелом інформації щодо порушення прав дітей є засоби масової інформації. Уповноважений здійснює постійний моніторинг повідомлень ЗМІ щодо прав дітей і вживає передбачених чинним законодавством заходів реагування. Слід також зазначити, що відповідно до ст.3, п.10 ст.13 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" Омбудсман вправі звертатися до суду із заявою про захист прав і свобод дитини, а також забезпечує сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини відповідно до Конституції України, міжнародних стандартів у цій галузі та сприяє правовій поінформованості населення, повною мірою стосується й інформування дітей щодо запобігання порушенням їхніх прав і свобод. Також налагоджена тісна співпраця Уповноваженого з прав людини з Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні.

28 січня 2011 року уряд України звітував у Женеві щодо виконання Конвенції ООН з прав дитини під час 56 сесії засідання Комітету ООН з прав дитини. Комітет ООН висловив стурбованість тим, що високою залишається кількість дітей, позбавлених батьківської опіки, не вирішеними залишаються питання щодо дотримання прав дітей, що потребують особливої уваги (дітей інвалідів, біженців), також багато питань, що стосуються фінансового забезпечення дотримання прав дитини, яке залишається недостатнім.

Однак не зважаючи на широке коло повноважень Омбудсмана щодо дотримання прав дитини, та здійснення багатьох заходів в цій сфері, Уповноважений з прав людини Ніна Карпачова у спеціальній доповіді "Стан дотримання та захисту прав дитини в Україні" від 5 квітня 2011 року, звертає увагу на те, що залишаються проблеми в сфері забезпечення прав дитини на життя і здоров'я, протидії жорстокості, насильству, агресивності серед дітей, запобігання торгівлі дітьми тощо, і ці питання потребують якнайшвидшого вирішення [3, с.37].

У підсумку зазначимо, що Уповноважений з прав людини як конституційний контрольний орган за додержанням прав людини використовує всі можливості у межах своєї компетенції щодо захисту прав українських дітей. Уповноважений підтримує необхідність доступу

дітей до усіх форм представництва, створення можливості контролю дітьми щодо забезпечення їхніх прав та інтересів, заохочення державних органів та громадськості враховувати думку дітей, усвідомлення дітьми і дорослими прав дитини. Поручуючи найболючіші питання охорони дитинства, Уповноважений намагається привернути увагу до них усього суспільства, об'єднати зусилля органів влади, місцевого самоврядування, громадськості для формування середовища, в якому почувалася б щасливою кожна українська дитина.

Література:

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 10 лютого 2011р.: (Відповідає офіц. текстові) – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 96с.
2. Общая теория прав человека. / Отв. ред. Лукашева Е.А., М.: Норма, 1996. – 509с.
3. Спеціальна доповідь Уповноваженого Врховної Ради України з прав людини "Стан дотримання та захисту прав дитини в Україні" - К.: Омбудсман України, 2011. - 228с.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ СУБ'ЄКТИВНИХ КУЛЬТУРНИХ ПРАВ І СВОБОД

Мацькевич Микола Михайлович

кандидат юридичних наук, доцент, докторант кафедри конституційного та міжнародного права Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Функціональне призначення юридичних (спеціальних) гарантій суб'єктивних культурних прав і свобод полягає у тому, що вони мають спеціальними правовими засобами і способами забезпечувати безпосередню реалізацію, охорону, захист та поновлення цих прав і свобод у випадках їх порушень або протиправних обмежень. Особливість місця цих гарантій в системі гарантій суб'єктивних, у тому числі й культурних прав і свобод людини і громадянина, визначається тим, що їх дія просліджується у всіх напрямках функціонального призначення гарантій.

Розвиток сучасних наукових досліджень гарантій прав і свобод людини і громадянина йде завдяки плідній праці українських вчених С. Алексеєва, С. Гусарева, Забігайла, Т. Заворотченко, А. Колодія, В. Копейчикова, В. Котюка, С. Лисенкова, І. Магновського, М. Орзіха, А. Олійника, В. Погорілка, П. Рабіновича, О. Скакун, В. Тація, Ю. Тодики, О. Фрицького, В. Шаповала, Ю. Шемшученка та інших.

Щодо класифікації юридичних гарантій суб'єктивних культурних прав і свобод, то можна виділити такі їх великі групи як: 1) юридичні гарантії реалізації суб'єктивних культурних прав і свобод – юридичними засобами забезпечують сприятливі умови для повного і безперешкодного їх здійсненню тобто створюють попередні сприятливі юридичні умови для реалізації варіантів можливої поведінки, що утворюють зміст конкретного культурного права (свободи); 2) юридичні гарантії охорони суб'єктивних культурних прав і свобод – утворюють правові засоби, які покликані забезпечувати ефективну охорону цих прав і свобод особи від можливих їх порушень і протиправних обмежень з боку будь-яких суб'єктів, а також і правові засоби, що надають можливості для результативного захисту від протиправних обмежень і порушень прав і свобод особи, які вже сталися; 3) юридичні гарантії захисту суб'єктивних культурних прав і свобод – покликані забезпечувати припинення встановлених порушень або протиправних обмежень суб'єктивних культурних прав. Інакше кажучи дія цього виду юридичних гарантій суб'єктивних культурних прав і свобод полягає у використанні у встановленому законом порядку компетентними органами або самими носіями цих суб'єктивних прав передбачених нормами права засобів припинення встановленого обмеження або протиправного порушення певного суб'єктивного культурного права; 4) юридичні гарантії відновлення порушених або протиправно обмежених суб'єктивних культурних прав і свобод – полягають у встановлених нормами чинного права засобах, спрямованих на забезпечення швидкого і повного відновлення таких прав і свобод.

Література:

1. Магновський І. Й. Гарантії прав і свобод людини та громадянина в праві України (теоретико-правовий аспект): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / І. Й. Магновський; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2003. – 20 с.
2. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / Т. М. Заворотченко ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2002. – 19 с.
3. Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права : [навч. посіб.] / С. Л. Лисенков. – К. : Юрисконсульт: КНТ, 2006. – 355 с.

ПОНЯТТЯ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Теслицький Артур Михайлович

аспірант юридичного факультету Чернівецького національного університету ім.Ю.Федьковича

Наприкінці ХХ століття Україна стала на шлях демократичного реформування суспільства і держави. Соціально-політичні реформи, перехід до ринкових відносин в економіці, створення демократичних інститутів сприяли зростанню громадської активності громадян та змінили характер розвитку громадянського суспільства. Громадські об'єднання і рухи, їх діяльність є основою громадянського суспільства, системою вільних соціальних форм життєдіяльності людей, які функціонують нарівні з партійною формою соціально-політичного буття, їх соціально-політичне призначення полягає насамперед у тому, що вони допомагають людям у розв'язанні проблем повсякденного життя, відкривають широкі можливості для виявлення суспільно-політичної ініціативи, здійснення функцій самоврядування. [3;128-129]

Важливим правом громадян України є право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних інтересів (ст. 36 Конституції України). [2;34] Право на об'єднання - одне із політичних прав, мета якого - забезпечити можливість участі кожного в громадському і політичному житті, об'єднуватися за інтересами і цілями.

Право на об'єднання забезпечується як внутрішньодержавними, так і міжнародно-правовими гарантіями, які є досить значними і знаходять своє закріплення в багатьох законодавчих актах.

Згідно із Міжнародним Пактом про громадянські і політичні права кожна людина має право на свободу асоціацій, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів (ч. 1 ст. 22). За Загальною декларацією прав людини, ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яку асоціацію (ч. 2 ст. 20). Конституція України, відтворюючи цю норму декларації, доповнює її неможливістю бути обмеженим у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій. Конституція та відповідне законодавство закріплюють право на створення і діяльність політичних партій, громадських рухів, профспілок, жіночих і молодіжних організацій, соціально-економічних і соціально-культурних спілок і асоціацій. [4;12-14] Громадські об'єднання є формуваннями громадян на основі їх вільного і свідомого волевиявлення та спільності інтересів.

Зміст права громадян на об'єднання дає можливість виділити наступні права громадян: право на створення громадського об'єднання; право на вступ в об'єднання; право стриматися від вступу; право на вихід із об'єднання; право на розпуск (ліквідацію) об'єднання й свободу союзів (свободу діяльності об'єднань). [5;81-84]

Законодавче закріплення статусу об'єднань громадян відбулося з прийняттям закону «Про об'єднання громадян». В цьому ж законі законодавець нормативно визначив поняття об'єднань громадян, як добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод.

В Україні діють різні об'єднання громадян: політичні партії та громадські організації. Згідно з законом «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 року у статті 1 визначається, що об'єднання громадян, незалежно від своєї назви (рух, конгрес, асоціація, фонд, спілка тощо), визначається політичною партією або громадською організацією. [1;300]

Політична багатоманітність і багатопартійність встановлюються невід'ємною частиною суспільного життя України. Закріплення цього положення в Конституції означає незворотність процесу установаження громадянського суспільства, в якому партії відіграють немов би роль посередника між громадським суспільством і державою. В політичній організації суспільства політичні партії займають дуже важливе місце, в значній мірі визначаючи її фактичний стан і перспективи розвитку у майбутньому.

Згідно із Законом України «Про політичні партії в Україні» політичною партією визнається зареєстроване відповідно до закону добровільне об'єднання громадян - прихильників відповідної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, яка має за мету сприяння формуванню и вираженню політичної волі громадян, участі у виборах та інших політичних заходах.

На відміну від політичної партії, громадською організацією є об'єднання громадян, створене для задоволення й захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, національно-культурних, спортивних та інших інтересів.

Література:

1. Закон України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 р. //Закони України: Офіційне видання. – т.3. – 1996. – С.300
2. Конституція України: Офіц. текст: Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина: Навч.посібник /Авт.-упоряд. М.І. Хавронюк. – К.: Парламентське вид-во. – 1999. – С.34
3. Політологія: підручник / Ред. О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко. - К. : ВЦ "Академія", 2003. – С.128-129

4. Т. М. Слінько О. Г. Кушніренко Конституційно-правовий статус об'єднань громадян в Україні. Навч. посібник. — Харків: Арсіс, 1998. — С. 12-14

5. О. Г. Кушніренко Т. М. Слінько Права і свободи людини та громадянина. — Харків: «Факт», 2001. — С.81-84

ПОРОК ВОЛІ У ПРАВОЧИНАХ, ВЧИНЕНИХ ПІД ВПЛИВОМ ПОМИЛКИ

Давидова Ірина Віталівна

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Сама по собі помилка не у всіх випадках може стати умовою недійсності правочинів. Для цього необхідне дотримання певних умов, таких, наприклад, як істотність помилки, відсутність недобросовісності з боку особи, що помиляється та деяких інших.

Правочини під впливом помилки відносяться до правочинів з вадами волі. Таку позицію поділяють М.І. Брагінський, М.В. Кротов, І.В. Матвеев, Н.В. Рабинович, Г.І. Стрельнікова, Н.Д. Шестакова та інші. На думку Р. Саватьє традиційна класифікація видів вад волевиявлення є невдалою і потребує спрощення. Відповідно до цієї класифікації помилка є одним з чотирьох таких видів (інші три - насильство, обман та збитковість) [1, с. 188].

Для визначення правочину дійсним необхідним є єдність волі та волевиявлення. В літературі зазначається, що волевиявлення - це дія, що визиває, змінює або припиняє права та обов'язки, тобто є зовнішнім вираженням волі. Задачею волевиявлення є правильно відображати внутрішню волю та доводити її до відома учасників правочину [2, с. 207]. Разом з тим, на практиці часто виникає питання, про те, якому з двох елементів правочину слід віддати перевагу в галузі юридичних відносин (внутрішньому, тобто суб'єктивному) чи зовнішньому (тобто об'єктивному)).

Зустрічаються такі позиції науковців щодо визначення вад волі в правочинах, вчинених під впливом помилки. По-перше, це неправильне формування волі особи; по-друге, розбіжність між волею і волевиявленням, або відсутність волі взагалі. До прихильників першого із зазначених підходів можна віднести О.С. Іоффе. Він зазначає, що у помилки (також як і при обмані) також правочин вчиняється внаслідок неправильного уявлення про моменти, що мають значення для його вчинення. Отже, недійсність правочину при помилці обумовлюється ненормальним процесом формування волі, спрямованої на вчинення правочину (а не відсутністю волі чи протиріччям між нею і волевиявленням) [3, с. 296].

Цікавою вдається позиція Н.В. Рабинович, яка називала правочини, вчинені під впливом помилки, правочинами зі спотворенням справжньої волі сторони. Також робиться акцент на те, що в даній категорії правочинів існує порочність саме формування волі, і не йде мова про відповідність вираженої волі справжній волі або не відповідність волевиявлення внутрішньої волі[4, с. 62-63].

М.В. Кротов [5, с. 306], досліджуючи правочини, вчинені під впливом помилки, зазначає, що вони характеризуються наявністю зовні вираженої, на перший погляд відповідаючої внутрішній волі, яка, разом з тим, сформувалася під впливом обставин, що спотворюють дійсну волю особи.

А.М. Ерделевський зазначає, що вада правочину, вчиненого під впливом помилки, полягає в тому, що волевиявлення учасника правочину не відповідає його справжній волі внаслідок спотворення дійсної волі під впливом на неї помилки, що має істотне значення. [6, с. 28].

О.В. Гутников зазначає, що при помилці формування волі суб'єкта при вчиненні правочину відбувається під впливом неправильних уявлень про обставини, що мають значення для його вчинення, хоча воля і відповідає його волевиявленню[7, с. 305].

Іншу позицію займають О.М. Садіков та Н.Д. Шестакова. Зокрема О.М. Садіков зазначає, що правочин, вчинений під впливом помилки, перестає відповідати ознакам правочину, тому як виражає волю його учасників неправильно внаслідок чого призводить до іншого результату, ніж який мався на увазі. Н.Д. Шестакова вказує на те, що порок волі або невідповідність внутрішньої волі волевиявленню є підставою для визнання правочину недійсним. Відносно помилки, як підстави для визнання правочину недійсним, зазначається, що виражена в правочині воля невірно склалася і правочин тягне для учасника інші правові наслідки, ніж ті, які він мав на увазі насправді [8, с. 64-65].

На думку В.Г. Голишева, вчиняючи правочин під впливом помилки, особа діє у прагненні досягти юридичних наслідків, яких насправді не бажає. Невідповідність між волею і волевиявленням, що при цьому виникає, має ненавмисний характер, оскільки перебуває поза свідомістю особи. Із зазначеного вище автор робить висновок, що воля особи в даному випадку є вільною, але недостатньо свідомою[9].

Після проведеного аналізу різних точок зору з досліджуваного питання можна дійти висновку, що кожна з наведених позицій має свої недоліки. Так, не можна говорити про те, що при помилці особа прагне досягти тих наслідків, яких насправді не бажає (як вважає В.Г. Голишев). Маючи на меті отримати певний результат вона несвідомо обирає невірний спосіб поведінки. Також, має недолік точка зору про те, що помилкою є коли воля не відповідає волевиявленню, так як воля, що

з'явилась на підставі помилки вже є порочною і не потребує ніяких додаткових чинників.

На погляд Є.О. Коломійця, найбільш прийнятною є позиція Н.В. Рабинович[4, с. 63], яка стверджує, що у правочинах, вчинених під впливом помилки, порочне формування волі. В літературі зазначені три стадії, які необхідні для процесу формування волі, а саме: 1) виникнення необхідності і розуміння способів її задоволення; 2) вибір способу задоволення необхідності; 3) прийняття рішення здійснити правочин [10, с. 7].

Є.О. Коломієць зазначає, що якщо має місце на стадії виникнення потреби неправильне формування волі або розумінні способів її задоволення, то не можна буде визнати його недійсним, так як по суті йдеться про помилку щодо мотивів правочину. Таким чином, порок волі у правочинах під впливом помилки вбачається як хибне формування волі (окрім стадії мотивації)[11, с. 26].

Отже, проаналізувавши різні точки зору стосовно пороку волі у правочинах під впливом помилки, можна дійти висновку про неоднозначність підходів науковців щодо даного питання. Видається, що можна погодитися з твердженням про те, що порок волі у правочинах під впливом помилки вбачається як хибне формування волі.

Література:

1. Саватье Р. Теория обязательств: юридический и экономический очерк / Р. Саватье; [пер. с франц. и вступит. статья Р. О. Халфиной]. – М.: Прогресс, 1972. – 440 с.
2. Ойгензихт В. А. Воля и волеизъявление (Очерки теории, философии и психологии права) / В. А. Ойгензихт. – Душанбе : Дониш, 1983. – 256 с.
3. Иоффе О.С. Избранные труды: в 4 т. – Т. 2. Советское гражданское правою / О.С. Иоффе. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. – 511 с.
4. Рабинович Н. В. Недействительность сделок и ее последствия / Н. В. Рабинович. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1960. – 171 с.
5. Гражданское право : учеб. : в 3 т. / [Н.Д. Егоров, И.В. Елисеев, А.А. Иванов и др.] ; отв. ред. А. П. Сергеев, Ю. К. Толстой. – [6-е изд., перераб. и доп.] – М. : Проспект, Телби. –2008. – Т. 1. – 784 с.
6. Эрделевский А. Заблуждение относительно природы сделки / А. Эрделевский // Закон. – 2002. – № 1. – С. 27-29.
7. Гутников О. В. Недействительные сделки в гражданском праве. Теория и практика оспаривания / О. В. Гутников. – М. : Бератор-Пресс, 2003. – 576 с.
8. Шестакова Н.Д. Недействительность сделок / Н.Д. Шестакова. – [2-е изд., испр. и доп.]. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2008. – 360 с.

9. Гольшев В. Г. Существенное заблуждение как основание признания сделки, совершенной в кредитной сфере, недействительной / В. Г. Гольшев // Банковское право. – 2000. – № 4. – [Электронный ресурс]: Режим доступа : <http://www.lawmix.ru/comm/6553/>
10. Хейфец Ф.С. Недействительность сделок по российскому гражданскому праву / Ф. С. Хейфец. – [2-е изд., доп.]. – М. : Юрайт, 2000. – 162 с.
11. Коломиец Е. А. Заблуждение и обман как условия недействительности сделок: дис. ... канд юрид наук: 12.00.03 / Евгений Александрович Коломиец. – Краснодар, 2005. – 179 с.

ЗМІНИ СТАТУСУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ В СВІТЛІ НОВОВВЕДЕНЬ ТРИВАЮЧОЇ СУДОВО - ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ

Керноз Неля Євгеніївна

старший викладач, Чернігівський державний технологічний університет

7 липня 2010 року прийнятий новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» за № 2453-VI, яким суттєво звужено не тільки повноваження, але й роль Верховного Суду України (далі – ВС України), як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції.

У висновках Венеціанської комісії недоліками судово-правової реформи в Україні визначені: радикальне звуження повноважень ВС України, оскільки його основне право здійснювати нагляд за тлумаченням та застосуванням закону судами нижчого рівня повністю розподілено між трьома вищими спеціалізованими судами; скорочення чисельності штату суддів (було 79 мало стати 20); втрата юрисдикції ВС України як касаційного суду у цивільних та кримінальних справах на користь нового спеціалізованого суду; позбавлення можливості розглядати справи у палатах; неможливість ВС України вирішувати питання процесуального права, тобто актуальні питання справедливого судочинства в контексті статті 6 Європейської конвенції; відсутність у сторін прямого доступу до ВС України; та інші [2].

10 листопада 2011 року Президентом України був підписаний Закон України за № 3932-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розгляду справ Верховним Судом України» (далі – Закон України № 3932), яким були внесені зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», зокрема: збільшується склад ВС України з 20 до 48 суддів, з числа яких обираються Голова, Перший заступник Голови та 4 заступники Голови ВС України (які одночасно є секретарями 4 новоутворених судових палат: в адміністративних справах, у

господарських справах, у кримінальних справах, у цивільних справах, персональний склад яких визначається Пленумом ВС України за пропозицією суддів ВС України.

Відповідно до ст. 44-1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» повноваження новоутворених Судових палат ВС України полягають у наступному: здійснення судочинства у справах у порядку, встановленому процесуальним законом; аналіз судової статистики та вивчення судової практики; здійснення інших повноважень, передбачених законом.

Такі нововведення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» позитивно вплинули на процесуальні кодекси, а в подальшому й на правозастосовну діяльність. Законом України № 3932 внесені однакові за змістом зміни до всіх процесуальних кодексів України: Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України), Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), а саме: суттєво змінено ст. 111-23 ГПК України, ст. 400-20 КПК України, ст. 360-2 ЦПК України, ст. 241 КАС України про порядок розгляду справи ВС України. Так, у ВС України справа про перегляд судового рішення з підстави неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що мало наслідком ухвалення різних за змістом судових рішень, розглядається на засіданні відповідної Судової палати (у господарських, кримінальних, цивільних чи адміністративних справах) ВС України, яке є правомочним за умови присутності на ньому не менше двох третин суддів від складу відповідної Судової палати ВС України.

Якщо судове рішення оскаржується з підстави неоднакового застосування одних і тих самих норм матеріального права судами касаційної інстанції різної юрисдикції, справа розглядається на спільному засіданні судових палат ВС України, до складу яких входять судді відповідної спеціалізованої юрисдикції. Засідання є правомочним за умови присутності на ньому не менше двох третин суддів від загального складу відповідних судових палат ВС України.

Справа про перегляд судового рішення з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, розглядається на спільному засіданні всіх судових палат ВС України. Засідання є правомочним за умови присутності на ньому не менше двох третин суддів від складу ВС України, визначеного законом, тобто не менше 32 суддів.

Також суттєво конкретизовані та розширені повноваження ВС України:

1) в контексті перегляду рішення з підстави неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що мало наслідком ухвалення різних за змістом судових рішень, а саме: якщо суд установить, що судові рішення у справі з зазначених підстав є незаконним, він скасовує його повністю або частково і приймає нове судові рішення, яке має містити висновок про правильне застосування норми матеріального права щодо спірних правовідносин та обґрунтування помилковості висновків суду касаційної інстанції з цього питання;

2) в контексті перегляду рішення з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, якщо судові рішення у справі переглядається, то суд скасовує оскаржуване рішення повністю або частково і має право прийняти нове судові рішення або направити справу на новий розгляд до суду, який виніс оскаржуване рішення.

Законом України № 3932 зобов'язали забезпечити доступ до рішень ВС України шляхом їх опублікування на офіційному веб-сайті ВС України не пізніш як через десять днів з дня їх прийняття.

Небезспірною є чергова зміна (розширення) повноважень відповідних Вищих спеціалізованих судів щодо розгляду питання про допуск справи до провадження ВС України з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, якщо буде встановлено, що порушення Україною міжнародних зобов'язань є наслідком недотримання норм процесуального права, оскільки Венеціанська комісія неодноразово вказувала на необхідність надати саме ВС України повноваження щодо вирішення колізій між рішеннями вищих спеціалізованих судів і в питаннях процесуального права [2].

Щоб зрозуміти позитивність і якісність довгоочікуваних нововведень для діяльності ВС України, необхідно випробування їх часом. Але вже зараз можна сказати, що законотворці зробили чергову спробу адаптувати чинне процесуальне та законодавство про судоустрій у відповідність з Європейськими стандартами, оскільки за висновками Венеціанської комісії, конституційна реформа в Україні має включати зміни до положень щодо правосуддя з тим, щоб «закласти солідний фундамент для сучасного та ефективного судочинства у повній відповідності з Європейськими стандартами» [3].

Отже, концептуальні зміни, щодо визначення статусу ВС України, як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції, не тільки «de iure», але й «de facto», були вкрай необхідними, але чи виправдає Закон України № 3932-VI сподівання суспільства? «Швидкість у проведенні реформи, якщо це стосується реформи правосуддя, не може досягатися за рахунок їхньої якості. ...Потрібно покінчити з практикою прийняття законів сумнівної якості» [4].

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розгляду справ Верховним Судом України» від 20 жовтня 2011 року № 3932-VI *Голос України* від 12.11.2011 - № 213
2. Спільний висновок Венеціанської комісії щодо Закону України про судоустрій і статус суддів №. 588 / 2010 від 11 жовтня 2010 <http://pravotoday.in.ua/ua/press-centre/publications/pub-343/>
3. Висновок Венеціанської комісії «Про конституційну ситуацію в Україні» від 17 – 18 грудня 2010 р. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a36
4. Ставнійчук Марина «Судова реформа: крок вперед і два назад» // *Дзеркало тижня*. - 2010.10.23. - № 39

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ СУДУ НА ПІДГОТОВЧІЙ СТАДІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВОЄЧАСНОСТІ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Короєд Сергій Олександрович

кандидат юридичних наук, заступник начальника науково-дослідної частини Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» (м. Київ)

Дані судової статистики свідчать, що кількість цивільних справ наказного, позовного, окремого провадження, розглянутих із порушенням встановлених ЦПК строків, становила 10,3 % у 2010 р. (10,8 % у 2009 р.) від кількості тих справ, провадження в яких було закінчено; із них понад строки, передбачені ст. 157 ЦПК, – 12,1 % у 2010 р. (13,6% у 2009 р.) [1].

Верховний Суд в своєму листі від 25.01.2006 р. № 1-5/45 наголошує, що перевищення розумних строків розгляду справ становить порушення прав, гарантованих п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а збільшення кількості звернень до Європейського суду з прав людини з питань порушення вказаної норми не лише погіршує імідж нашої держави на міжнародному рівні, а й

призводить до значних втрат державного бюджету. При цьому критеріями оцінювання розумності розгляду справи виступає, зокрема, поведінка насамперед суду.

Немає сумніву, що недотримання строків розгляду цивільних справ порушує приписи зазначеної Конвенції, права учасників процесу та цивільну процесуальну форму в цілому, негативно позначається на завданнях цивільного судочинства.

З огляду на зазначене, виникає необхідність в обґрунтуванні оптимізації цивільної процесуальної форми та раціоналізації деяких процесуальних дій, запропонувавши деякі шляхи забезпечення дотримання існуючих строків розгляду цивільних справ. Такими шляхами (способами) ми бачимо, передусім, вчинення процесуальних дій саме суддею на підготовчій стадії цивільного процесу.

Одним із чинників створення умов для своєчасного розгляду цивільних справ стало скасування обов'язкового характеру попереднього судового засідання (під час проведення судової реформи 2010 р.), недоцільність обов'язкового проведення якого нами було науково обґрунтовано ще у 2009 р. [2], а також запровадження нових правил здійснення судових викликів і повідомлень. Проте, на наше переконання, підготовка цивільної справи до розгляду залишається головною стадією, від якої залежить своєчасність судового розгляду, адже ще в постанові Пленуму Верховного Суду України від 01.04.1994 р. № 3 «Про строки розгляду судами України кримінальних та цивільних справ» було зазначено, що основними причинами порушення строків розгляду цивільних справ є незадовільна організація судових процесів, поверхове вивчення справ, упущення при підготовці цивільних справ до судового розгляду, через що розгляд окремих справ неодноразово відкладається, нерідко безпідставно і на невизначений строк. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції також свідчить, що найчастіше до порушення строків розгляду цивільних справ призводили, зокрема, неналежний рівень вивчення та підготовки справ до розгляду [3].

Як зазначив Пленум Верховного Суду у вказаній постанові, суддям належить ретельно проводити підготовку справ до судового розгляду, зважаючи на те, що упущення і недбалість на цій стадії призводять не тільки до тяганини при розгляді справ, а й до порушень прав учасників судового розгляду та постановлення незаконних і необґрунтованих рішень.

З огляду на зазначене, одним із шляхів дотримання своєчасного розгляду цивільних справ нами, передусім, вбачається надання судді на підготовчій стадії цивільного процесу повноважень з власної ініціативи, в порядку підготовки справи до судового розгляду, витребувати (зобов'язувати надати) докази, без яких неможливо розглянути конкретну

справу з огляду на характер спірних правовідносин і визначений на цій основі предмет доказування.

На нашу думку, саме завдяки ініціативності суду на підготовчій стадії процесу (зокрема шляхом витребування в ухвалі про порушення провадження у сторін необхідних для розгляду справи доказів) вдається забезпечувати своєчасність розгляду справ в порядку господарського судочинства (кількість справ, розглянутих господарськими судами у 2010 р. понад строки становила усього 0,02 % [4]).

У цивільному ж судочинстві, з метою забезпечення ефективного здійснення сторонами їхніх процесуальних прав та забезпечення належної підготовки справи до судового розгляду, суддя, на наш погляд, має в ухвалі про відкриття провадження у справі попередити про обмежені строки розгляду та роз'яснити сторонам їх обов'язок надати усі наявні у них докази або повідомити про них суд, встановивши для цього певний строк та роз'яснивши наслідки їх несвоєчасного подання.

На практиці мають місце випадки, коли, з огляду на предмет спору та характер спірних правовідносин, до предмету доказування входять факти, належними та допустимими доказами на підтвердження яких можуть бути лише офіційні документи від БТІ, органів нотаріату, внутрішніх справ, РАЦС тощо, отримати які учасники судового розгляду самостійно не можуть, що потребує відповідних судових запитів.

Незважаючи на встановлену ЦПК України фактичну заборону суду збирати докази з власної ініціативи, варто зазначити, що ініціативність суду в з'ясуванні обставин справи має існувати завжди і це жодним чином не обмежує дію принципу змагальності, адже згідно зі ст. 214 ЦПК України суд зобов'язаний за будь-яких умов вирішити питання, чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги і заперечення та якими доказами вони підтверджуються. Тому вважаємо, якщо позовна заява містить клопотання про витребування доказів, які позивачу самостійно отримати неможливо (а такі клопотання мають обов'язково міститися в позовній заяві), зокрема від державних органів, нотаріальних контор, БТІ, органів РАЦС, адресного бюро тощо, то суддя, з огляду на характер конкретного спору, на підставі ст. 137 ЦПК одночасно із відкриттям провадження у справі в порядку підготовки її до розгляду має витребувати ці докази. Адже недоцільно чекати попереднього чи першого судового засідання, щоб в ньому задовольнити клопотання позивача про витребування документів від зазначених організацій, без яких неможливе вирішення тієї чи іншої категорії спорів.

Водночас відсутність клопотання позивача про витребування доказів від організацій, необхідних для розгляду тієї чи іншої категорії справ, фактично позбавляє суд права витребувати такі докази. Проте зазначені докази є необхідними для розгляду справи, а питання про їх витребування

може бути вирішено лише у судовому засіданні, що обов'язково потягне його відкладення. Тому, з метою забезпечення належної підготовки справи до судового розгляду та вирішення її протягом розумного строку, нами вбачається необхідним внести зміни до ЦПК, надавши суддям право в справах позовного провадження з власної ініціативи витребувати від зазначених установ офіційні відомості (докази), які є необхідними для розгляду тієї чи іншої категорії спорів (у справах окремого провадження, де дія принципу змагальності обмежена, така можливість існує: наприклад, у справах про визнання громадянина недієздатним суддя може витребувати з психоневрологічного диспансеру медичну документацію громадянина з метою вирішення в першому ж судовому засіданні питання щодо призначення судово-психіатричної експертизи, що дає змогу зекономити значний час).

Також вважаємо за необхідне внести до ЦПК зміни в частині доповнення реквізитів ухвали про відкриття провадження у справі та зазначати в таких ухвалях приблизний перелік доказів, необхідних для вирішення конкретної категорії справ, а також письмово роз'яснювати сторонам їх обов'язок доведення того чи іншого факту (подання того чи іншого доказу). Труднощів у цьому виникнути не повинно, адже, по-перше, на суддю покладено обов'язок визначити характер спірних правовідносин і предмет доказування, а по-друге, приблизний перелік доказів для конкретних категорій справ наводиться майже в кожній постанові Пленуму Верховного Суду України, які присвячені практиці розгляду певних категорій цивільних справ, а також в юридичних довідкових виданнях [5].

Поряд із витребуванням очевидних і необхідних доказів, на стадії підготовки справи до розгляду може виникнути необхідність залучити (викликати) для участі в першому судовому засіданні також суб'єктів, які за характером спірних матеріальних правовідносин та виходячи із заявлених позовних вимог, мають брати участь у справі. На нашу думку, в ЦПК відсутня пряма заборона суду з власної ініціативи вирішувати питання щодо кола учасників процесу. А отже, пропонуємо в ухвалі про відкриття провадження залучати до розгляду справи осіб, які є очевидними учасниками спірних правовідносин сторін і яких може стосуватися спір, а також органи, які беруть участь у справі в порядку ст. 45 ЦПК з метою захисту прав, свобод та інтересів інших осіб та для подання висновків на виконання своїх повноважень (наприклад, у справах, де обов'язковою є участь органів опіки та піклування, необхідно, на нашу думку, ще при відкритті провадження залучати їх до участі у справі в порядку ст. 45 ЦПК для попереднього вивчення питання і надання інформації в перше судове засідання щодо розв'язання спору і подання висновку [6]).

Викладене вище свідчить про наявність у суддів процесуальної можливості, проявляючи активність (ініціативність), забезпечувати своєчасний розгляд цивільних справ, зокрема за рахунок вчинення вищезазначених процесуальних дій на стадії підготовки справи до судового розгляду, що, безумовно, потребує поширеного втілення серед суддів на практиці.

Література:

1. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2010 р. (за даними судової статистики) // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 5 (129). – С. 17, 25.
2. Короєд С. О. Попереднє судове засідання в цивільному процесі: доцільність обов'язкового проведення // Судова апеляція. – 2009. – № 4 (17). – С. 81-93.
3. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2010 р. (за даними судової статистики) // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 5 (129). – С. 25.
4. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2010 р. (за даними судової статистики) // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 5 (129). – С. 17.
5. Чупрун В. Д. Підготовка цивільних справ до судового розгляду : Юрид. довід. – К. : Вид. – Культорол. центр «Софія», 1994. – 96 с.; Васильєв С. В. Довідник з підготовки до судового розгляду окремих категорій цивільних справ. – Х. : «Еспада», 2007. – 279 с.; Справочник по доказуванню в гражданском судопроизводстве / под ред. И. В. Решетниковой. – 4-е изд., перераб. – М. : Норма, 2007. – 480 с.
6. Короєд С. О. Участь у цивільному процесі органів опіки та піклування // Судова апеляція. – 2010. – № 4 (21). – С. 108-114.

МІЖНАРОДНИЙ АРБІТРАЖ ЯК СПОСІБ РОЗГЛЯДУ КОМЕРЦІЙНИХ СПОРІВ

Найда Ольга Василівна

студентка Університету економіки та права «КРОК»

В умовах інтенсивного розвитку і спеціалізації міжнародного економічного обміну роль комерційного арбітражу зростає. У ряді публікацій вітчизняних і зарубіжних науковців справедливо підкреслюється ефективність арбітражу, його переваги при розгляді міжнародних комерційних справ порівняно з національними судами.

Перевага арбітражу полягає, насамперед, у тому, що він забезпечує прийнятну, доступну і більш швидку, на відміну від судової, процедуру розгляду спорів. Досить суттєвим позитивним моментом є те, що сторони можуть формувати склад арбітражу, який розглядає спори і виносить рішення, що сприяє довірі сторін до арбітрів та їхньої компетентності.

Зважаючи на те, що сторонами спору є іноземні особи, вкрай важливою перевагою є можливість узгодити взаємоприйнятну мову провадження. Слід зазначити, що провадження в арбітражі має конфіденційний характер, на відміну від гласності судового процесу, що є його особливою перевагою. Адже у розгляді комерційних спорів збереження конфіденційної інформації може зберегти і не нашкодити репутації.

Розглядаючи питання міжнародного арбітражу як способу розгляду комерційних спорів, слід з'ясувати значення терміну «арбітраж». Деякі дослідники вважають, що арбітраж, як форма вирішення спорів, виник раніше державних судів. З цим можна погодитись, адже арбітраж має давню історію. Із російських учених ще А.Ф. Волков дослідив історію виникнення арбітражу в римському праві, його розвиток в Середньовіччі, коли з'явилися торгові третейські суди, а також у період розвитку торгівлі у XVII-XIX століття [2, с.12].

У науці "арбітраж" розуміється як процес або механізм вирішення спорів і як орган вирішення спорів. Арбітраж як процес - це розгляд і вирішення спорів у арбітражі. Тлумачний юридичний словник Блекса дає таке визначення арбітражу: арбітраж - це передача спору на розгляд незалежній (третьій стороні) особі, обраній сторонами спору, які наперед погоджуються виконувати рішення цього арбітра, винесене після слухання справи, в ході якого обидві сторони були вислухані [3, р. 96].

Міжнародний комерційний арбітраж - це механізм для вирішення спорів, слухання яких проходять за закритими дверима відповідно до угоди, укладеної між двома чи більше сторонами, за якою сторони погодилися, що рішення, винесене арбітром відповідно до права, або, якщо сторони не передбачили інше, за іншими підставами, після справедливих слухань, буде обов'язковим для сторін і таке рішення має силу закону [4, с. 23].

У нашому національному законодавстві згідно зі статтею 1 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», від 24 лютого-1994 року до міжнародного комерційного арбітражу можуть за угодою сторін передаватися:

- спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін знаходиться за кордоном, а також

- спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України [1].

До найбільш авторитетних арбітражних центрів світу можна віднести Міжнародний арбітражний суд Міжнародної торговельної палати, Лондонський міжнародний третейський (арбітражний) суд, Американську арбітражну асоціацію, Арбітражний інститут Стокгольмської торговельної палати.

Міжнародний арбітражний суд Міжнародної торговельної палати (МАС МТП) є однією з авторитетніших міжнародних комерційних арбітражних установ. Його засновано у 1923 році членами Міжнародної торговельної палати (знаходиться у Парижі), метою діяльності якої є всебічне сприяння розвитку міжнародної торгівлі. За час свого існування МАС МТП розглянув понад 15 тисяч справ, значна частина яких належить до найбільш вагомих - як за сумами, у відношенні яких відбувався спір, так і за їхнім міжнародним значенням. Правовою основою діяльності МАС є запроваджений з 1 січня 1998 року Арбітражний регламент Міжнародної торговельної палати.

Лондонський міжнародний третейський (арбітражний) суд (ЛМТС) дійсно можна вважати найстарішою арбітражною установою Європи. Його створеному ще 1892 році за ініціативою Муніципальної ради лондонського Сіті як Лондонську арбітражну палату. ЛМТС складається з Ради директорів, Третейського суду та Секретаріату.

Американська арбітражна асоціація (ААА) - це некомерційна організація, яка має на меті вивчення, поширення, організацію і адміністрування процедур з вирішення всіх видів спорів за допомогою арбітражу, медіації, примирювальних процедур, переговорів, демократичних виборів та інших щодо яких погодились учасники спору засобів. Членами ААА можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, зацікавлені в її цілях і завданнях, які сплачують членські внески. ААА управляється Радою директорів, що складається з не менш ніж 40 членів, які обираються на чотири роки. У період між сесіями Ради, її функції покладаються на Виконавчий комітет. Повсякденне керівництво діяльністю ААА здійснює Президент, який обирається щорічно Радою директорів.

Арбітражний інститут Торговельної палати Стокгольма створено у 1917 році. Він зосередив свою діяльність на зовнішньоекономічних спорах. Процедура їх арбітражного розгляду встановлювалася Торговельною палатою Стокгольма і періодично уточнювалася. Нині правовою основою діяльності Стокгольмського інституту є Арбітражний регламент, що набув чинності 1 січня 2007 року. [5, с. 52-66].

До переваг арбітражу належить і можливість обирати не тільки прийнятну арбітражну процедуру, а й прийнятне право. Рішення комерційного арбітражу, на відміну від рішень суду, є остаточними, що сприяє завершеності будь-якого арбітражного провадження.

Міжнародна практика створила різні види комерційного арбітражу: випадковий і інституційний. Випадковий арбітраж створюється для розгляду конкретного спору. Після вирішення того чи іншого спору арбітраж припиняє існування. Процедура випадкового арбітражу може визначатися сторонами самостійно або шляхом домовленості про використання модельних правил арбітражу (наприклад, Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ).

У даний час поширення дістали постійно діючі, або інституційні, арбітражі. Вони створюються при торговельних палатах, біржах, різних асоціаціях, організаціях і т. ін. Інституційний арбітраж організується як арбітражна установа, що не входить до державного апарату і є недержавним утворенням. Для інституційного арбітражу, на відміну від арбітражу *ad hoc*, характерним також є наявність власних правил процедури, які передбачають порядок утворення складу арбітражу і вирішення комерційних спорів.

Арбітражна угода, по суті, легалізує приватне правосуддя, а його змішана природа (єдність процесуальних і контрактних елементів) вже не викликає непримиренних суперечок. Сама арбітражна угода одержала назву і «наріжного каменя арбітражу» і «воріт в арбітраж», але, як і раніше, практика міжнародного арбітражу страждає від примітивістського підходу, що використовується іноді сторонами при узгодженні умов розгляду їхніх суперечок.

Проблема в тому, що сама по собі арбітражна угода є осередком цілого ряду правових колізій, що вимагають, як мінімум, розуміння. Навіть на першій погляд ми можемо визначити такі правозастосовні проблеми, щодо визначення права, що застосовується до: (1) правоздатності сторони укладати арбітражну угоду; (2) процедури арбітражу (*lex loci arbitri*), (3) угоди/контракту з арбітрами (*rescriptum arbitri*), (4) правовідносин між сторонами та інститутом як органом, що адмініструє арбітраж; (5) до суті спору.

На сьогодні є визнаним, що саме право місця арбітражу регулює наступні питання для арбітражного розгляду та подальшого виконання арбітражного рішення: (1) дійсність арбітражної угоди по суті, при відсутності угоди сторін про інше; (2) дійсність арбітражної угоди за формою, якщо вона повинна бути встановлена арбітрами; (3) арбітрабільність предмету спору; (4) правила арбітражної процедури.

Як правило, у внутрішньому законодавстві передбачено коло спорів, що підлягають розгляду міжнародним комерційним арбітражем. Крім

того, для більшості країн є характерним для визначення дійсності арбітражної угоди застосування категорії публічного порядку.

Згідно з п. 2 ст. 1 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», до міжнародного комерційного арбітражу можуть передаватися спори з договірних або інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство принаймні однієї із сторін розміщене за кордоном, а також спори підприємств з іноземними інвестиціями та міжнародних об'єднань і організацій, створених на території України, між собою, спори між їхніми учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України. Розглянувши спір, арбітраж виносить рішення, яким вирішується справа по суті.

Арбітражне рішення є остаточним. Воно виноситься в письмовій формі та підписується одноособовим арбітром або арбітрами. При колегіальному арбітражному розгляді достатньо наявності підписів більшості членів арбітражу за умови пояснення причини відсутності інших підписів. В арбітражному рішенні повинні бути вказані мотиви, на яких воно ґрунтується, висновок про задоволення або відхилення позовних вимог, сума арбітражного збору та витрат по справі, їх розподіл між сторонами, дата і місце арбітражу.

Рішення арбітражу виконуються добровільно. Добровільність виконання рішень арбітражу відповідає правовій природі цієї юрисдикції. Разом з цим іноді виникає необхідність звернення до використання заходів примусового виконання рішень арбітражу.

Арбітражне рішення національного арбітражу в тій чи іншій державі звичайно виконується в тому ж порядку, що і рішення суду.

Для міжнародного комерційного арбітражу більш актуальною проблемою є порядок виконання іноземного арбітражного рішення. Йдеться про те, чи може арбітражне рішення бути виконаним в іншій країні.

Отже, на підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що комплексність такого явища, як міжнародний комерційний арбітражний суд, спричинена подвійною юридичною природою арбітражу як інституту права. Так, арбітраж є органом, який має своїм завданням вирішення комерційних спорів, і водночас, - процедурою вирішення таких спорів.

Джерела:

1. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24 лютого 1994 року № 4002-ХП // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - N 25. -ст.198.
2. Задорожний О. Тлумачення договорів в арбітражній та судовій практиці

- // Юрид. газета. - Вид. "Юстиніан", 2004. - № 13 (25).
3. Black's Law Dictionary, Fifth Edition. - St. Paul Minn.: West Publishing Co, 1979.-200 p
4. Міжнародний комерційний арбітраж: практикум: у 7 кн. Кн. 1 / В.К. Матвійчук, І.О. Хар. - К.: Національна академія управління, 2007. – 244 с.
5. Волощук О.Т. Міжнародний комерційний арбітраж: навч. посіб. - Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. - 260 с.
6. Сліпачук Т. Хто і як визначає право, що застосовується до арбітражної угоди, або.. знову про головне // Практика, 2011. - №2 (104). - С.109-113.
7. Міжнародне приватне право: Навч. посібник / За ред. В. М. Гайворонського, В. П. Жушмана - К.: Юрінком Інтер, 2007. - 368 с.

ПРИНЦИП ЗМАГАЛЬНОСТІ СТОРІН НА ДОСУДОВИХ СТАДІЯХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

*Анненко Олександр Сергійович
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького факультету Національного університету «Одеська
юридична академія»*

Принцип змагальності сторін, свободи в наданні суду своїх доказів і в доведенні їх переконливості перед судом закріплений в п. 4 ст. 129 Конституції України.

Зміст даного принципу в кримінально-процесуальному законі не розкривається. Маються лише вказівки на його окремі елементи. Зі змісту ст. 16-1 КПК України витікає, що реально цей принцип передбачає наявність тріади – суду, який розглядає кримінальну справу і ухвалює рішення за результатами розгляду справи, та рівноправних сторін, що мають свої процесуальні інтереси, котрі досягаються шляхом здійснення сторонами наданих їм прав. Необхідна умова реалізації принципу змагальності – наявність предмета судового спору і знаходження суду і сторін в один і той же час у залі судового засідання, де цей спір вирішується судом.

Принцип змагальності є основою всієї кримінально-процесуальної діяльності, передбачає відмінність задач учасників кримінального судочинства і наявність у них своїх процесуальних інтересів і означає, що всі учасники судового розгляду є процесуально самостійними особами і в передбачених в гл. 4 КПК України випадках не можуть бути залежними один від одного в службових, посадових, родинних та інших відносинах. Функції обвинувачення і захисту розділені між собою і виконуються сторонами, котрі мають рівні процесуальні права для відстоювання своїх інтересів.

Відповідно до ст.16, ч.2 і ч.5 ст.16-1 КПК України сторони обвинувачення і захисту є рівноправними, відокремленими одна від одної. Функції обвинувачення і захисту не можуть бути покладені на один і той же орган чи одну і ту ж особу. Із зазначеного витікає, що змагальність сторін як методологічна і правова форма розгляду судами справ і вирішення судових спорів має місце тільки на стадії судового розгляду.

Принцип змагальності найбільш повно реалізується на стадії судового розгляду кримінальної справи в суді першої інстанції, коли всі

наявні докази досліджуються гласно, усно і в умовах дотримання рівності прав усіх учасників.

Але елементи принципу змагальності мають місце і на досудових стадіях кримінального процесу, які включають стадію порушення кримінальної справи і досудове розслідування. На зазначених стадіях, також має місце притаманний змагальності розподіл процесуальних функцій, здійснюється судовий контроль, але відсутня така важлива ознака змагальності, як рівноправ'я сторін, яким сторони користуються в суді.

За наявності цього принципу кримінальний процес має змагальну форму на будь - якій стадії. Розвиток принципу змагальності обумовлює необхідність законодавчого вдосконалення механізму його реалізації учасниками процесу щодо надання доказів у справі. Зазначене положення повинно реалізовуватися не тільки на стадії судового розгляду кримінальної справи в суді першої інстанції, а й на стадії досудового слідства.

У даний час відносини, що склалися між сторонами, учасниками процесу на стадії досудового розслідування, напрацьовані практикою традиції в сукупності з окремими положеннями норм кримінально-процесуального законодавства дозволяють узяти під сумнів реальне існування в кримінальному судочинстві на стадії досудового розслідування принципу змагальності сторін. Недосконалість діючого законодавства дає підстави для односторонньої оцінки доказів і не сприяє принципу змагальності, тому норми КПК в цій частині потребують удосконалення і приведення їх у відповідність до норм Конституції України.

Яка рівність може бути в прокурора, який наділений наглядовими функціями за досудовим слідством, і адвоката, який таких повноважень щодо впливу на процес розслідування справи не має. Якщо захист відсутній або неадекватний обвинуваченню, то про змагальність сторін тут і не йдеться.

У зв'язку з цим необхідно виключити з прав і обов'язків прокурора наглядові функції, що дозволить урівняти прокурора за його процесуальними повноваженнями з захисником. Це дозволить більш повно реалізувати принцип рівності сторін перед законом і судом на досудових стадіях кримінального процесу.

Таким чином, говорити про змагальність сторін як основу, на якій ґрунтується стадія досудового розслідування, нема ні логічних, ані фактичних підстав.

На досудових стадіях вирішуються інші процесуальні задачі та створюються правові і фактичні передумови для виникнення змагальності в суді.

Тому можна погодитися з тим, що принцип змагальності сторін найбільш повно проявляється і діє на стадії судового розгляду і ніяк не по відношенню до всього кримінального процесу.

Стосовно принципу змагальності фундаментальним є поняття сторін.

На жаль, чинний кримінально-процесуальний кодекс України (ст. 16-1) не містить чіткого визначення поняття сторін у кримінальному процесі, що вносить дисгармонію у викладені вище положення щодо принципу змагальності сторін.

Аналізуючи зміст ст. 16-1 КПК України, можна зробити висновок, що сторони - це учасники кримінального судочинства, які на підставі принципу змагальності виконують функцію обвинувачення (кримінального переслідування) або захисту від обвинувачення. Фактично ст. 22 КПК України до сторони обвинувачення законодавчо, поряд з прокурором, відносить слідчого та орган дізнання. Згідно з принципом презумпції невинуватості обов'язок доказування обвинувачення та спростовування доказів, які наводяться для захисту підозрюваного чи обвинуваченого, покладається саме на сторону обвинувачення.

Однак віднесення слідчого, органу дізнання до сторони обвинувачення не орієнтує їх на правильні дії, навпаки, ставить у двозначне становище. Слідчий заздалегідь не може займати позицію обвинувачення. Тобто, все, що свідчить на користь обвинувачення, збирається ним з особливою ретельністю і залучається до справи, а пропозиції сторони захисту відхиляються без будь-якого розгляду. Підставою для таких дій є міркування про те, що оскільки слідчий, як особа, що проводить розслідування, є стороною обвинувачення або діє зі сторони обвинувачення, то він і повинний здійснювати тільки обвинувальну діяльність. Функцію захисту повинні реалізовувати захисник та сам обвинувачений (підозрюваний). У подібних випадках зі всією очевидністю проявляється однобічний, необ'єктивний підхід при дослідженні обставин кримінальної справи. Таким чином КПК України встановлює односторонність розслідування, виключаючи можливість всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин кримінальної справи зосереджуючи в особі слідчого функції як обвинувача, так і захисника. На нього покладено пошук як обвинувальних обставин, так і обставин, що виправдовують обвинуваченого.

Відповідно до ч.1 ст.22 КПК слідчий від імені держави в кримінальних справах публічного і приватно-публічного обвинувачення здійснює функцію кримінального переслідування. За наявності достатніх доказів, які вказують на вчинення злочину певною особою, слідчий виносить мотивовану постанову про притягнення цієї особи як обвинуваченого (ст. 131 КПК). Остаточо обвинувальний тезис

уточнюється і відображається в обвинувальному висновку. Саме обвинувальний висновок, затверджений прокурором і наданий обвинуваченому та його захиснику, стане предметом судового розгляду. Наявність такого предмета і обумовлює виникнення сторони обвинувачення і сторони захисту і необхідність здійснення судом функції розгляду справи. Слідчий тільки формує предмет судового розгляду і не може бути віднесений ні до сторони обвинувачення ні до сторони захисту.

Досудове слідство здійснюється з метою збирання доказів для обґрунтування обвинувачення стосовно конкретної особи і вирішення інших питань, що забезпечують ефективне здійснення правосуддя в кримінальних справах.

Завданням судового слідства є ретельне дослідження доказів і вирішення питання щодо винуватості чи невинуватості підсудного. Успішному вирішенню цього завдання багато в чому сприяє змагальний характер судового розгляду та активна участь суду.

Необхідною умовою є і те, що неодмінною ознакою змагальності є рівність сторін.

Однак повної рівності сторін ніколи не може бути на досудових стадіях кримінального процесу. Не може бути рівності між особою, яка проводить дізнання, слідчим, які здійснюють провадження в кримінальній справі, керуючись принципом публічності, та обвинуваченим (підозрюваним), і його захисником.

При змагальній формі кримінального судочинства основне питання кримінальної справи - про притягнення в якості обвинуваченого - вирішується судом за участю сторін. При змішаній формі кримінального процесу, якою є вітчизняний кримінальний процес, слідчий вирішує зазначене питання самостійно, не запитуючи при цьому дозволу в інших учасників процесу. Тому і через це назвати досудове слідство змагальним навряд чи можливо.

Захисник обвинуваченого (підозрюваного) не наділений владними повноваженнями на провадження слідчих дій і прийняття рішень, що мають правове значення, не в змозі ефективно здійснювати правоохоронну діяльність на досудових стадіях. Правоохоронна функція повинна бути змістом кримінально-процесуальної діяльності слідчого.

Усунути прогалини в законодавстві, котрі створюють двозначні уявлення щодо процесуального становища слідчого і породжують суперечливу практику, можливо лише шляхом подальшого вдосконалення законодавства в правильному напрямку.

Література:

1. Конституція України. Видання Інституту законодавства Верховної Ради України. – К., 2001.

2. Про концепцію судово-правових реформ в Україні. Постанова Верховної Ради України від 28 квітня 1992 року, // Відомості Верховної Ради України. - №30.
3. Концепція розвитку системи правосуддя в Україні на 2004–2014 роки. Проект. Центр політико-правових реформ. – К, 2003.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар./ За ред. Маляренка В.Т.), Харків, 2010.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За ред. Аленіна Ю.П.), Харків, 2011.
6. Кримінально-процесуальне право України. Підручник. //За ред. Аленіна Ю.П., Харків, 2009.
7. Кучинська О.П., Кучинська О.А.. Кримінальний процес України. Навчальний посібник. – К., 2005.
8. Лобойко Л.І. Стадії кримінального процесу. – К., 2005.
9. Лунін С.В. Принцип змагальності сторін як гарантія ефективного судового захисту. // Часопис Академії адвокатури України. - №10. – 2011, - с.1-7.
10. Репешко П.И. Принципы уголовного процесса в стадии судебного разбирательства уголовного дела в суде первой инстанции. – Николаев, , 2001.
11. Рогатюк І.В. Обвинувачення в кримінальному процесі України. – К, 2006.
12. Тертышнык В.М., Слинько С.В. Теория доказательств, - Харьков, 1998.

ЗАХИСТ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПРИ ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ ПРО ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ВЗЯТТЯ ПІД ВАРТУ

Ахундова Агія Аббасівна

*здобувач кафедри кримінального права і процесу Волинського
національного університету ім. Лесі Українки*

Одним з ключових прав, які гарантують правовий та й фізичний захист особи з моменту затримання є право мати захисника і побачення з ним до першого допиту (ст. 43, 43-1 КПК України) [1]. Це право має не лише чітко юридичне наповнення, але й розряджає психологічну атмосферу для затриманого. Зрештою, захисник володіє широким обсягом можливостей, які дозволяють гарантувати належне поведження із затриманими.

У разі заявлення затриманими або заарештованими (взятими під

варту) особами усної або письмової вимоги про залучення захисника працівники міліції не мають права вимагати від них надання будь-яких пояснень або свідчень до прибуття захисника.

Про кожний випадок затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, орган дізнання зобов'язаний скласти протокол із зазначенням підстав, мотивів, дня, години, року, місяця, місця затримання, пояснень затриманого, часу складання протоколу про роз'яснення підозрюваному права мати побачення із захисником з моменту затримання. Протокол підписується особою, яка його склала, і затриманим (ч. 3. ст. 106 КПК України) [1].

Захисниками у будь-якому процесі можуть бути особи, які мають свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю в Україні та інші фахівці у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи. Як захисники допускаються близькі родичі обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, його опікуни або піклувальники. На нашу думку, недоліком останніх у цьому процесуальному статусі є той факт, що професійний захисник допускається до участі в справі в будь-якій стадії процесу, а близькі родичі обвинуваченого, його опікуни або піклувальники в якості захисників допускаються до участі в справі лише з моменту пред'явлення обвинуваченому для ознайомлення матеріалів досудового слідства (тобто, коли діяльність сторони обвинувачення по збору первинної доказової бази вже завершилась і справа направляється прокурору на затвердження та очікує подальшого судового розгляду).

Захисник запрошується підозрюваним чи обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого на розсуд останнього.

Слідчий, допустивши захисника до участі у справі, повинен надати йому копію подання та роз'яснити його права, забезпечити захиснику можливість мати конфіденційне побачення з підозрюваним до першого допиту та ознайомити з матеріалами, якими обґрунтовується подання. У зв'язку із викладеним уявляється неправильним правове положення, зазначене у п. 6 постанови Пленуму № 4 [2], що ознайомлення з кримінальною справою під час обрання підозрюваному запобіжного заходу у вигляді взяття під варту захисника підозрюваного у суді законом не передбачено. Справа у тому, що саме у п. 3 ч. 2 ст. 48 КПК передбачено загальне, нічим не обмежене право захисника ознайомлюватися з матеріалами, якими обґрунтовується обрання запобіжного заходу [1]. Окрім того, слідчий повинен допитати підозрюваного, зокрема, з приводу обставин, які стосуються обрання щодо останнього запобіжного заходу. У зв'язку з цим підозрюваний має право дати показання та ознайомитися з матеріалами, якими обґрунтовується подання, викласти з цього приводу

свої міркування.

Після проведення всіх необхідних процесуальних дій слідчий, якщо він переконаний в необхідності обрання наведеного запобіжного заходу щодо підозрюваного, направляє подання з матеріалами, що дають підстави для взяття під варту, прокуророві для погодження. Останній, отримавши зазначені матеріали, окрім виконання дій, передбачених ч. 2 ст. 165-2 КПК, може допитати підозрюваного [1]. Для цього прокурор зобов'язаний своєчасно повідомити захисника про час і місце провадження такої слідчої дії. Тому вважаю, що до суб'єктів, які зобов'язані своєчасно повідомляти захисника про час і місце провадження слідчих дій, передбачених у ст. 48 КПК та в п. 11 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві» № 8 від 24.10.2003 р., слід віднести й прокурора. Вважаємо, що за аналогією закону подання слідчого повинно бути розглянуто прокурором протягом 72 годин з моменту складання слідчим подання.

Наведені обставини свідчать про актуальність теми та спонукають до подальших досліджень питань діяльності захисника щодо забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів підозрюваного при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Література:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1961. – №2. – Ст. 15.
2. Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 квітня 2003 р. № 4 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
3. Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 8 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.

ОКРЕМІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ВЧИНЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Батюк Олег Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права Луцького інституту розвитку людини Університету Україна

Реформування системи розслідування злочинів підпорядковується як конституційним засадам суспільства так і кримінально-процесуальним

норам чинного законодавства, захисту загальнолюдських цінностей, охороні прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. У його здійсненні розвиток організації і тактики слідчих дій займає одне з провідних місць у процесі розслідування злочинів загалом та вчинених у місцях позбавлення волі зокрема.

Вдосконалення тактики слідчих дій пов'язане з розвитком вітчизняного кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавств України, нормативних актів Державної пенітенціарної служби України шляхом приведення їх у відповідність до міжнародних правових актів, таких як Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями (ухвалені ООН в 1955 році), Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку (резолюція ООН від 17 грудня 1979 року), Декларація основних принципів правосуддя для захисту жертв злочинів від зловживання владою (резолюція ООН від 29 листопада 1985 року), Європейські в'язничні правила, прийняті в 1987 році, Конвенція проти тортур від 27 травня 1997 року, Основні принципи поводження з ув'язненими (резолюція ООН від 14 грудня 1990 року), Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі (резолюція ООН від 14 грудня 1990 року) та ін. [1; 2; 3; 4].

На наш погляд, вдосконаленню тактики слідчих дій відповідає закріплення законом науково і практично вивірених прийомів. Таке закріплення є для науки юридичним визнанням її досягнень, а для практики – дозволом чи вказівкою на їх застосування. Одночасно виникає питання, чи не втрачає прийом, передбачений у законі, тактичного характеру. Для правильного вирішення цього питання необхідно врахувати, що вилучення з тактичного арсеналу прийомів через їх передбачення в законі суперечить такій їх ознаці, як законний характер.

Кількість тактико-криміналістичних прийомів є значною. На деякі з них вказано у законі. Зробити це законодавець змушений внаслідок двох головних причин: а) інакше неможливо сформулювати зміст певної слідчої дії; б) певним прийомам надається особливе значення. Перелічити усі тактичні прийоми законодавець неспроможний. Тому можна виділити прийоми, передбачені і непередбачені в законі. Така класифікація має значення для визначення прийомів, обов'язкових для слідчих дій за будь-яких ситуацій. Але обов'язковість застосування прийомів не позбавляє їх тактичного характеру, бо передбачення у законі – це правове визнання прийомів, яке доповнює, а не ліквідує їх тактичний характер. Вказуючи на тактичні прийоми, процесуальні норми встановлюють обов'язковість і головні умови законності їх застосування. Вважаємо, що такий розвиток кримінально-процесуального права відповідає вдосконаленню тактики слідчих дій і криміналістичної тактики в цілому та тактики розслідування злочинів в установах виконання покарань.

Як висновок зауважимо, що всі відомчі правила, важливі для провадження досудового розслідування в установах виконання покарань, необхідно (відповідно до норм КПК та КВК України) узагальнити і передбачити в окремому Положенні про організацію та забезпечення досудового розслідування злочинів, вчинених засудженими. Воно повинно, на нашу думку, вирішити важливі в тактичному відношенні питання, а саме:

- використання під час розслідування злочину допомоги працівників УВП у встановленні потерпілих, підозрюваних і свідків, збереженні цінних для розслідування речових об'єктів;
- правила перебування в УВП учасників досудового розслідування, забезпечення їх безпеки при підготовці і проведенні слідчих дій;
- режимні заходи, спрямовані на забезпечення підготовки і проведення слідчих дій;
- підтримання режиму діяльності УВП під час підготовки і проведення слідчих дій;
- матеріально-технічне забезпечення досудового розслідування злочинів в УВП;
- застосування результатів розслідування злочину для попередження і припинення злочинів, усунення умов і причин їх вчинення.

Джерела:

1. Європейська конвенція „Про захист прав і основних свобод людини” від 4 листопада 1994 р. // Офіційний вісник України. - 1998. - № 13. - Ст. 18.
2. Європейські в'язничні правила. Оцінка, шляхи подальшого реформування в'язничної системи України / Під ред. І.В. Штанька та В.А. Львовчкіна. - К., 1998. - 131 с.
3. Права людини і професійні стандарти. Для працівників міліції та пенітенціарних установ в документах міжнародних організацій // Українсько-Американське бюро захисту прав людини. - Амстердам-Київ, 1996. - 186 с.
4. Права людини. Міжнародні договори України. - К.: Юрінформ, 1992. - 200 с.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННИХ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КОМП'ЮТЕРНЕ ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Безуглий Леонід Анатолійович

здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Національного університету внутрішніх справ

Кримінологічна характеристика порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних має свої особливості.

На першому етапі злочинної діяльності (інформаційному): вивчаються економічні умови даного регіону, області, району щодо попиту та пропозицій на програмне забезпечення; встановлюється вид програмного забезпечення, необхідність в якому існує в даному регіоні, області, районі; встановлюються автори програм або особи, яким передано авторські права; встановлюється ступінь контролю за використанням програмного забезпечення як з боку суб'єктів авторського права, так і з боку контролюючих та правоохоронних органів; встановлюються основні виробники та розповсюджувач електронно-обчислювальної техніки та користувачі програмного забезпечення в даному регіоні, області, районі; здійснюється співпраця з корумпованими працівниками правоохоронних органів з метою сприяння у вчиненні злочинної діяльності; виявляються особи, зацікавлені у появі контрафактного програмного забезпечення на даній території.

На даному етапі діяльність злочинців здійснюється шляхом особистих спостережень, вивчення спеціальних та законодавчих актів, які регламентують створення, використання та і розповсюдження програмного забезпечення та електронно-обчислювальної техніки, консультацій із спеціалістами щодо створення, зберігання, використання та розповсюдження програмного забезпечення, а також матеріальних носіїв для нього.

На другому етапі злочинної діяльності (підготовчому) вирішуються питання створення умов для реалізації злочинного наміру: визначається вид програмного забезпечення, який буде виготовлятися та розповсюджуватися; залучаються необхідні спеціалісти для створення, використання та розповсюдження програмного забезпечення; визначається спосіб створення, тиражування, використання та розповсюдження програмне забезпечення; придбавається оригінал ліцензійного програмного забезпечення для подальшого використання; визначається склад злочинної групи, та розподіляються обов'язки між її учасниками; вирішується питання приміщення для розміщення необхідного обладнання та зберігання електронно-обчислювальної

техніки; придбавається необхідне обладнання, забезпечується охорона місць виготовлення та зберігання продукції; проводяться попередні переговори з метою налагодження каналів збуту виготовленої продукції.

Також вирішуються питання приховування та маскуванню злочинної діяльності шляхом зміни назв програмного забезпечення, створення нових та використання діючих суб'єктів підприємницької діяльності для повного або часткового проведення незаконних операцій тощо.

На третьому етапі (виконавчому) здійснюється реалізація злочинного наміру. Виготовляється та розповсюджується програмне забезпечення шляхом реалізації разом з електронно-обчислювальною технікою або на окремих матеріальних носіях через оптових покупців та уроздріб. Низька ціна стосовно ліцензійного програмного забезпечення, а також можливість послідуочого обслуговування приваблює покупців, при цьому якість такого програмного забезпечення досить висока. Прибутки від такої діяльності повністю або частково привласнюються.

СТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ

Безуглий Леонід Анатолійович

здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Національного університету внутрішніх справ

Законодавство України про інтелектуальну власність надзвичайно молоде, його становлення відбувалося паралельно зі становленням державності та формуванням правової держави. Перехід України до приватної власності й ринкової економіки зумовив необхідність реформування в цьому ж напрямі правової бази тих суспільних відносин, які пов'язані з охороною та використанням результатів інтелектуальної діяльності. Радянське законодавство характеризувалося багатьма негативними моментами.

Здійснений нами аналіз показав, що у Радянському Союзі, складовою частиною якого була і Україна, законодавством не забезпечувався належний рівень правової охорони як авторів, так і тих осіб, які здобували права на використання творчих досягнень. Термін охорони авторських прав на твори науки, літератури та мистецтва становив лише 25 років після смерті автора; права виконавців та інших власників суміжних прав законом взагалі не охоронялися.

На нашу думку, однією із негативних рис радянського законодавства про інтелектуальну власність було широке втручання держави у взаємини авторів та користувачів творів. Державою були розроблені типові

авторські договори, що чітко регламентували ставки авторської винагороди та мали для сторін таких договорів нормативний характер.

На розвиткові авторського права України радянського періоду позначилися принципи соціалістичної ідеології, що найбільше проявлялися в закріпленій законом можливості широкого використання творчих досягнень в інтересах держави та суспільства. Авторське законодавство дозволяло примусовий викуп суб'єктивних прав на твори у власників таких прав і передбачало можливість видання примусових дозволів на їх використання. Вже опубліковані твори могли надалі вільно використовуватись в кіно, на радіо та телебаченні, в газетах та ін. Діяв у край неефективний механізм захисту порушених прав. Передбачені законодавством санкції, що й так були дуже незначними, на практиці реалізовувалися з великими труднощами через складність та тривалість судової процедури, відсутність зацікавленості адвокатів у веденні таких справ тощо. Як наслідок, попри масовий характер порушень авторських прав, кількість судових справ цієї категорії залишалася незначною. Відповідно кримінологами не розроблялися заходи попередження та профілактики таких злочини. За радянський період не було підготовлено жодної дисертації присвяченої протидії злочинам, які посягають на права інтелектуальної власності.

Системна реформа законодавства в сфері охорони інтелектуальної власності почалася ще в період існування Радянського Союзу. Однак з його розпадом ця справа в межах єдиної союзної держави виявилася незавершеною. Більшість створених союзних законів навіть не встигли набрати чинності, що, безумовно, на певний час загальмувало процес реформування системи законодавства про інтелектуальну власність. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, що припав на період становлення незалежності нашої держави, змусив переглянути встановленні авторсько-правові категорії та оновити чинне законодавство.

Сучасне законодавство України про інтелектуальну власність практично сформоване. Це не розрізнена сукупність чинних нормативних актів, а достатньо цілісна система. Ієрархія законодавчої бази формується на основі правової сили певних нормативних актів. До системи такого законодавства належать: Конституція України; міжнародні угоди; закони України; Цивільний та Кримінальний кодекси України; підзаконні акти (Президента, міністерств і відомств).

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДОПИТУ МАЛОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗГВАЛТУВАНЬ

Ботнаренко Ігор Юрійович

здобувач кафедри криміналістики і судової медицини Національної академії внутрішніх справ

1. Приступаючи до розслідування згвалтувань малолітніх, потрібно виходити з того, що якщо ці злочини вчиняються невідомим злочинцем, то після його встановлення нерідко чиниться тиск на потерпілу, свідків і їх родичів з метою домогтися зміни раніше даних ними показань. Якщо така небезпека існує, слідчий повинен вирішити питання про застосування законодавства, яке забезпечує безпеку потерпілих, їх представника, свідків, їх родичів і близьких осіб.

2. Приступаючи до розслідування зазначеного злочину необхідно, насамперед, з'ясувати обставини, при яких його було вчинено. Про окремі такі обставини можна одержати відомості вже при ознайомленні із заявою потерпілих. Однак для того, щоб розслідування було більше успішним, необхідно ці обставини з'ясувати з максимальною повнотою.

3. Допит малолітніх потерпілих є першою слідчою дією, і від його якості багато в чому залежить успіх розслідування. Якщо такий допит проведений не на належному рівні, може залишитися нез'ясованою низка обставин, які надалі зроблять розслідування справи взагалі безперспективним. І, навпаки, при вмілому його проведенні, можна одержати відомості, які дозволять швидко розшукати й викрити злочинця.

Отримані в ході допиту малолітніх потерпілих відомості, допомагають слідчому правильно визначити напрям розслідування, намітити пошукові заходи і в остаточному підсумку швидко затримати й викрити злочинця. При розслідуванні згвалтувань малолітніх результати допиту потерпілих завжди є відправним моментом для подальшого розслідування в справі. Вони дозволяють намітити, які після допиту потерпілих варто проводити слідчі дії, у якій послідовності, на що звертати особливу увагу. Так, залежно від показань потерпілих, слідчий при огляді місця події, може звернути увагу на відшукування слідів боротьби (відірвані гудзики, вирване волосся, обірвані частини одягу, різні знаряддя злочину). Або, знаючи з допиту потерпілих, що вони чинили опір злочинцеві, можна передбачати, які в нього є ушкодження й відповідно до цього організувати виявлення осіб з аналогічними ушкодженнями. Це буде мати важливе значення так само й при огляді підозрюваних. Якщо з показань малолітніх потерпілих, не буде відомо які на тілі злочинця могли залишитися ушкодження, можна при його огляді не звернути увагу на ці ушкодження й не зафіксувати їх у протоколі.

Допит малолітніх потерпілих є джерелом відомостей важливих не тільки для розшуку злочинців, але й для перевірки показань самих потерпілих. Відомо чимало фактів, коли заяви про сексуальні дії подаються з метою виправдання своєї поведінки, спаплюження інших осіб, з певних корисливих намірів (змусити зареєструвати шлюб з матір'ю малолітньої, одержати певну майнову вигоду й т.ін.). Детальний допит потерпілих у подібних випадках дає можливість намітити заходи, які дозволять зібрати докази, що викривають заявників наперед неправдивих повідомлень про злочин.

4. Допит малолітніх потерпілих по аналізованих злочинах має певну відмінність. Наприклад, допит потерпілих, стосовно яких вчинене зґвалтування з боку знайомої особи, відрізняється колом запитань від допиту малолітніх потерпілих, які піддалися таким діям з боку незнайомої особи. Таку ж відмінність буде мати й допит потерпілих, які стали жертвою групи злочинців. Усі ці особливості вимагають розглядати питання про допит малолітніх потерпілих не абстрактно, а наближаючись до характеру того або іншого посягання. Це робить висвітлення даного питання більш предметним і в той же час цілком відповідає інтересам практики.

Кваліфікований допит малолітніх потерпілих по справах про зґвалтування може бути проведений тільки після ретельної його підготовки. Однак, перш ніж говорити про сутність підготовки до допиту, варто наголосити, що допит потерпілих по справах про зґвалтування є більше складним, ніж по інших злочинах. Це обумовлено тим, що при допиті доводиться торкатися інтимних сторін життя потерпілих. Від них доводиться одержувати такі показання про їх статеву сферу, про які вони не завжди розповідають навіть найбільш близьким людям (матерям, сестрам, подругам).

З огляду на цю особливість, а так само складність розкриття сексуальних злочинів стосовно малолітніх, допит потерпілих варто доручати найбільш досвідченим працівникам. Якщо є можливість, то найкраще допит доручити слідчому тієї статі, що й малолітній потерпілій. Потерпілі не будуть соромитися слідчого й відверто розкажуть йому про обставини вчинення відносно них сексуальних дій.

Якщо у слідчому підрозділі немає такої можливості, то допит малолітніх потерпілих доцільно доручати особі, яка за віком є значно старшою потерпілих. У цьому випадку з'ясування подробиць у справі потерпілі будуть розглядати не як цікавість слідчого, а як нагальна необхідність і відповіді на питання будуть більше відвертими. Судово-слідчій практиці відомі випадки, коли допит потерпілих доручався молодим недосвідченим працівникам, які при допиті бентежилися не менше, ніж самі потерпілі. Такі працівники ухилялися від постановки

питань, необхідних для уточнення окремих моментів події, і в результаті такий допит виявлявся неповним, а низка важливих обставин залишалася нез'ясованою.

5. При допиті малолітніх потерпілих варто мати на увазі й інші важливі обставини. Відомо, що більшість оперативних працівників і слідчих працюють в кабінеті, не по одному, а по двох, по трьох, а іноді й більше людей. При наявності такого скупчення людей у кабінеті, малолітні потерпілі при допиті, не будуть відвертими. Вони можуть подумати, що їх розповідь про обставини сексуальних дій, будуть почуті кількома особами, і можуть мимоволі стати надбанням сторонніх осіб. Побоюючись розголошення таких відомостей, малолітні потерпілі стануть замкнутими й не повідомлять того, чого могли б зробити при допиті в присутності тільки одного оперативного працівника або слідчого. Щоб усунути цю перешкоду на шляху до одержання відвертих показань, необхідно допит малолітніх потерпілих проводити в кабінеті, у якому б не заходилося не тільки сторонніх громадян, але й працівник даної установи. Слідчого чи оперативних працівників, не повинні відволікати ні виклики до начальника, ні зайві телефонні дзвінки. Різноманітні перешкоди при допиті нервують малолітніх потерпілих, заважають слідчому зосередитися на з'ясуванні в допитуваних обставин, які мають важливе значення для справи.

Пристаюючи до допиту, варто роз'яснити малолітнім потерпілим про серйозність зроблених ними заяв, про необхідність якомога відверто розповісти про обставини події, з метою остаточного вирішення питання про притягнення винного до відповідальності. Оперативно-слідчій практиці відомі випадки, коли після такого роз'яснення малолітні потерпілі розповідали, що заяву про сексуальні відносно них дії примусили подати родичі, або, що вони хотіли тільки налякати співмешканця матері, але не бажали притягнення його до відповідальності. Таким чином, цей тактичний прийом, допомагає уникнути помилок, які можуть бути допущені при порушенні кримінальної справи.

Якщо малолітні потерпілі заявляють, що вони цілком усвідомлюють наслідки своєї скарги й наполягають на розслідуванні й притягненні винного до кримінальної відповідальності, необхідно відразу ж приступитися до допиту.

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗГВАЛТУВАННЯ МАЛОЛІТНІХ

Ботнаренко Ігор Юрійович

здобувач кафедри криміналістики і судової медицини Національної академії внутрішніх справ

1. Огляд місця події по справах про згвалтування малолітніх повинен проводитися незалежно від того, чи вчинене воно знайомою особою потерпілим чи невідомою, відбувалося на відкритій місцевості чи в приміщенні, вчинене групою осіб або однією особою.

2. При огляді місця події слідчий, по-перше, особисто переконується в обстановці, яка мала місце. За слідами і речовими доказами він подумки відновлює картину злочину й на основі її аналізу висуває слідчі версії й продумує необхідні слідчі дії та оперативно-розшукові заходи щодо розкриття злочину й викриття злочинця. По-друге, він фіксує в протоколі обстановку, яка існувала до моменту огляду місця події, виявляє й вилучає різні докази, які підтверджують, або спростовують показання малолітніх потерпілих щодо обставин згвалтування.

3. Огляд місця події повинен проводитися відразу, як тільки стає відомо про факт згвалтування малолітніх потерпілих. Зволікання з оглядом може спричинити втрату важливих речових доказів. Іноді обставини справи (негода чи інші несприятливі погодні умови) складаються таким чином, що огляд місця події доцільно провести ще до того, як буде допитаний малолітній потерпілий щоб не втратити важливих доказів та зафіксувати розташування слідів. Коли факт згвалтування стає відомим через кілька днів, відмовлятися від огляду місця події також не треба. Звичайно, такий огляд має менше підстав на успіх, але він все ж може принести позитивні результати.

4. Таку ж користь можуть принести повторні огляди. Якщо перший огляд був проведений за несприятливих умов або недоброякісно, то його у всіх випадках доцільно повторити.

5. Питання про доцільність участі малолітнього потерпілого в огляді місця події повинне вирішуватися залежно від обставин кожної конкретної справи. Так, якщо місце події можна виявити без допомоги потерпілого (наприклад, згвалтування було вчинено в приміщенні, адреса якого потерпілим добре відома), то запрошувати їх на це місце немає необхідності. Однак, якщо злочин було вчинено на відкритій місцевості, або в приміщенні, яке без потерпілих важко відшукати, то в цьому випадку без запрошення потерпілих важко обійтися.

Якщо є тверде переконання, що заява про згвалтування цілком правдоподібна, то присутність малолітніх потерпілих при огляді

незалежно від того, чи відкрита ця місцевість або приміщення, може виявитися досить корисною. Слідчий при огляді може в будь-який час уточнити в потерпілих окремі обставини, які допомагають більш образно уявити картину події й полегшити пошук необхідних слідів. Крім того, присутність потерпілих при огляді й бесіда їх зі слідчим з приводу обставин згвалтування сприятливо позначається на відновленні в їх пам'яті таких деталей злочину, про які вони забули повідомити при допиті.

Участь малолітніх потерпілих в огляді цілком виправдана навіть тоді, коли немає твердої впевненості в щирості їх заяви. У цьому випадку доцільно після допиту потерпілих запропонувати їм показати місце, де вчинялося сексуальне насильство, а потім у їх відсутності провести його огляд. Якщо обстановка на місці, явно суперечить показанням потерпілих, то при наявності відповідних умов можна запросити потерпілих і запропонувати пояснити, чому обстановка на місці перебуває в повному протиріччі з їх показаннями. Такий тактичний прийом може привести до того, що заявники переконаються в безглуздіості своїх тверджень і дадуть правдиві показання.

6. Тактика огляду місця події по справах про згвалтування малолітніх не містить принципових розходжень із тактикою огляду місця події по інших злочинах. Однак, окремі особливості при огляді місця події все-таки є і їх доцільно враховувати. Так, при згвалтуванні нерідко залишаються дрібні або маловидимі речові докази, їх виявлення пов'язане з витратою значного часу і вимагає від осіб, які проводять огляд місця події неабиякої витримки і терпіння. Щоб відшукати волосся, яке могло бути вирваним малолітніми потерпілими в злочинця при чиненні йому опору, повинні бути оглянуті всі дрібні предмети, наявні на місці злочину. Також ретельному огляду повинні піддаватися предмети, на яких могли залишитися сліди сперми чи крові.

При огляді місця події по справах про згвалтування малолітніх потерпілих майже завжди виникає необхідність у вивченні не тільки самого місця події, але й навколишнього оточення. Якщо злочин вчинено на відкритій місцевості, то при огляді найдокладніше фіксуються в протоколі всі об'єкти розташовані поблизу місця події, описується місцевість, стан погоди (сила і напрям вітру, туман, пурга). Стан погоди фіксується в протоколі тільки в тому випадку, якщо огляд проводився незабаром після вчинення злочину й до моменту огляду погода не змінилася.

При огляді місця події в закритому приміщенні, особливо в адміністративних або житлових будинках встановлюється, які кабінети або квартири розташовуються поруч із цим приміщенням, яка між ними товщина стін, звукопроникливість цих стін (з цією метою в подальшому

може проводитися відтворення обстановки і обставин події у формі слідчого експерименту), на вулицю чи у двір виходять вікна, у відкритому чи закритому положенні вони перебували, чи не розбите в них скло і т.ін.

Без ретельного дослідження всіх цих питань не можна чітко уявити, чи могли потерпілі під час згвалтування покликати кого-небудь на допомогу, а якщо вони твердять, що кликали, то чи міг їх хтось почути.

Наступне завдання, яке виконується при огляді місця події, це виявлення й вилучення слідів і інших об'єктів, що можуть бути речовими доказами в справі.

ПРИЙОМИ РОЗШУКУ ЗЛОЧИНЦІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НАПАДІВ НА ІНКАСАТОРІВ

Ващук Олеся Петрівна

асистент кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія»

Для початкового етапу розслідування характерні наступні, прийому розшуку злочинців, як переслідування, оточення, засідка та загороджувальні заходи. Вибір і тактика проведення цих дій залежать від ряду чинників, до яких відносяться: час, що минув з моменту нападу на інкасаторів до початку розшуку, вихідні дані про особистість та прикмети злочинців, про направлення, в якому вони зникли, про засоби пересування, якими вони можуть скористатися, стан доріг, нарешті, сили органів дізнання та громадських організацій, які можуть бути використані для виявлення і затримання злочинців [1, с. 24; 2, с. 178]. Оскільки вихідні дані дають підстави для різних розшукових версій, доцільно діяти в різних напрямках паралельно, використовуючи одночасно різні прийоми розшуку.

Пошуки та затримання злочинця, тим більше озброєного - справа складна і небезпечна. Керувати розшуковою групою призначається досвідчений, грамотний працівник міліції, здатний вирішити завдання, не ставлячи даремно під удар ні своїх співробітників, ні інших осіб, в тому числі і злочинця. Слідчий входить до розшукової групи лише в тих виключних випадках, коли це необхідно, щоб компенсувати явну нестачу сил оперативних працівників в даний момент. Учасники групи повинні бути озброєні і обізнані про прикмети розшукуваного, про його здатність чинити опір. По можливості в групі має бути провідник зі службово-розшукової собакою, яка використовується для роботи по сліду, а також для фізичного затримання та обеззброєння злочинців. Всю відповідальність за організацію роботи розшукової групи, за безпеку її

учасників та супроводжуючих осіб несе орган дізнання. Втручання слідчого в ці питання було б некомпетентним і неправомірним.

Переслідування (гонитва) - цей захід використовується, коли є основа вважати, що злочинці не встигли далеко втекти [3, с. 276]. Якщо існує кілька варіантів маршруту, який вони могли обрати після вчинення нападу на інкасаторів, переслідування відповідно в різних напрямках здійснюється декількома групами. Шлях уточнюється слідами злочинців, по кинутим або загублених ними предметам, за даними опитування зустрічних пішоходів, водіїв автомобілів і т.п. У деяких випадках ефективно перехоплення – це направлення додаткової розшукової групи навперейми або назустріч переслідуваним.

Оточення. При наявності даних про те, що злочинці втекли на певну ділянку (парк, яр, двір і т.п.), озброєні співробітники міліції оточують ділянку, не втрачаючи один одного з виду, а потім рухаються до центру, стискаючи кільце. На випадок прориву злочинця на межах ділянки залишається ще один ланцюг. Коли злочинець сховався в будинку, учасники оточення беруть під спостереження ворота, вікна, двері, дах, а всередину направляється група захоплення з найбільш досвідчених і спритних оперативних працівників. При відсутності інших можливостей припинити збройний опір в справу вступає снайпер, здатний вразити злочинця в короткий момент появи його зі зброєю в дверях або у вікні.

Засідка. Коли є дані про конкретне місце можливої появи злочинців або осіб, які надають їм притулок, для їх затримання організовується засідка, тобто секретне спостереження за цим місцем. Засідка може бути організована, зокрема: на місці злочину - у розрахунок на те, що злочинець повернеться сюди, щоб підібрати загублені предмети або знищити сліди; на місці, де заховані викрадені цінності, зброя, особисті речі злочинців; за місцем проживання або роботи родичів розшукуваного та інших пов'язаних з ним осіб (якщо встановлена його особа); за місцем проживання або роботи розшукуваного (якщо встановлена його особа); в інших місцях, які розшукуваний має звичку відвідувати (якщо встановлена його особа); в місці, де розшукуваний домовився про зустріч з іншою особою. Для припинення нападу та затримання злочинців на місці злочину засідка може бути організована і на місці наміченого нападу на інкасаторів.

Загороджувальні заходи. Сутність цих заходів полягає в установленні спеціального контролю за маршрутами, якими можуть слідувати злочинці, котрі переховуються від слідства. Для цього використовуються і посилюються діючі та створюються додаткові пости та патрулі на залізничних, автобусних вокзалах і станціях, у річкових та морських портах і аеропортах, на пристанях, на дорогах, у поїздах, на пароплавах і в літаках. Поряд з працівниками карного розшуку до цих

заходів залучається персонал адміністративної служби, дорожнього нагляду, автоінспекції, а якщо потрібно, то і патрулі військові, підрозділи внутрішніх військ. Вони отримують відомості про прикмети (по можливості і фотокартки) розшукуваних і згідно цього виявляють підозрілих осіб. В залежності від часу та інших умов пересування, якими могли скористатися злочинці, загороджувальні заходи проводяться в межах району чи групи районів, області або декількох областей під керівництвом відповідних керівників органів внутрішніх справ.

Робота слідчого при розшуку злочинця не припиняється. Він має право доручати органу дізнання розшукові дії та отримувати інформацію про виконання цих доручень, а також про результати оперативно-розшукових заходів для встановлення злочинця, прийнятих органом дізнання за своєю ініціативою. Передбачена законом обов'язкова письмова форма доручень слідчого та повідомлень міліції про виконання не виключає безпосереднього неформального обміну інформацією, особливо необхідного при стрімкому темпі первинних слідчих дій.

Література:

1. Оперативно-розшукова діяльність. Нормативно-правове регулювання. // Ю.Я. Кондратьєв, О.М. Джужа, Д.Й. Никифорчук, В.В. Матвійчик – К.: КНТ, 2005. – 552 с.
2. Овчинский, А.С. Информация и оперативно-розыскная деятельность: Монография. - М.: ИНФРА-М, 2002. - 97 с.
3. Организованная преступность: Курс лекций – СПб.: Питер, 2002. – 368 с.: ил. – (Серия «Учебники для вузов»).

КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСТАВ ДО ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ

Громовий Антон Олександрович
здобувач кафедри кримінального права і процесу Волинського
національного університету імені Лесі Українки

Активно обговорюваний проект нового Кримінального процесуального кодексу, за задумом його розробників, спрямований на якісні зміни діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю при поєднанні з гуманним поведінням з людиною, що потрапили в сферу кримінально-процесуальних відносин, включаючи відносини, що виникають між учасниками кримінального процесу і органами досудового розслідування на початковому етапі кримінального процесу.

Нетривала за часом стадія порушення кримінальної справи має суттєве значення для кримінального судочинства. Її не можна минути, без неї неможлива кримінально-процесуальна діяльність.

Будь-яка своєчасно і обґрунтовано порушена кримінальна справа є гарантією успішного розслідування злочину, встановлення осіб, винних у його вчиненні, і тим самим захисту прав і законних інтересів особи, яка потерпіла від злочину.

У кримінально-процесуальній літературі завжди існувало багато проблем та дискусійних питань щодо юридичної природи порушення кримінальної справи, переліку і змісту приводів для порушення кримінальної справи, а також процесуального порядку і способів встановлення підстав для порушення кримінальної справи.

Слідуючи чіткому законодавчому правилу, зафіксованому в ч. 2 ст. 94 КПК України, справа може бути порушена тільки в тих випадках, коли є достатні дані, які вказують на наявність ознак злочину [1]. Наявність підстави - це позитивно бажаний підсумок усієї діяльності, що здійснюється в рамках стадії порушення кримінальної справи. Рішення ж про це приймається за результатами заключного елемента доказування - оціночної діяльності компетентної особи, що відрізняється низкою особливостей, пов'язаних з її предметом і результатом [2, с. 19].

Зазначена особа «в цей час ще не має вичерпної сукупності даних про суттєві обставини справи, тим часом прийняті нею рішення мають бути єдино правильними, оскільки вони, незважаючи на їх проміжний (по відношенню до вирішення справи по суті) характер, суттєво впливають на напрям і межі подальшого провадження у справі» [3, с. 74].

Зауважимо, що для наявності підстав до порушення кримінальної справи у кожному випадку необхідні такі фактичні дані, але самі по собі вони не становлять підстави, під ними слід розуміти лише «тільки достатні дані, які вказують на наявність ознак злочину» (ч. 2 ст. 94 КПК України) [1].

Визначаючи їх роль у вирішенні компетентною особою питання про наявність чи відсутність підстав для порушення кримінальної справи, зазначимо, що саме на основі відомостей про злочин, які містяться в них, і здійснюється відтворення обставин події.

У результаті виявлення об'єктивного зв'язку між ними та кримінально-правовим приписом тієї чи іншої норми Особливої частини КК України, а також їх зіставлення і приймається рішення про наявність необхідної сукупності ознак злочину в досліджуваному факті, але при цьому не відбувається трансформація цих фактичних даних у підстави.

Саме необхідну і достатню сукупність доказів, слід визнати засобом встановлення фактичних обставин події. Встановлення кожної обставини є самостійним актом пізнання, що починається з дослідження доказів і

завершується отриманням знання про наявність або відсутність даного факту. Саме вони (обставини) і є тією фактичною основою, оцінюючи яку орган дізнання, слідчий або прокурор вирішують питання про наявність чи відсутність ознак злочину, залежно від чого порушують або відмовляють у порушенні кримінальної справи.

Підставами прийняття цього (і будь-якого іншого) процесуального рішення, слід вважати не докази, а доведеність фактичних обставин, що складають їх зміст, тобто встановлення певних фактів і дослідження їх в заданих межах.

Література:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1961. – №2. – Ст. 15.
2. Арсеньев В.Д. Доказывание фактических обстоятельств дела в советском уголовном процессе. Автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук. М., 1967. – 32 с.
3. Карнеева Л.М., Генрихов Г.М. Особенности оценки доказательств на разных этапах предварительного следствия // Сов. государство и право. 1966. № 8. - С. 74-79.

СЛІДОВА КАРТИНА ВБИВСТВ ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ

Іваниця Андрій Володимирович

*ад'юнкта кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Сліди, що виникають внаслідок вбивств через необережність, насамперед детерміновані способом та обстановкою вчинення злочину. Тому їх фактичне дослідження неможливе без дослідження особливостей способів вчинення даного злочину. При цьому слід враховувати, що вбивство через необережність представляє собою одномоментний акт, який виключає підготовчі дії, проміжні та кінцеві задачі, виключає наявність плану злочинної діяльності, запланованих схем вчинення злочину. Такі сліди несуть різні функціональні значення. По-перше, вони можуть вказувати на ознаки інсценування самогубства потерпілого чи нещасного випадку з ним. По-друге, такі сліди можуть проявлятися у вигляді речей та предметів, які залишені злочинцем на місці події випадково (загублені). По-третє, сліди можуть вказувати на спосіб вчинення вбивства та на ставлення винного до факту завдання смерті потерпілому. По-четверте, такі сліди водночас можуть демонструвати знаряддя вчинення злочину.

Важливою задачею при встановленні способу вчинення вбивства через необережність є визначення знарядь вчинення злочину. В більшості випадків це питання вирішується за сукупністю властивостей пошкоджень одягу та тіла людини. При цьому сліди знаряддя відображаються в пошкодженнях окремими ознаками, які індивідуалізують саме знаряддя.

За матеріалами вивчених кримінальних справ слідами застосування знаряддя автор виявив наступні:

- сліди, що відобразилися на пошкодженнях одягу та тілі потерпілого
- комплекс речових доказів, які залишилися на самому знаряддя при контактній взаємодії його з потерпілим в момент спричинення смертельного пошкодження (кров, волосся, мікрочастинки, клітини органів та тканин, частинки матеріалів одягу).

Класифікація слідів вбивств через необережність можлива на основі відомих криміналістичних класифікацій слідів, але при цьому слід враховувати особливості таких вбивств. Поки що криміналістика не запропонувала більш-менш повної такої класифікації.

Особливістю вбивств через необережність є те, що етапи їх вчинення не охоплюють готування до злочину, тому відповідний комплекс слідів відображається за результатами вчинення та приховання злочинів досліджуваної категорії. Проте і в цьому контексті слід зауважити, що останній етап вчинення вбивства через необережність, а саме, - етап приховання слідів злочину, характеризується традиційним для злочинів проти життя та здоров'я комплексом слідів. Цей факт дає підстави говорити про те, що коло об'єктів криміналістичного дослідження, що несуть у собі матеріальні сліди вбивства через необережність, широке.

Вважаємо, що в якості підстав класифікації слідів вбивств через необережність доцільно обрати процес взаємодії трьох об'єктів: особи злочинця, особи потерпілого та предметів, що використовувалися як знаряддя вчинення злочину. В результаті взаємодії цих об'єктів на кожному залишаються сліди від двох інших.

Групування, здійснене автором, дозволило до них віднести:

- Особа злочинця, який може мати на своєму тілі, одязі сліди вчиненого злочину, а також володіти ідеальними слідами;
- Труп потерпілого або його частини, що зберігають у собі інформацію про спосіб, знаряддя, час вчинення злочину, можливі ознаки злочинця, тощо;
- Будь-які предмети матеріального світу (документи, зброя, автотранспортні засоби, медичні препарати, медичне обладнання, засоби підпалу, інші знаряддя вчинення злочину) ;
- Приміщення та місцевості, на яких сліди знаходяться.

Тобто, матеріальні сліди вчинення вбивств через необережність як засоби вчинення злочину, можуть класифікуватися на матеріальні та

ідеальні (сліди вчинення злочину, що збереглися у пам'яті злочинця, співучасників, свідків).

Відповідно, на тілі злочинця можуть залишитися сліди знаряддя чи потерпілого; на тілі потерпілого можуть залишитися сліди знаряддя злочину, особи злочинця або території, на якій він загинув; на знаряддях та території вчинення злочину можуть залишитися сліди злочинця та потерпілого.

Перша та друга група слідів об'ємні за видами, які представляють собою фізичні наслідки злочину на потерпілому або злочинцеві:

- Сліди тілесних ушкоджень (побоїв, опіків, утоплення, удушення, боротьби між потерпілим та злочинцем);
- Сліди застосування зброї (холодної чи вогнепальної);
- Сліди автотранспортних засобів, електричних, електромагнітних механізмів;
- Сліди біологічного походження злочинця.

Друга група слідів має особливо важливе криміналістичне значення, оскільки вони найбільш очевидно вказують на факт злочину.

Третя група слідів утворюється внаслідок контакту знарядь злочину або обстав ноки на місці події з тілом потерпілого чи злочинця:

- Відбитки пальців рук, ніг, взуття;
- Сліди біологічного походження людини;
- Запахові сліди.

Залежно від способу вчинення вбивств сліди також можна класифікувати на:

- Сліди фізичної дії людини (сліди, які залишаються внаслідок застосування людиною своєї мускульної сили);
- Технічні сліди (які є результатом впливу на потерпілого з боку технічних пристроїв).

В свою чергу, запропонована нами група технічних слідів може поділятися на сліди залежно від виду технічного пристрою, яке використовувалося як засіб вчинення злочину:

- Сліди автотранспортних засобів;
- Електричні сліди (які утворюються внаслідок дії електричного струму в певній точці тіла потерпілого);
- Сліди застосування вогнепальної зброї;
- Електромагнітні сліди (сліди застосування приладів, принцип дії яких побудований на електромагнітних коливаннях).

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОГО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ РОЗБОЮ

Кравчук Петро Юрійович

здобувач кафедри кримінального процесу і криміналістики Академії адвокатури України

Допит - слідча дія, процесуальний засіб одержання й перевірки доказів, на основі яких встановлюється наявність або відсутність обставин, що підлягають доказуванню. Допит по кримінальних справах про розбої є обов'язковою й найпоширенішою слідчою дією. Вивчена слідча практика показує, що в більшості випадків особа, яка здійснює розслідування розбою, може одержати необхідну й повну інформацію на початковому етапі саме при допиті потерпілого, так як саме він, володіє найбільш повними відомостями про подію злочину.

Допит потерпілого по справі про розбій має певну специфіку. Його варто проводити якнайшвидше після події. Потерпілий через свій хворобливий стан, а також у результаті природного процесу забування може згодом не згадати окремі деталі події або інакше оцінити причини події, мотиви своєї поведінки, а також поведінку обвинувачуваного.

Після прибуття слідчо-оперативної групи на місце події доцільно з'ясувати місце знаходження потерпілого (будинок, лікувальна установа тощо). Якщо потерпілий перебуває не на місці події, то допит здійснюється в місці його знаходження. У цьому випадку аналізовану слідчу дію (якщо кримінальна справа відразу порушена), за дорученням слідчого може проводити оперативний працівник або дільничний інспектор, який входить до слідчо-оперативної групи, тому що слідчий у цей час, як правило, оглядає місце події.

В зазначених випадках потерпілий може опитуватися, результати такого опитування повинні відобразитися в рапорті особи, яка проводила таку дію та поясненні потерпілого. Якщо стан потерпілого не дозволяє провести допит або опитування, то невідкладно допитується (опитується) медичний персонал, який здійснював перевезення хворого, надавав йому першу допомогу, приймав у лікарні, проводив операцію і здійснював догляд за потерпілим.

Початковий допит (опитування) потерпілого варто здійснювати із застосуванням звуко- або відеозапису. На нашу думку, результати такого запису будуть цінними доказами по справі аналізованої категорії, так як запобіжать втраті відомостей внаслідок можливої смерті потерпілого або забування певних важливих фактів, а також відіграють важливу роль у випадку зміни показань.

Допит потерпілих внаслідок розбою, доставлених в медичну установу, здійснюється з дозволу чергового лікаря. На нашу думку, при допиті такого потерпілого необхідно застосовувати в якості тактичного прийому вільну розповідь. Під час вільної розповіді розкриваються індивідуально-психологічні особливості сприйняття потерпілим злочинної події, а також його здатність до логічного відтворення того, що відбулося. Під час такої розповіді потерпілий може відійти від суті справи, вийти за межі питань, поставлених слідчим, і розповісти про інші наболілі проблеми. У цей час його небажано переривати, тому що така розповідь може допомогти слідчому розібратися в складній ситуації в цілому, у тому числі й причинах та умовах, що сприяли вчиненню злочину. Тільки після завершення вільної розповіді доцільно задавати запитання про факти і деталі, які вимагають уточнення й конкретизації, а також з метою усунення протиріч.

Через один-два тижні після події доцільно провести додатковий допит потерпілого, з огляду на те, що при першому допиті останній перебував у підвищено-емоційному стані, що могло вплинути на сприйняття події.

Не рекомендується допитувати потерпілого, який перебуває в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння. Адже зазначені стани послабляють гальмівні реакції й сприяють фантазуванню. Такого потерпілого доцільно опитати, щоб одержати відомості для розшукової роботи, а допит варто провести після того, як потерпілий прийде в нормальний стан.

При допиті варто враховувати й перевіряти наявність можливих мотивів дачі потерпілим неправдивих показань, які можуть бути зумовлені: мимовільними помилками допитуваного, які впливають із природи формування показань; зацікавленістю допитуваного у вирішенні справи.

Найбільш складною є ситуація, коли потерпілий дає свідомо неправдиві показання. У таких випадках зусилля, того хто допитує, направляються на подолання установки потерпілого на дачу неправдивих показань і викриття в неправді. З цією метою застосовуються різні тактичні прийоми, розроблені науковцями, з метою викриття допитуваного в неправді. До них відносяться: роз'яснення ситуації, яка склалася в справі, аналіз положення, у якому може опинитися допитуваний у випадку дачі неправдивих показань; деталізація показань для виявлення протиріч; використання доказів, наявних у кримінальній справі; з'ясування контрольних обставин, що дозволяють перевірити істинність повідомлюваних відомостей; повторний допит з приводу вже досліджених питань; проведення допиту в присутності інших осіб, наприклад, спеціаліста (психолога, психіатра). Перелік таких прийомів

може бути значно ширшим, їх вибір залежить від слідчого, від особи допитуваного, й від сформованої по кримінальній справі слідчої ситуації.

ПРИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Кравчук Петро Юрійович

*здобувач кафедри кримінального процесу і криміналістики Академії
адвокатури України*

Вивчення судової та слідчої практик показує, що судово-психіатрична експертиза по справах про корисливо-насильницькі злочини призначалася, коли в слідчого виникав сумнів у психічній повноцінності обвинувачуваного або потерпілого, для вирішення питання про їх осудність. За допомогою такої експертизи визначають психічний стан особи й вирішують питання про її здатність усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій, або керувати ними під час вчинення корисливо-насильницького злочину, а також одержують висновок про необхідність застосування заходів медичного характеру.

Для формування думки про психічну повноцінність особи, слідчий повинен із самого початку слідства звертати увагу на нелогічні та незвичні прояви в поведінці суб'єкта. Повинні аналізуватися мотиви, характер і спосіб вчинення злочину, поведінка особи до, в момент, після вчинення злочину, його відношення до оточуючих, спосіб життя, особливості розвитку, відомості про перенесені серйозні захворювання, у тому числі травми голови.

Приводами для призначення такої експертизи можуть бути: заяви обвинувачуваного або його родичів про те, що він перебував на лікуванні в психіатричній лікарні; він або його родичі страждали психічними захворюваннями; вказівки кого-небудь на нелогічність і незвичність поведінки обвинувачуваного; невмотивований або особливо жорстокий характер злочину; відомості про перенесену даною особою травму головного мозку; нелогічність та незвичність поведінки суб'єкта на досудовому слідстві або в суді.

У публікаціях науковців існує неоднозначне відношення до підстав призначення аналізованої експертизи. Одні вважають, що проведення судово-психіатричної експертизи обов'язкове у всіх випадках вчинення тяжких злочинів. Інші дотримуються думки, що зазначена експертиза призначається тільки у випадках, коли виникають сумніви із приводу осудності особи. На нашу думку, варто підтримати другу позицію, яка більше відповідає чинному кримінально-процесуальному законодавству.

Інша справа, що такі сумніви, через низку причин, дійсно, частіше виникають по справах про більш тяжкі злочини. Судово-психіатрична експертиза при розслідуванні справ про корисливо-насильницькі злочини призначається також і відносно потерпілих, коли виникають сумніви в їх здатності правильно сприймати обставини, що мають значення для кримінальної справи, і давати показання.

Важкість психічного захворювання, що є самостійним проявом шкоди здоров'ю, завданої внаслідок корисливо-насильницького злочину, визначає також судово-психіатрична експертиза. Оцінку важкості шкоди здоров'ю, завданої аналізованим злочином, що спричинив психічний розлад, проводить судово-медичний експерт за участю психіатра. По суті, така експертиза повинна називатися комплексною.

Крім судово-психіатричної експертизи, по справах про корисливо-насильницькі злочини, може проводитися судово-психологічна експертиза, яка призначається для дослідження непатологічних явищ психіки й проводиться відносно психічно здорових людей. Судово-психологічна експертиза не повинна передувати судово-психіатричній або може проводитися паралельно з нею в рамках комплексної психолого-психіатричної експертизи. Предметом психолого-психіатричної експертизи є встановлення індивідуальних психологічних особливостей особистості обвинувачуваного (підозрюваного) і їх вплив на його поведінку під час вчинення інкримінованих йому діянь, встановлення в обвинувачуваного виду й глибини емоційних реакцій під час вчинення діяння, впливу цих особливостей на сприйняття особою фактів, що мають значення для справи; для визначення реакції на сформовану ситуацію; одержання відомостей про окремі сторони характеру обвинувачуваного; для встановлення раптово виниклого сильного щиросердного хвилювання (афекту).

Слідчому доцільно призначати психологічну експертизу за гарячими слідами, коли у свідомості очевидців найбільш повно збереглися зовнішні ознаки афекту. Проведення експертизи на наступному етапі розслідування, у стадії судового розгляду, через значний проміжок часу з моменту вчинення злочину може бути малоефективним. Проведення психологічної експертизи за гарячими слідами важливе, коли, по-перше, показань свідків недостатньо для визначення ступеня сильного щиросердного хвилювання, по-друге, коли взагалі відсутні свідки, що спостерігали прояв ефекту. У таких випадках встановити стан фізіологічного афекту можна шляхом психологічного дослідження обвинувачуваного, тому що в його психіці залишаються сліди пережитого стану. Ці сліди носять об'єктивний характер у тому плані, що вони не залежать від нашої свідомості. У той же час вони ідеальні, тому що перебувають у психіці суб'єкта. При дослідженні варто пам'ятати, що це

слід пережитого афекту, неприємностей у родині, на роботі й т.ін. Сліди можуть виражатися у формі нервового тику, посмикування руки. Такі явища поступово проходять, емоції, що характеризують стан обвинувачуваного, згодом зникають, а тому можливість встановлення й доказування афекту знижується. Можливі ймовірні висновки експерта про наявність досліджуваного стану, вони не є доказами, але можуть послужити підставою для висунування версій, стимулюють пошук нових доказів. Рішення питання про причинний зв'язок між діями, вчиненими в стані афекту, і заподіянням конкретної шкоди входить до компетенції слідчого і вирішуються за допомогою висновків психологічної експертизи про можливість виникнення афекту, як довго він міг тривати й ін.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ОДЕРЖАННЯ ХАБАРА

Майка Максим Борисович

студент юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

В Україні хабарництво є однією з проблем, які потребують невідкладного розв'язання, оскільки створюється значна загроза реалізації принципу верховенства права, завдається шкода справі забезпечення захисту прав і свобод громадян, гальмується розвиток соціального прогресу і становлення громадянського суспільства. За даними, оприлюдненими 17 березня 2011 року в Доповіді Міжнародної громадської організації по боротьбі з корупцією «Transparency International», яка щорічно випускає бюлетень «Індекс сприйняття корупції», на даний момент у рейтингу корумпованості країн світу Україна посідає 134 місце зі 180 країн, що враховані у даному рейтингу, розділяючи позиції від 133 до 136 із Зімбабве, Того та Нігерією[7]. Згідно із соціологічним опитуванням проведеним Інститутом Горшеніна майже 70% українців хоча б раз в житті давали хабар, а фрази «порішати», «замазати» та «дати на лапу» стали частиною повсякденного лексикону українців[8]. Корупція стає невід'ємною частиною національної ментальності. Складність ситуації полягає в тому, що хабарництво в нашій країні набуло системного характеру. Це вже не побічний продукт, а органічна складова частина політико-адміністративної, економічної та соціальної системи держави[9].

На дослідженні причин хабарництва акцентували свою увагу античні та римські правники (Сократ, Аристотель, Цицерон, Ульпіан, Гай), а в сьогоденні проблематика доказування факту корупційної поведінки особи

знаходить своє відображення у роботах провідних науковців (Пиголенко І.В., Кислий А.Р., Крупко Д.І., Мишков Я.Е.) та не втрачає актуальності серед юристів-практиків (Зейкан Я.П., Майка М.Б., Кисіль В.Р., Оберкович П.Н.).

Законодавство України передбачає відповідальність за одержання хабара, як виду злочину у сфері службової діяльності, на підставі ст.368 Кримінального кодексу України[1].

Аналізуючи практику розслідування злочинів пов'язаних із хабарництвом, варто зазначити, що основними проблемами доказування присутності в діях особи ознак складу злочину «Одержання хабара» є специфіка суб'єкта злочину та процесуальна складність встановлення об'єктивної сторони злочину[6].

Суб'єктом злочину «Одержання хабара» Кримінальний кодекс України визнає включно службову особу. Критерії визначення суб'єкта даного злочину передбачені Приміткою 1 до ст.364 КК України та п.1 Постанови Пленуму ВСУ №5 від 26.04.2002 «Про судову практику у справах про хабарництво»(далі – Постанова Пленуму ВСУ). Зокрема, службовими особами визнаються особи, що виконують функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих (призначення особового складу, планування роботи установи) чи адміністративно-господарських (управління та розпорядження майном підприємств, установ, організацій) функцій[1]. Доцільно звернути увагу, що п.1 Постанови Пленуму ВСУ передбачає можливість визнання службовою особою і працівників, які виконують професійні, технічні або виробничі функції (адвокати, викладачі, лікарі, вчителі, водії, тощо), проте лише за умови, що поряд із цими функціями вони несуть організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські обов'язки[4]. Прикладом, наведених обов'язків вважається видача працівником медичного закладу листів непрацездатності, оцінювання вчителем чи викладачем рівня та якості знань особи, тощо. Законодавство України не визнає предметом злочину матеріальну винагороду за належно виконані професійні обов'язки, проте із набранням чинності 1 липня 2011 року Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції» (далі - Закон) Кримінальний кодекс України доповнено ст. 368-2 «Незаконне збагачення», яка передбачає відповідальність за одержання службовою особою неправомірної вигоди за відсутності ознак хабарництва у розмірі, що перевищує 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (станом на 1 грудня 2011 року - 50 200 грн)[3], а до Кодексу України про адміністративні правопорушення включено ст.172-5 «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви)»,

що встановлює санкції за порушення правил прийняття дарунка щодо обмеженого кола службових осіб (п.1, пп.«а», «б» п.2 ч.1 ст.4 Закону)[3]. Проте з моменту набрання чинності Законом фактів притягнення до відповідальності за вказані правопорушення не зафіксовано.

Одержання хабара є злочином із формальним складом, тому для встановлення об'єктивної сторони складу даного злочину необхідним є доказування виключно факту вчинення протиправного корупційного діяння суб'єктом злочину. Встановлення причинно-наслідкового зв'язку та суспільно-небезпечних наслідків злочинної поведінки, як елементів об'єктивної сторони злочину для кваліфікації даного правопорушення законодавець не вимагає. Фіксування та доказування факту одержання хабара становить собою основу кваліфікації даного злочину, проте на практиці під час здійснення такого роду процесуальних дій в органів досудового слідства виникають особливі труднощі[6]. Збирання доказів у справах пов'язаних із розслідуванням корупційних злочинів здійснюється, частково, до моменту порушення кримінальної справи, та пов'язане із застосуванням оперативно-розшукових заходів визначених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Вказаний законодавчий акт вимагає належного юридичного оформлення оперативно-розшукових заходів для створення можливості використання зібраної інформації в якості доказу у кримінальній справі. А саме, для вчинення зазначених заходів необхідним є: винесення постанови про заведення оперативно-розшукової справи, отримання дозволу на проведення оперативно-розшукових дій, протоколювання огляду, обшуку, вилучення предметів злочину[2]. Аналіз слідчої та судової практики свідчить про непрофесіоналізм органів досудового слідства, визначені Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» процесуальні документи часто не додаються до кримінальної справи, що унеможлиблює використання зібраної доказової бази для обґрунтування обвинувачення[6]. Для фіксування факту одержання хабара суб'єктами оперативно-розшукової діяльності застосовується відеозйомка та передача мічених грошових знаків. Проте ч.5 ст.9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачає можливість використання відеозйомки для фіксування ознак тяжкого чи особливо тяжкого злочину[2], в той час як ч.1 ст.368 «Одержання хабара» КК України містить склад злочину середньої тяжкості, тому застосування відеозапису в даному випадку – незаконне. В контексті Рішення Конституційного Суду України від 20.10.2011 №12-рп/2011 відомості, отримані із порушенням встановленої законодавством процедури, не вважаються доказами[5]. При фіксування хабарництва за допомогою передачі мічених грошових знаків постає необхідність кваліфікації переданих матеріальних цінностей в якості предмета злочину, адже вказані грошові засоби могли передаватись

службовій особі за договором позики, добровільної матеріальної допомоги, а не з метою протиправного використання влади чи службових повноважень. Крім того, проблеми доказування факту одержання хабара зумовлені конфіденційністю спілкування суб'єкта злочину та потерпілого, заінтересованістю сторін у приховуванні доказів, адже за дачу хабара також передбачена відповідальність, одномоментністю дії при передачі хабара, відсутністю традиційних слідів злочину. Нерідко, з метою приховування ознак злочину, службова особа отримує хабар у завуальованій формі(укладення договору дарування, отримання послуг, купівлі-продажу майна) або ж вдається до передачі предмета злочину через посередника[9]. В наведеному аспекті вдалими є твердження В.В. Путіна: «Над формулюванням законодавчих норм думають тисячі, а про можливість їх обійти - мільйони».

Таким чином, передумовами притягнення особи до кримінальної відповідальності за одержання хабара є, по-перше, виконання особою організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, як умова встановлення суб'єкта злочину, по-друге, належне фіксування факту хабарництва в рамках доказування елементів об'єктивної сторони злочину, по-третє, формування доказової бази, яка підтверджує протиправне використання суб'єктом наданої влади чи службового становища в інтересах хабародавця.

Підвищення ефективності боротьби із хабарництвом в Україні виключно адміністративними методами неможливе, оскільки, на даний час, корупція, у різних її проявах, є вигідною для домінуючої частини суспільства. Досвід держав СНД вказує на те, що посилення відповідальності за корупційні правопорушення тягне за собою підвищення розміру хабара. Саме тому частина обов'язку боротьби із хабарництвом покладається на громадян. Напевне, вже настав час, коли кожен свідомий громадянин повинен остаточно відмовитися від фінансування корупційного механізму бюрократичного апарату та обирати законні шляхи вирішення особистих проблем на шляху формування розвиненого громадянського суспільства сучасної правової держави.

Література:

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 25-26. – Ст. 131.
2. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України від 18.02.1992// Відомості Верховної Ради. -1992. -№22. -Ст. 303.
3. Про засади запобігання і протидії корупції/ Закон України від 07.04.2011// Відомості Верховної Ради України. – 2011. - N 40. - ст.404

4. Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 26 квітня 2002 р.// Юридичний вісник. - 2002. - № 28 (368).
5. Рішення Конституційного Суду України №12-рп/2011 від 20.10.2011 [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11>.
6. Вирок по справі № 1-1010/2010 р. Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/12715493/>
7. Індекс сприйняття корупції Transparency International за 2010 рік[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zet.in.ua/economic/statistika/indeks-spriynyattya-korupci%D1%97-transparency-international-za-2010-rik/>. – 17.03.2011.
8. Результати телефонного опитування, проведеного з 12 по 14 червня Інститутом Горшеніна на тему "Корупція в Україні"[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://tsn.ua/ukrayina/mayzhe-70-ukrayinciv-hocha-b-raz-davali-habari.html>. – 16.06.2011.
9. Хабарництво як соціальний феномен сучасного суспільства[Електронний ресурс]/ Піголенко І.В. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VKPI_soc/2009_4/Pugolenko.pdf. - 11.12.2010.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННИМ ПОРУШЕННЯМ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ НА ПАСАЖИРСЬКОМУ АВТОТРАНСПОРТІ

Піддубна Аліна Валентинівна

ад'юнкта кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Існуюча система контролю за дорожнім рухом в Україні не охоплює повністю питання забезпечення безпеки руху на пасажирському автотранспорті, які перш за все, визначають зобов'язання і відповідальність кожного учасника пасажирських автоперевезень. Нормативно-правова база в цій сфері багато в чому не задовольняє сьогоденної реальності, а чинні нормативні акти в більшості своїй є відомчими і не відповідають загальнодержавним інтересам у сфері забезпечення безпеки на пасажирському автотранспорті. Не впорядковані групи питань, що стосуються розмежування компетенції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, відсутній єдиний державний

орган управління безпекою дорожнього руху, який би формував та проводив єдину політику в цій сфері та відповідав за кінцевий результат своєї діяльності – стан аварійності.

На нашу думку, необхідним є прийняття довгострокової Національної програми підвищення безпеки дорожнього руху та експлуатації на автотранспорті з окресленням необхідних заходів, конкретними виконавцями, реальними термінами виконання, визначенням масштабів та розмірів фінансування. Зокрема, унаслідок відсутності належного фінансування Державної програми забезпечення безпеки руху на автомобільних дорогах, вулицях міст, інших населених пунктів і залізничних переїздах на 2003 – 2007 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 січня 2003 р. № 56, не вдалося досягти позитивних результатів щодо підвищення рівня безпеки дорожнього руху. Через значне збільшення кількості автомобілів протягом останнього десятиріччя майже повністю вичерпано пропускні можливості вулично-дорожньої мережі. Зусилля, спрямовані центральними органами виконавчої влади на розв'язання проблем у зазначеній сфері, мають неузгоджений характер, а нестача коштів зводить ефективність таких зусиль до мінімуму. Тому, розв'язання наявних проблем потребує застосування програмного підходу із здійсненням комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня безпеки дорожнього руху. Крім того, під час Національного соціологічного дослідження «Безпека дорожнього руху-2010» компанією Research&Branding Group методом особистого інтерв'ю в 24-х областях України та АР Крим було проведено опитування 2,2 тис. осіб. У результаті вказаних заходів за прийняття єдиної державної комплексної програми з підвищення рівня безпеки дорожнього руху висловились 67 % українців, що взяли участь у дослідженні, серед яких 65 % складають пішоходи та 71% – водії.

У процесі розроблення проекту документу необхідно зосередити увагу на тому, що перспективними напрямками забезпечення безпеки дорожнього руху та експлуатації на пасажирському автотранспорті є:

- вдосконалення дорожньої інфраструктури та розроблення типових схем дорожньої мережі з удосконаленням організації руху пасажирського автотранспорту загального користування,

- вдосконалення системи професійного відбору водіїв, системи навчання та навчально-виховного процесу щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації водіїв,

- створення використання комплексу технічних засобів (м'які та зручні підголівники та сидіння, додаткові кріплення, поручні, спеціальні кріплення та улаштовані місця для багажу), який сприятиме недопущенню травматизму серед пасажирів та водіїв автобусів та маршруток у разі ДТП або різкого гальмування,

– започаткувати проведення з перевізникам (АТП), водіям, комісією з безпеки руху та працівниками ДАІ інформаційних занять щодо розгляду місць концентрації ДТП, перегляд відеоматеріалів, які демонструють наслідки порушень водіями автобусів та маршруток загального користування правил безпеки дорожнього руху та експлуатації на пасажирському автотранспорті;

– розроблення рекомендацій щодо практичного застосування органами внутрішніх справ заходів запобігання злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху на пасажирському автотранспорті,

– запровадити застосування перевізниками та працівниками ДАІ до водіїв норм покарання та стягнення у разі порушення правил пасажирських перевезень, зокрема, паління, розмови з пасажирами, по мобільному телефону, перевезення над допустиму кількість пасажирів та стоячи, надання послуг з перевезення пасажирів у брудному, захарашеному салоні, заблокованими аварійними дверима, з відсутніми кріпленнями та поручнями, тощо;

– вдосконалення схеми закріплення медичних закладів, розташованих поблизу доріг та оснащення їх спеціальними транспортними засобами, необхідним медичним обладнанням та засобами радіозв'язку,

– впровадження технічних засобів та автоматизованих систем управління дорожнім рухом, контролю швидкісних режимів,

– формування відповідної інформаційної науково-технічної і нормативно-правової бази (проведення науково-дослідних робіт, постійне коригування законодавства, що регулює діяльність транспорту та розроблення основного пакету нормативно-правових актів щодо вдосконалення організації дорожнього руху) тощо.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ (ПРОФІЛЬ) ЗЛОЧИНЦЯ: ПОНЯТТЯ, СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ, ЙОГО ЗМІСТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

Резнікова Ганна Ігорівна

*студентка факультету підготовки кадрів для органів юстиції НУ
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

На сьогодні криміналістикою та юридичною психологією накопичений досвід застосування методу психологічного портретування особи злочинця з метою його виявлення та ідентифікації. Серед науковців сьогодні існує безліч міркувань, щодо самого поняття психологічного

портрету , методичних підходів, щодо встановлення зв'язку між ознаками злочинця та подією злочину, значення та змісту самого портрету.

Психолого-криміналістичний портрет можливого злочинця (ПКП)-це результат психолого-правового дослідження матеріалів кримінальних справ та оперативно-пошукових справ за фактами нерозкритих злочинів, що містить інформацію про пошукові ознаки злочинця, рекомендації щодо висунення слідчо-пошукових версій та головні напрямки по їх обробці, а також прогностичну оцінку ймовірного вчинення чергового злочину (Бегунова Л.А.).

Психологічний портрет невстановленого злочинця є результатом психолого-криміналістичного метода пізнання кримінальної події (портретування),орієнтованого на виявлення комплексу відомостей про індивідуальні ознаки та особливості особи суб'єкта злочину , що проявились у сукупності обставин та слідах злочинної діяльності, особа описується в термінах його стійкого психологічного та громадянського стану (Анфіногенов А.І.).

Метою складання психологічного портрету є надання допомоги у розшуку особи, що вчинила тяжкі злочини проти особи, у результаті висунення оперативно-розшукових версій, на основі аналізу поведінки злочинця.

Завданнями ПКП є встановлення пошукових ознак передбачуваного злочинця, на основі яких висуваються версії щодо розшуку винної особи. При розробці ПКП використовуються не тільки слідчі, а й оперативно-розшукові матеріали, інформаційні бази даних та інші відомості, які найчастіше не мають процесуального закріплення у кримінальній справі. Сферою застосування психологічного портрету є злочини , в яких злочинці в значному ступені індивідуалізують себе. Під цим розуміється факт виразу у злочині власних фантазій , ситуація в якій «фантазія стає приводом» скоєння злочину.У випадках коли є підстави підозрювати наявність у злочинця якої не будь форми соціопатії (форма DSM-IV за американською класифікацією психічних хвороб). Але деякі науковці серед яких Антоян Ю.М. та Потапов С.А., вважають сферу застосування психологічного портрету – форму DSM-III-R(садизм), проте такий підхід дещо звужує сферу застосування методу(Ахмедшин Р.Л.).

Найбільш перспективним для прогнозування особистісних відмінностей злочинця методом психологічного портрету є злочини , що вчиняються під впливом онтогенетичної особистісної дисфункції, яку можливо розглядати як своєрідну психопатологію, що знаходить відображення у механізмі злочину, а також у до і пост кримінальній поведінці злочинця. У зв'язку з цим найбільш адекватною сферою застосування психологічного портрета прийнято вважати: вбивства на сексуальному підґрунті з ознаками садистського катування жертви;

евісцерації; посмертні колоті і різані поранення, що містять які не будь маніпуляції злочинця з трупом жертви; «безмотивні» підпали та вибухи; згвалтування; вбивства з ознаками ритуальності (Анфіногенов А.І.).

Змістом психологічного портрету є значущі з криміналістичної точки зору, пошукові ознаки особи злочинця, перелік яких запропонований в Інформаційному письмі Генеральної прокуратури Російської Федерації та Міністерством внутрішніх справ Росії від 1993 р. Цей перелік ознак по своєму змісту є схожим з характеристиками особи злочинця, що виявляються методом «профілювання» ФБР (США). Картина події, її окремі елементи здатні сполучатись з наступними ознаками - характеристиками особи, що його вчинила: 1) загальна характеристика особи та переважаюча мотивація злочинів; 2) індивідуальні ознаки особи - звички, схильності, навички та інше; 3) вік; 4) район місця проживання; 5) район місця роботи, служби, навчання; 6) приватні характеристики місця ймовірного проживання; 7) рівень освіти та професійної кваліфікації; 8) рід занять; 9) особливості походження (батьківської родини) та особистої історії життя; 10) сімейний стан; 11) наявність дітей; 12) відношення до окремих видів діяльності – до служби в армії, спорту, медицини, праці з людьми тощо; 13) наявність минулої судимості; 14) наявність психічної та іншої патології; 15) антропологічні та динамічні характеристики особи (тип зовнішності, статури, пантоміміка та ін.).

Але можливо виокремити й інші додаткові «робочі» ознаки, що входять у зміст психологічного портрету і слугують цілям виявлення пошукових ознак винної особи можуть бути представлені у вигляді наступних параметрів особистості: спрямованість (потреби, мотиви, настанови, життєві плани та концепції, ціннісні орієнтації тощо); соціально-психологічні особливості поведінки (демографічні, культурні, соціальний та міжособистісний статус, ролі тощо); психохарактерологічні якості (характер, акцентуовані властивості особи); психічні властивості та процеси (особливості інтелектуальної, емоційно - вольової сфери, сприйняття, увага та мови); операційні характеристики (звички, вміння, навички, знання); біопсихічні властивості (темперамент, статеві, вікові, патологічні властивості, стан здоров'я); особливості сексуальної сфери (сексуальна орієнтація, біологічні та соціальні детермінанти особистісної проблеми) (Анфіногенов А.І.).

Реалізація даного методу відбувається в декілька послідовних етапів, які включають три рівня аналізу кримінальної події. Першим є криміналістичний рівень на якому відбувається виявлення та аналіз інформативних ознак кримінальної події – всього обсягу матеріально-слідової інформації про злочин та його обставини, за яким реконструюється зовнішня сторона злочинної діяльності, формальний змісту криміналістичного механізму злочину. Другим рівнем є

поведінковий, так у діях злочинця виокремлюється індивідуально-психологічний зміст на сонові методики «оцінки індивідуальної дії». Третій рівень є діагностичним чи інтерпретаційним, де індивідуальні поведінкові ознаки злочинця пов'язуються з психологічними властивостями та іншими ознаками його особистості на основі пошуку можливої природи причин, що породили суб'єктивний зміст дій злочинця.

Етапами складання портрета є: I етап - Складання криміналістичної інформаційної моделі події злочину, реконструкція криміналістичного механізму злочину (відновлення зовнішнього ряду дій злочинця та ситуації злочину). Збирається та аналізується інформація про особу злочинця та кримінальну подію, що міститься в різних джерелах (на місці події, у результатах криміналістичних експертиз, у криміналістичних обліках, у кримінальних справах по нерозкритих аналогічних справах та інше).

II етапом - Ситуаційне моделювання поведінки злочинця на основі встановлення «індивідуальних дій». Відбувається аналіз злочинної діяльності на поведінковому рівні та відновлюється реальність кримінальної події, центральною ланкою якого виступає злочинець. Тобто реконструюється психологічна структура злочинної діяльності, а саме індивідуальні дії, які трактуються, як такі що детерміновані певними індивідуальними особливостями особи. III етап - інтерпретація поведінки злочинця на основі інтерпретації «індивідуальних дій». Відбувається аналіз злочинної діяльності на діагностичному рівні, який пов'язує поведінкові прояви злочинця (індивідуальне в діях) з психологічними властивостями та іншими ознаками особи. IV етапом є формулювання інформації про індивідуальні ознаки та індивідуальних особливостях злочинця, підготовка підсумкової аналітичної довідки. Тобто відбувається формулювання у підсумковій довідці комплексу відомостей про індивідуальні особливості та ознаки злочинця.

Практичне застосування методу психологічного портретування дозволяє на сьогодні виокремити таку структуру аналітичної довідки - психологічного портрету невстановленого злочинця. Він містить вступ, де міститься опис фабули злочину. Обов'язковими є відомості щодо місця скоєння злочину, способу насильницьких дій, інформація про час та дату, коли та при яких обставинах бачили в останній раз потерпілих. Інформація повинна бути стислою, відображати загальні закономірності зникнення та виявлення потерпілих. Основна частина, в якій проводиться психологічний аналіз матеріалів кримінальної справи, розгляду всієї інформації про кримінальну подію (аналіз обрання жертви, маршрутів, часу кримінальної події, географії скоєння злочинів (оцінка місця події злочину та робота з картою місцевості)). Ймовірнісний психологічний

портретможливого злочинця: вік, сімейний стан, судимість, професійна діяльність, звички, навички, місце постійного чи тимчасового проживання та інше. Рекомендації для висунення оперативно-розшукових версій: можливе місце та час наступного контакту з жертвою, маршрут руху злочинця тощо.

Перелік криміналістичнозначущих, пошукових ознак особи злочинця який запропонований в Інформаційному письмі Генеральної прокуратури Російської Федерації та Міністерством внутрішніх справ Росії від 1993 р. Цей перелік ознак по своєму змісту є схожим з характеристиками особи злочинця, що виявляються методом «профілювання» ФБР (США). Картина події, її окремі елементи здатні сполучатись з наступними ознаками - характеристиками особи, що скоїла його: 1) загальна характеристика особи та переважаюча мотивація злочинів; 2) індивідуальні ознаки особи -звички, схильності, навички та інше ; 3) вік; 4) район місця проживання; 5) район місця роботи, служби, навчання; 6) приватні характеристики місця ймовірного проживання; 7) рівень освіти та професійної кваліфікації; 8) рід занять; 9)особливості походження(батьківської родини) та особистої історії життя;10) сімейний стан; 11) наявність дітей; 12) відношення до окремих видів діяльності – до служби в армії, спорту, медицини, праці з людьми тощо; 13)наявність минулої судимості; 14) наявність психічної та іншої патології; 15) антропологічні та динамічні характеристики особи (тип зовнішності, статури, пантоміміка та ін.)

Психологічний портрет (профіль) злочинця на сьогодні є недостатньо вивченим методом розкриття та розслідування злочинів, він має багато недоліків та проблем при його практичному застосуванні , але цей метод може стати вельми корисним «інструментом» та при правильному його застосуванні може надати суттєву допомогу слідству у встановленні особи винної у вчиненні злочину. У зв'язку з цим є необхідним вивчення зарубіжного досвіду зі застосування даного методу з тим, щоб просте його запозичення можливо було вивести на більш якісний рівень – розробки власної методики зі складання психологічного портрету невідомого злочинця.

ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИННИХ ГРУП ТА ЇХ КРИМІНАЛІСТИЧНІ ТИПИ

Резнікова Олена Ігорівна

*студентка факультету підготовки кадрів для органів юстиції НУ
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

Сучасне суспільство включає велику кількість різноманітних соціальних груп котрі різняться за своїми цілями і змістом діяльності, за

способом об'єднання, характером функціонування і т.д. Соціальна психологія виділяє так звані малі групи, специфічною ознакою яких є безпосередні контакти її членів один з одним. У свою чергу вони бувають цільові (формальні) й соціально-психологічні (неформальні). Перші малі групи функціонують відповідно до заздалегідь встановлених (офіційно фіксованих) цілей, норм, інститутів, статутів, а другі складаються на основі особистих симпатій чи антипатій. Більшість науковців наголошують на тому, що злочинні групи є різновидом малих соціальних груп, а саме неформальних. Так, злочинна група - це неформальне об'єднання людей, які зорганізувалися з метою задоволення потреб на підставі злочинної діяльності. Тобто, вони є відносно не чисельною групою осіб які об'єдналися з метою задоволення своєкорисливих особистих інтересів і потреб на основі злочинної діяльності, які перебувають між собою у безпосередньому особистому спілкуванні і взаємодії (А. Самонов).

Злочинна група характеризується насамперед антисоціальною, антигромадською спрямованістю своєї діяльності, що виявляється в особливостях групових переживань, думок і оцінок, у специфіці психологічного спілкування членів групи один з одним, а також у суспільно шкідливому поведженні. Для такої групи характерне зневажливе, іноді цинічне ставлення до суспільних цінностей, байдуже або негативне ставлення до соціальних і моральних вимог. Психологія спілкування членів такої групи – це психологія людей, що пов'язані викривленим поняттям інтересів, особистими потребами, заснованими на матеріальній залежності, круговій поруці та ін.

Найменшою реальною групою в психологічному плані є діада, тобто два взаємодіючих індивіда. Але таку думку підтримують не всі. Зокрема, вказується, що групова психологія співтовариства людей з'являється у спілкуванні щонайменше трьох осіб (тріади). При цьому зауважують, що групова злочинна поведінка являє собою спільну злочинну діяльність учасників злочинних груп, тобто організованих об'єднань трьох і більше осіб (А.Ф.Зелінський). Але така позиція суперечить положенням соціальної психології (Шепітько В.Ю., Варцаба В.М.). З цієї позиції виходить і законодавець, вказуючи на те, що злочин вважається вчиненим групою осіб, якщо в ньому брали участь кілька (два і більше) виконавців без попередньої змови між собою. Отже, ознаками злочинної групи є: об'єднання двох і більше людей; з позиції соціальної психології, - це об'єднання є малою неформальною групою; спрямованість групи – антисоціальна; об'єднання відбувається на основі сумісної злочинної діяльності; члени групи в певній мірі організовані; група виступає як єдиний особливий суб'єкт злочинної діяльності; має певний ступінь замкненості, закритості.

Злочинні групи є складним явищем. І тому для з'ясування сутності досліджуваного явища важливе значення має їх класифікація. У своїй злочинній діяльності, кількості учасників, структурі, стійкості, ступенем організованості, тривалості функціонування, спеціалізації та ін. злочинні групи не є однорідними. Спроби класифікувати злочинні групи робились як представниками кримінології, кримінального права, криміналістики, так і юридичної психології.

Певну класифікацію містить Кримінальний кодекс України. Так у ст.28 КК де визначаються типи злочинних груп залежно від характеру співучасті і ступеня організованості: вчинення злочину групою осіб без попередньої змови;

вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою; злочинні організовані групи; злочинні організації. В Особливій частині КК України визначаються такі види організованої групи або злочинної організації, як банда (ст.257 КК України), терористична групачи терористична організація (ст. 258 КК України). Такий поділ злочинних груп переслідує кримінально-правові цілі- кваліфікації злочинів. Перелічені кримінально-правові характеристики злочинної групи є явно недостатніми для повного і всебічного розслідування кримінальних справ і викриття кожного члена у вчиненні злочинів (Варцаба М.В.).

Взалежності від сфери злочинної діяльності розрізняє злочинні групи: з обмеженою сферою злочинної діяльності; з універсальною злочинною діяльністю (декілька видів злочинної діяльності пов'язані між собою). Класифікувати злочинні групи можна також за таким критерієм, як ступінь територіального розповсюдження їх діяльності: 1) групи, що діють на території однієї держави: діють на території одного населеного пункту; в різних населених пунктах одного регіону; регіональний рівень дії, тобто охоплюють більшість регіонів держави; 2) групи, діяльність яких не обмежується територією однієї держави: транскордонні групи; транснаціональні групи (Шепітько В.Ю.).

В залежності від ступеня організованості злочинної групи вирізняють такі криміналістичні типи груп: випадкові; компанії; організовані групи; злочинні організації (М.В. Биков). Але, М.В. Проценко вказує на те, що випадкові, злочинні групи типу компанії, організовані злочинні групи та злочинні організації є криміналістичними типами організованих злочинних об'єднань. Таке розуміння автором поняття «організованих злочинних об'єднань», на нашу думку є невірним. Організовану злочинність, як більш загальне явище, представляють організовані групи та злочинні організації. Основними ознаками, що складають її організований характер, на думку Мохова є: стійкий характер об'єднання людей, що розрахований на тривалу діяльність; злочинний характер діяльності; отримання максимального прибутку, як основна мета

злочинної діяльності; складна ієрархічна структура об'єднань з розподілом ролей; наявність корумпованих зв'язків серед робітників правоохоронних органів, як важливий засіб забезпечення своєї безпеки; прагнення до монополізації в певній сфері діяльності чи на певній території. З цього виникає закономірне питання: про яку організованість може йти мова в рамках ситуативних злочинних груп та злочинних груп типу компаній? Такий підхід взагалі суперечить висунутій класифікації, оскільки поняття «організованості» відноситься лише до організованих груп та злочинних організацій. Організовані злочинні угруповання характеризуються стабільністю складу, сформованою функціональною та психологічною структурою, жорстокою дисципліною, певними правилами поведінки. Більш правильним вважається позиція тих науковців, які під поняттям «організовані злочинні об'єднання» розуміють організовані групи та злочинні організації (Шепітько В.Ю.).

Так, випадкова група включає осіб котрі випадково чи ситуативно об'єдналися для вчинення групового злочину. З початку об'єднання таких людей відбувається з метою звичайного спілкування. У вчиненні першого злочину багато його учасників приймає участь із почуття солідарності, випадково, в силу того, що опинилися зі всіма в даному місці, або в результаті раптового виникнення ситуації, котра потягла за собою вчинення групового злочину. У таких групах ще не має чіткої психологічної і функціональних структур, не виокремився лідер, рішення приймаються колективно, на фоні певної ситуації і під впливом емоцій. Ролі у випадкових групах, як правило, не розподіляються – учасники вчиняють злочин спільними діями, при цьому це такий злочин котрий не вимагає складної підготовки та розподілу функцій учасників. Ступінь спільності членів групи невелика, взаємна підтримка і захист у випадку викриття групи та притягнення її членів до кримінальної відповідальності виявляється слабо. Така група ще не стала достатньо референтною. Злочинні групи типу компаній є більш організованими, особистий склад в них стабілізований, яскраво виражена антисоціальна установка; злочинна діяльність займає вже значне місце та починає відігравати основну роль, але чіткі плани такої діяльності відсутні. У такій групі не має лідера, але сформовано керівне ядро із найбільш активних та авторитетних членів. Ділові стосунки з приводу здійснення групового злочину набувають все більшого значення, але у той же час міжособистісні відносини, засновані на емоційних зв'язках, особистих почуттях грають основну роль. В цілому цей тип злочинної групи є середнім між випадковою та організованою групами. Організована злочинна група характеризується стабільністю складу, жорстокою дисципліною, особистими нормами поведінки і ціннісними орієнтаціями (Шепітько В.Ю.). В організованій злочинній групі вже сформована і чітко виражена психологічна структура: групу

очолює лідер – її організатор та керівник, до нього приєднуються найбільш активні члени групи (авторитети), а за ними слідує рядові учасники групи. У такій групі можуть зустрічатись опозиційні учасники, котрі ведуть боротьбу за лідерство. Існування таких фігур можна пояснити такими психологічними явищами як нонконформізм та негативізм. В організованій злочинній групі ролі чітко розподілені: одні учасники займаються підготовкою до вчинення злочину, другі - безпосередньо здійснюють злочин, треті забезпечують схов, транспортування, збут викраденого. Характерною рисою організованої групи також є наявність єдиного плану. Злочинна організація за своєю суттю це ті ж організовані групи, але з більш високим ступенем організованості та спільності. Злочинні організації здійснюють, як правило найбільш тяжкі злочини та можуть існувати на потязі довгого часу. Злочинну організацію вирізняє більш складна, ніж організованої групі структура: вона складається із окремих блоків котрі мають своїх лідерів, рядові члени не знають всі учасників організації та спілкуються тільки з лідером і членами свого блоку. В злочинній організації розробляються спеціальні заходи конспіративного характеру для маскуванню групової злочинної діяльності. Запропонована класифікація має умовний характер, оскільки завжди знайдуться перехідні типи злочинних груп (Биков В.М.).

Злочинні групи можна поділити, за ступенем організованості, на такі види: примітивні; середньоорганізовані; високоорганізовані (Єнікеев М.І.).

Існують також організовані злочинні групи, котрі різняться по етнічній, культурній, історичній зв'язкам. Такі зв'язки з'єднують їх з країнами походження і створюють, таким чином, основну злочинну мережу, що виходить за національні кордони. Деякі організовані злочинні групи відомі під своїми національними назвами. Такі злочинні групи можуть створюватись під видом «в'єтнамського земляцтва», товариства «китайської дружби», «африканської єдності» та ін. (Шепітько В.Ю.).

Залежно від виду злочинної діяльності вирізняють такі види організованих злочинних груп, які спеціалізуються на: наркобізнесі, виробництві і реалізації зброї, виробництві і реалізації фальсифікованих алкогольних напоїв, вимаганнях (рекети), шахрайстві, торгівлі "живим" товаром, вбивствах на замовлення, проституції тощо (Варцаба М.В.).

Саме певні істотні ознаки та риси злочинних груп, які виступають критеріями класифікації, обумовлюють певні закономірності розслідування групових та організованих злочинів. Важливим криміналістична класифікація злочинних груп є також тому, що криміналістичний тип злочинної групи є важливим елементом її криміналістичної характеристики.

Отже, для правильного розуміння суті досліджуваного явища – злочинних груп, знання їх класифікації є необхідною умовою для розробки методики розслідування групових та організованих злочинів. На сьогоднішній день науковцями розроблені окремі критерії криміналістичної класифікації злочинних угруповань, але на мою думку, в них немає певної системності, яка б дозволила дати повну і вичерпну інформацію по досліджуваному явищу.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРІОДИЗАЦІЮ РОЗСЛІДУВАННЮ НЕЗАКОННОГО НАРКОБІЗНЕСУ

Самохін Олексій Юрійович

*здобувач кафедри кримінального процесу і криміналістики Академії
адвокатури України*

У методиці розслідування організованої злочинної діяльності у сфері незаконного наркобізнесу, доцільно використовувати чотирьохетапну періодизацію розслідування.

Перший етап пов'язаний із проведенням оперативної перевірки. Така перевірка проводиться за фактом виявлення й вилучення наркотичних засобів з незаконного обігу або за отриманою оперативною інформацією. На аналізованому етапі за допомогою оперативно-розшукових заходів виконуються такі завдання: одержання первинної інформації про подію злочину, основних її учасників, встановлення виду й кількості наркотичних засобів та ін. На даному етапі можливе проведення тільки однієї слідчої дії - огляду місця події. Саме в ході оперативної перевірки встановлюються: факт вчинення злочину групою, її структура й частина учасників, інформація про організатора (лідера) й т.ін. По завершенню даного етапу доцільно ухвалити рішення про проведення оперативно-тактичної комбінації по затриманню злочинців на місці злочину та порушення кримінальної справи.

Другий етап розслідування пов'язаний з проведенням початкових і невідкладних слідчих дій. На даному етапі розслідування виконуються тактичні завдання, пов'язані із встановленням події злочину, винних осіб, використанням результатів оперативно-розшукової діяльності як доказів, затриманням підозрюваних, збором доказів які можуть бути втрачені або знищені та ін. Для даного етапу характерне встановлення організованого характеру злочину, якщо даний факт не був встановлений на попередньому етапі, виявлення усіх учасників організованого злочинного угруповання, визначення їх функціональної ролі у злочинній діяльності.

Практично по всіх вивчених справах аналізованої категорії, встановлення всіх або більшості учасників злочинної групи здійснювалося саме на даному етапі. Частина винних осіб, як правило, була затримана на місці злочину оперативними працівниками безпосередньо після проведення оперативно-розшукових заходів (контрольована поставка, перевірна закупівля), ще до порушення кримінальної справи, при цьому були визначені ролі кожного затриманого. На даному етапі слідчий разом з оперативними працівниками повинен вживати заходів щодо нейтралізацію протидії з боку учасників злочинної групи, які залишилися на волі, й забезпечення безпеки учасників розслідування. Завершення даного етапу пов'язується із пред'явленням обвинувачення, хоча б попереднього.

Третій етап розслідування полягає у проведенні наступних слідчих дій, спрямованих на встановлення всіх обставин, які входять до предмету доказування. Встановлюються учасники організованої злочинної групи, які раніше не були встановлені, її організатор (лідер), остаточно визначається структура й тип групи, з'ясовуються ролі кожного з учасників, конкретизується обвинувачення, здійснюється диференціація відповідальності, вживаються заходи спрямовані на виявлення й вилучення майна, нажитого злочинним шляхом, збираються відомості, які характеризують особу винних і т.ін. Етап характеризується проявом організованої протидії розслідуванню з боку учасників злочинного угруповання. Якщо на попередньому етапі протидія, як правило, носить ситуативний і одноособовий характер, або пов'язана із способом приховання злочину, то на даному етапі вона цілеспрямованіша. Завершення даного етапу може бути пов'язане із пред'явленням остаточного обвинувачення й ухваленням рішення про завершення досудового слідства.

Четвертий етап розслідування пов'язаний з оцінкою зібраних доказів, ухваленням рішення про завершення слідства, визначенням порядку ознайомлення обвинувачуваних з матеріалами справи й нейтралізацією затягування даного процесу, розглядом заявлених клопотань, структури й змісту обвинувального висновку, а також вирішенням питання забезпечення безпеки осіб, які брали участь у розслідуванні й підлягають виклику в судові засідання, на час, необхідний для надходження справи до суду, та на час судового слідства.

СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ В МЕТОДИЦІ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО НАРКОБІЗНЕСУ

Самохін Олексій Юрійович

*здобувач кафедри кримінального процесу і криміналістики Академії
адвокатури України*

Науковці розглядають слідчу ситуацію як ступінь інформаційної поінформованості слідчого про злочин і стан процесу розслідування в певний момент часу (Т. Волчецкая, 1997 р.). Слідча ситуація є основою формування програми або алгоритму розслідування (І. Возгрін, 1993 р.). Слідчі ситуації поділяють на прості (вихідні, проміжні й завершальні) і складні (проблемні, конфліктні, ситуації тактичного ризику, організаційно-неупорядковані й комбіновані) (Л. Драпкін, 1987 р.). Науковці виділяють типові слідчі ситуації й відзначають їх значення для розробки методики розслідування злочинів певного виду й тактики проведенні окремих слідчих дій (В. Корноухов, 1972 р.). Під типовою слідчою ситуацією розуміють узагальнену сукупність відомостей про комплекси певних загальних умов, що зустрічаються при розслідуванні окремих видів або однотипних груп злочинів (В. Лисиченко, О. Батюк, 1988 р.). Типізація слідчих ситуацій може здійснюватися за одним-двома компонентами, при цьому найчастіше використовується інформаційний компонент (Р. Белкін, 1997 р.).

Специфіка незаконного наркобізнесу визначає те, що більш важливим і вагомим є фактор, який свідчить не про зміст інформації, а про її повноту й можливість перевірки слідчим шляхом.

Слідчі ситуації, які виникають на початковому етапі розслідування організованої злочинної діяльності у сфері незаконного наркобізнесу можна звести до таких :

1. Отримано оперативну інформацію про існування організованої злочинної групи, яка займається незаконним наркобізнесом, - і проведена оперативна перевірка даної інформації. Виявлені усі або більша частина учасників групи, відомі їх ролі, і є можливість затримання їх на місці злочину при вчиненні незаконних операцій з наркотичними засобами.

2. Затримано особу (декількох осіб), яка вчинила злочин, пов'язаний з незаконним наркобізнесом, і виявлені сліди, які свідчать про груповий характер злочину, однак інші члени групи не встановлені.

3. Наркотичні засоби виявлені й вилучені, встановлені усі учасники незаконного наркобізнесу, більшість затримана, але їх ролі невідомі.

4. Виявлені й вилучені наркотичні засоби, походження й власник яких невідомі. Є дані, що свідчать про груповий характер злочину, але особи учасників не встановлені.

5. Затримано особу, у якої вилучено наркотичні засоби, спочатку дані про груповий характер злочину були відсутні, однак надалі був установлений груповий характер злочину.

Найбільш сприятливою для початку розслідування є перша ситуація. Оперативні працівники при проведенні оперативно-розшукових заходів мають можливість встановити й зафіксувати не тільки всіх учасників злочинної групи, але і їх дії й навіть взаємини між ними, що надалі може бути використано для встановлення ролі кожного з них. Складнішою для розслідування є друга й третя ситуації, тому що в цьому випадку необхідно встановити й виявити усіх учасників злочинної групи. Третя ситуація зустрічається в діяльності підрозділів органів внутрішніх справ на транспорті й пов'язана, як правило, з незаконним перевезенням наркотичних засобів, рідше з їх пересиланням поштовими відправленнями.

ВИКОРИСТАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПОДІЙ МОЖЛИВОСТЕЙ ЕКСПЕРТИЗИ ЛАКОФАРБОВИХ МАТЕРІАЛІВ ТА ПОКРИТТІВ

Сас Михайло В'ячеславович

здобувач кафедри криміналістики Донецького юридичного інституту МВС України

Найскладнішим напрямом експертизи матеріалів, речовин та виробів є експертиза лакофарбових матеріалів та покриттів, що обумовлено багатоконпонентним складом вказаних об'єктів дослідження, значним асортиментом лаків та фарб, варіативністю технології фарбування готових виробів [2, с. 16].

Значна кількість експертиз, які проводяться у даному напрямі, призначаються за кримінальними справами, пов'язаними з дорожньо-транспортними подіями [1, с. 248]. Через те, що нерідко водії автотранспортних засобів, винні у вчиненні дорожньо-транспортних подій, особливо з тяжкими наслідками для потерпілого, з метою уникнення відповідальності, зникають з місця події. У даному випадках для доказування вини запідозреного вагоме значення має дослідження мікрочасток лакофарбових покриттів, які залишаються на місці вчинення злочину, або одязі потерпілих.

Вивчена слідча практика показує, що в зазначених ситуаціях нашарування, які залишаються на одязі після контактної взаємодії з пофарбованою поверхнею автотранспортного засобу, як правило, є

мікрочастками зовнішнього шару його лакофарбового покриття, розподілені між поверхневими волокнами тканини [2, с. 16].

З оснащенням, в останні роки, окремих підрозділів експертизи матеріалів, речовин та виробів ДНДЕКЦ МВС України ІЧ-Фур'є спектрометрами з ІЧ-мікроскопом з'явилася можливість отримувати повноцінну інформацію про молекулярний склад мікрокількостей нашарувань лакофарбових матеріалів і, відповідно, проводити їх порівняльне дослідження з лакофарбовою поверхнею автотransпортних засобів, водії яких підозрюються у вчиненні дорожньо-транспортних подій.

Так, у Шепетівському районі, на трасі Шепетівка-Хмельницький, невідомий водій вчинив наїзд на водія мопеда Т. Від отриманих травм Т. помер, а водій з місця події зник. На одязі потерпілого було виявлено нашарування фарби червоного кольору. Згодом до Шепетівського МРВ після дорожньо-транспортної події було доставлено автомобіль марки «Форд-Сієрра», який належав гр. К. При огляді автомобіля встановлено: він підлягав ремонтним роботам, в тому числі перефарбуванню.

Під час проведення експертизи наданих на дослідження зразків лакофарбових покриттів, вилучених із вказаного автомобіля, у їх складі виявлено залишки шару, молекулярний склад якого цілком збігався з молекулярним складом нашарувань на одязі потерпілого гр. Т. Отже, було встановлено ймовірну причетність водія автомобіля до вчинення вказаної дорожньо-транспортної події [2, с. 16-17].

Водію легкового автомобіля, який вчинив наїзд на двох пішоходів у селі Петрівці Красногвардійського району Криму, зник з місця події. Було розпочато слідство та його розшук. Експерт, який оглядав місце дорожньо-транспортної події, знайшов на асфальті та вилучив частки лакофарбового покриття. Невдовзі автомобіль був виявлений та затриманий. Як виявилось, частки, вилучені у ході огляду місця події, мали загальну групову належність до часток лакофарбового покриття автомобіля [2, с. 17].

У м. Хмельницькому невідомий водій, керуюче автомобілем невстановленої марки, вчинив наїзд на пішохода Д. У дорожньо-транспортної події підозрювався водій автомобіля «Мазда-626» гр. К. На експертизу були надані спортивні штани потерпілого та зразки лакофарбового покриття автомобіля. В ході дослідження на штанах дійсно було виявлено нашарування фарби, схожої за кольором із зовнішнім шаром наданих зразків, проте порівняльний аналіз молекулярного складу цих об'єктів показав відсутність між ними спільної родової належності. Отже, версія про участь у дорожньо-транспортній події конкретного автомобіля виявилася необґрунтованою [2, с. 17].

Прокуратурою м. Енергодара Запорізької області було порушено кримінальну справу за фактом завищення вартості робіт, виконаних ПП «Управління № 7-Інтер'єр» по ремонту фасаду місцевої ЗОШК № 5. На дослідження до відділу експертизи матеріалів, речовин, виробів та медико-біологічної експертизи НДЕКЦ області були надані зразки лакофарбового покриття фасаду школи та лакофарбових матеріалів марок «КО» та «PALAZO». Проведеною експертизою встановлено, що лакофарбове покриття фасаду ЗОШК № 5 виконано лакофарбовим матеріалом марки «КО», а не «PALAZO», як зазначено у розрахунках. Результат цієї експертизи мав вирішальне значення у розслідуванні зазначеного злочину [2, с. 17].

У середині жовтня 2005 року громадянка Д., керуючи власним автомобілем «Ніссан» та здійснюючи рух на автотрасі Луганськ-Сватове, допустила зіткнення з велосипедистом О., який здійснював рух в попутному напрямі. У результаті зіткнення останній був смертельно травмований та помер на місці пригоди. Власниця автомобіля з місця події зникла. В ході проведення огляду місця дорожньо-транспортної події були вилучені фрагменти лакофарбового покриття автомобіля. Аналогічні фрагменти було вилучено з автомобіля «Ніссан», який на момент огляду знаходився в гаражі в Сєвєродонецьку. Вказані фрагменти лакофарбового покриття були направлені на дослідження до НДЕКЦ. Фахівцями якого було проведено експертизу лакофарбового покриття, у результаті чого встановлено, що надані пластинчасті частки, вилучені при проведенні огляду місця події, раніше належали офарбованій поверхні автомобіля «Ніссан». Підозрювану Д. було затримано. Під тиском неспростовних доказів вона зізналася у вчиненні злочину [2, с. 17].

У листопаді 2005 р. до чергової частини Гуляйпольського РВ УМВС України в Запорізькій області надійшло повідомлення про те, що на 7-му км автодороги Гуляйполе-Любимівка невідомим автомобілем вчинено наїзд на велосипедиста К. Водій з місця пригоди зник. При огляді місця події серед інших речових доказів були вилучені частки лакофарбового покриття, які надійшли на дослідження до НДЕКЦ. Оперативно-розшуковими заходами було встановлено, що наїзд на велосипедиста вчинено автомобілем ВАЗ-2108, який належить гр. Б. При огляді зазначеного автомобіля була вилучена його пластикова деталь з нашаруванням лакофарбового покриття, яка також надійшла на дослідження до НДЕКЦ при УМВС. У результаті проведеної експертизи фахівці НДЕКЦ встановили співпадання вилучених при огляді місця події часток лакофарбового покриття з лакофарбовим покриттям автомобіля ВАЗ-2108. На поверхні пластикової деталі з цього автомобіля виявлено нашарування лакофарбового матеріалу, схожого з лакофарбовим покриттям велосипеда «Україна», на якому пересувався потерпілий.

Підозрюваний Б. під тиском доказів визнав свою причетність до вчинення наїзду на велосипедиста та дав показання, які в подальшому підтвердилися в ході інших слідчих дій [3, с. 44].

Отже, впровадження в експертну практику сучасних методів та засобів дослідження, значно підвищує її результативність, що сприяє збільшенню ефективної доказової бази по справах про дорожньо-транспортні події, особливо поєднані із загибеллю потерпілого та зникненням водія з місця події.

Література:

1. Дяченко Н.М. Структура та можливості сучасної експертної лабораторії з криміналістичного дослідження речовин, матеріалів та виробів / Дяченко Н.М., Лінючев Г.В., Приступа В.В. // Теорія та практика криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах: тези доповідей конференції. - К.: НАВСУ, 2001. - Ч. 1. - С. 245-249.
2. Експертно-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування злочинів: практика, досвід, проблеми. - К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2003. - Вип. 3. - 50 с.
3. Експертно-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування злочинів: практика, досвід, проблеми. - К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2006. - Вип. 9. - С. 16-17.

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПОДІЙ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРТИЗИ ЛАКОФАРБОВИХ МАТЕРІАЛІВ ТА ПОКРИТТІВ

Сас Михайло В'ячеславович

*здобувач кафедри криміналістики Донецького юридичного інституту
МВС України*

Судова експертиза матеріалів, речовин і виробів містить у собі проведення низки досліджень різних об'єктів. По справах про дорожньо-транспортні події можуть бути призначені такі види експертиз: лакофарбових матеріалів і лакофарбових покриттів; нафтопродуктів і паливно-мастильних матеріалів; металів і сплавів; волокон і волокнистих матеріалів; скла й кераміки; полімерних матеріалів і гуми.

Найчастіше по справах про дорожньо-транспортні події проводиться експертиза лакофарбових матеріалів і покриттів, а також нафтопродуктів і паливно-мастильних матеріалів.

Експертизи лакофарбових матеріалів і покриттів, нафтопродуктів і паливно-мастильних матеріалів проводяться з метою виявлення часток лакофарбових матеріалів і покриттів, визначення природи, складу, виду й призначення цих речовин і матеріалів; ототожнення пофарбованих об'єктів за слідами; встановлення цілого за частинами, визначення родової або групової приналежності; встановлення єдиного джерела походження, факту контактної взаємодії за взаємоперехідними лакофарбовими матеріалами.

Вилучення лакофарбових покриттів актуально при дорожньо-транспортній події, пов'язаній з фактом контактної взаємодії автомобіля, який зник з місця події, з іншим транспортним засобом або із предметом речової обстановки (відбійником, стовпом і т.ін.). Можливе проведення дослідження поверхні іншого транспортного засобу (або поверхонь обох транспортних засобів) або предмета речової обстановки з метою виявлення можливої наявності нашарувань лакофарбових покриттів автомобіля для підтвердження факту контактної взаємодії, а також проведення порівняльного дослідження наявних нашарувань із лакофарбовим покриттям зразка порівняння для ідентифікації автомобіля. Можливо (але менш інформативно) також проведення дослідження осипу часток лакофарбового покриття із місця дорожньо-транспортної події із метою діагностики або ідентифікації автомобіля.

Основні питання, які вирішують експерти при дослідженні об'єктів лакофарбової природи по справах про дорожньо-транспортні події: а) чи є об'єкт (частки з місця події, притертість і т.ін.) фарбою, якщо так, то які її колір, природа й цільове призначення; б) чи походить (чи міг походити) об'єкт дослідження (нашарування на одязі, частка з місця події) від зразка для порівняння (лакофарбового покриття автомобіля й т.ін.); в) чи перефарбовувався даний автомобіль, якщо так, то скільки разів і який його початковий колір; г) чи могло нашарування на кузові автомобіля А виникнути в результаті контактної взаємодії з автомобілем Б; д) чи є на одязі жертви дорожньо-транспортної події сліди (частки, нашарування й т.ін.) автомобільного лакофарбового покриття, якщо так, то якому автомобілю вони могли належати (який його колір, марка, модель, рік випуску); є) чи можуть ці частки походити від лакофарбового покриття конкретного автомобіля (зразка для порівняння).

Судові експерти відзначають, що зустрічаються випадки, коли слідчі фальсифікують докази - на одяг трупа з машини кладуть частки лакофарбового покриття і тим самим намагаються труп «прив'язати» до дорожньо-транспортної події. Тому в процесі дослідження експерт повинен не тільки знайти й досліджувати лакофарбове покриття, але й встановити факт контактної взаємодії (притертості, проникнення лакофарбового покриття в одяг).

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ДАКТИЛОСКОПІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ СЕКСУАЛЬНИХ УБИВСТВ

Січковська Інна Віталіївна

здобувач кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського державного університету внутрішніх справ

Згідно ст. 192 КПК України при виявленні на місці події трупа участь відповідних спеціалістів обов'язкова. На місці події по справах про сексуальні вбивства слідова картина вкрай різноманітна. Вивчення виявлених слідів необхідно здійснювати не тільки у взаємозв'язку «слід - об'єкт», але й інших об'єктів слідоутворення й залишених ними слідів. Необхідно встановити перехресні взаємні зв'язки слідоутворюючих об'єктів і їх зв'язок зі злочином.

Проведений аналіз практики розслідування сексуальних убивств показав, що сліди, які можуть бути виявлені на місці події доцільно класифікувати так: а) сліди людини; б) мікросліди; в) інші сліди присутності злочинця на місці вчинення сексуального вбивства; г) сліди ґрунту.

Найчастіше на місці вчинення сексуального вбивства вдається виявити й вилучити сліди рук злочинця. Під слідами рук, у даному випадку, ми розуміємо відбитки пальців, долонь, тильної сторони кистей, а також сліди рук у рукавичках (з шкіри або матерії). Практиці відомі випадки, коли при розслідуванні сексуального вбивства, вдавалося ідентифікувати людину, дослідивши пори її шкіри й (або) рельєф країв папілярних ліній (Протопопов А.Л., 2001 р.).

Дії слідчо-оперативної групи у ході розслідування сексуальних убивств повинні бути спрямовані на виявлення всіх слідів рук. Сучасні методи та технології дозволяють виявляти й вилучати сліди рук не тільки на предметах з ідеальною сприймаючою поверхнею (дзеркальце, пудрениця, лакований чобіт), але й на яблуках, бананах, цибулині, свічці, гумових рукавичках і, навіть, на стіні, яка пофарбована олійною фарбою.

Так, сліди рук Гусєва, який вбив двох студенток, виявили на обрізку водопровідної труби, попри те, що скривлені поверхні не ідеальні для фіксації слідів. По кримінальних справах, порушених за фактом вчинення сексуального вбивства, необхідно шукати сліди рук навіть на цупких тканинах. Крім того, слід зазначити, що практиці відомі випадки, коли вдавалося виявити й вилучити сліди рук, які залишилися на атласному жіночому поясі, на плащовій тканині. Крім того, сліди рук можуть бути виявлені на шкірі трупа. Це можливо при висиханні, ущільненні та дубленні шкіри (Протопопов А.Л., 2001 р.).

При виявленні будь-якого сліду руки слідчому доцільно

проконсультуватися зі спеціалістом з приводу того, які відомості про особу можуть бути отримані з виявленого сліду руки. Непридатний для ідентифікації слід доцільно направити на дослідження потожирової речовини, якою він був утворений.

За допомогою слідів рук можливо встановити найрізноманітнішу інформацію стосовно осіб, які їх залишили: стать, вік, група крові, наявність певних дефектів та аномалій (шрамів, фляків, обручок, пов'язок). Дослідження потожирової речовини, якою був утворений слід руки, дозволяє встановити наявність окремих захворювань у людини. Вид папілярного узору може свідчити про генетичне захворювання. Іноді за місцем розташування відбитків пальців рук (по одній з кримінальних справ на вимикачеві, який знаходився справа від дверної лиштви, експертом був виявлений відбиток пальця лівої руки) або потертістю папілярного узору (при наявності на місці події відбитків обох рук злочинця) є можливим висунути версію, що особа, яка вчинила сексуальне вбивство - шульга.

В ході розслідування сексуальних убивств слідчим, перед експертом, можуть бути поставлені різноманітні питання, але основне з них - придатність виявлених слідів рук для ідентифікації та їх приналежність жертві. Експертові можуть бути задані й інші питання, зокрема, про приналежність виявленого сліду руки (пальця, долоні) певній особі.

За результатами експертного дослідження є можливим з'ясувати таке: злочин вчинений злочинцем одинаком чи групою; належать виявлені сліди пальців рук одній чи декільком особам; сліди правої чи лівої руки виявлені на місці злочину; виявлені сліди залишені пальцями чи ділянкою долоні. Експерту при дослідженні слідів рук можуть бути поставлені й більш загальні питання: чи наявні певні особливості будови руки (відсутність одного або декількох пальців, наявність мозолів, шрамів, каліцтв кистей рук тощо, чи є ознаки, які вказують на те, що вбивця шульга) (Каткова Т.В., 1997 р.).

Таким чином, ми прийшли до висновку, що допомога спеціаліста в розслідуванні сексуальних убивств при виявленні слідів рук, може бути такою: а) визначення напряму пошуку предметів та слідосприймаючих поверхонь, на яких є можливим виявити та вилучити сліди рук злочинця; б) проведення попереднього огляду слідів рук на місці події та надання орієнтуючої інформації стосовно злочинця з метою організації переслідування за гарячими слідами або інших оперативних заходів; в) дослідження вилучених на місці події слідів рук у рамках експертизи.

Дослідження слідів рук може надати допомогу у висуванні версій про елементи механізму вчинення сексуального вбивства: злочин вчинений поодиночці чи в групі; чи є злочинець шульгою; встановити особливості будови руки злочинця та іншу інформацію про нього (стать, вік, група крові).

ВИЯВЛЕННЯ ТА ПОПЕРЕДНЄ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ НІГ (ВЗУТТЯ) ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ СЕКСУАЛЬНИХ УБИВСТВ

Січковська Інна Віталіївна

здобувач кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського державного університету внутрішніх справ

Під час проведення огляду місця вчинення сексуального вбивства можуть бути виявлені та вилучені сліди ніг (взуття). За частотою виявлення й вилучення вони знаходяться на другому місці після слідів рук. Не можна не погодитися з П.П. Іщенко, що пошуку цих слідів на місці події не приділяється належної уваги (Іщенко П.П., 1990 р.).

Найбільш ймовірними місцями виявлення слідів ніг під час розслідування сексуальних убивств є ґрунт, сніг та інша поверхня, що покрита пилом, барвником або будь-якою пластичною речовиною. Також сліди ніг (взуття) виявляють на папері, склі, стінах, одязі та тілі жертви. Сліди босих ніг можуть залишитися на паркеті в квартирі. За допомогою виявлених слідів ніг можливо ідентифікувати злочинця. Крім того, до встановлення особи злочинця вони є джерелом важливої пошукової інформації. Її одержують при вивченні сліду й у результаті проведення криміналістичної діагностичної експертизи. По відбитку взуття можна одержати його аналог, а це вже дає можливість вести цілеспрямований розшук злочинця. Крім того, за відбитками взуття є можливість приблизно визначити зріст злочинця, що є в умовах невизначеності, немаловажливою пошуковою інформацією. В ході дослідження проблем розслідування сексуальних убивств нами встановлено, що безпосередньо біля трупа слідів ніг може й не бути, але іноді одиничні сліди виявляли на периферії місця події. Існує правильна рекомендація шукати сліди ніг у місцях передбачуваного маршруту «підходу-відходу» злочинця. Їх виявляють у місцях приховування та поховання трупа.

Вивчення кримінальних справ даної категорії показало, що доріжка слідів ніг зустрічається вкрай рідко, а невидимі сліди практично не виявляються (можуть бути залишені взуттям з гумовою, мікропористою, поліуретановою підошвою) (Протопопов А.Л., 2001 р.). Саме за цими слідами можна визначити напрям відходу й появи злочинця або потерпілого на місці події. Практиці відомі випадки, коли невидимі сліди ніг (взуття) виявляли навіть на таких поверхнях, як килим, палас і килимове покриття.

Виявивши на місці події один слід взуття злочинця, можна виявити й інші невидимі сліди, які становлять єдину слідові доріжку, а також виявити на підлозі мікрочастки від підошви підозрюваного. Виявлення на місці злочину мікрочасток від підошви злочинця може свідчити про

характерні риси його ходи (наприклад, човгання), що являє собою орієнтувачу інформацію про злочинця. Виявлена стертість певної частини підшви взуття по знайденому на місці події відбитку дає підстави організувати пошук особи з характерними рисами взуття.

Отже, слідчий, прибувши на місце події по факту вчинення сексуального вбивства, в першу чергу, повинен вжити заходів з охорони місця події й виявлення всіх осіб, які були присутні на цьому місці, з метою з'ясування змін слідової картини. Невиконання даної умови може направити слідство по помилковому шляху. За допомогою виявленого сліду взуття може бути встановлений його розмір та зріст злочинця. Виявлена доріжка невидимих слідів може вказати напрям, з якого прийшов на місце події злочинець та в якому напрямі він зник. При виявленні сліду від взуття злочинця на м'якому ґрунті є можливість припустити якої він статури та його вагу.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІНЬ АВТОТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

Старушкевич Анатолій Володимирович
кандидат юридичних наук, доцент, докторант кафедри криміналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Важливим у протидії правоохоронних органів незаконному заволодінню автотранспортними засобами є розробка та впровадження в діяльність державних структур автоматизованих інформаційних систем. Питання розробки та ефективного використання таких систем неодноразово ставилися науковцями, які пропонували шляхи їх вирішення. У зв'язку з цим, в Україні нещодавно успішно розроблено та запроваджено в практичну діяльність автоматизована інформаційна система «Інтегрований національний банк даних про транспортні засоби».

Розроблена автоматизована інформаційно-пошукова система відповідає «Концепції розвитку системи інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ України на 1997-2000 роки» та Національній програмі інформатизації України. Вона покликана надати можливості користувачам постійно послуговуватись базами даних. Широке впровадження системи надає органам внутрішніх справ необхідні можливості у протидії незаконному обігу транспортних засобів (Свірін М.О., 2001 р.).

Метою розробки автоматизованої інформаційної системи «Інтегрований національний банк даних про транспортні засоби» було створення широких можливостей максимального забезпечення матеріальних прав громадян, передбачених розділом 2 Конституції України, впровадження принципово нових можливостей у протидії незаконному ввезенню та легалізації в Україні викрадених за кордоном транспортних засобів, виявлення та знешкодження злочинних транснаціональних угруповань (Кондратьєв Я.Ю., Радецький В.С., 2001 р.).

Зазначена система за низкою своїх показників розроблена на рівні кращих закордонних систем, відповідає міжнародним стандартам та інтегрується з іншими аналогічними системами країн Європи, Азії та Америки. В ній об'єднано сім функціонально пов'язаних між собою автоматизованих інформаційно-пошукових підсистем («Національний банк даних - «Автомобіль»», «Угон», «Угон - СНД», «Документ», «Номерний знак», «Штрафмайданчик», «Пересувний об'єкт»), які реалізують замкнутий цикл діяльності підрозділів органів внутрішніх справ за такою послідовністю: збір, накопичення, систематизація, аналіз інформації по кримінальним базам даних; обробка запитів і видача інформації про зареєстровані транспортні засоби та їх власників, транспортні засоби, власниками яких є члени організованих злочинних угруповань, кримінальні авторитети, про викрадені в Україні, країнах СНД та інших країнах світу транспортні засоби, про викрадені і втрачені номерні знаки, реєстраційні документи та посвідчення водія, про знаходження автотранспортних засобів на штрафмайданчиках; опрацювання та видача статистичної інформації у вигляді звіту чи окремих цифрових даних.

До Інтегрованого національного банку даних мають безпосередній доступ підрозділи ДАІ, оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, Національного бюро Інтерполу в Україні, Державної податкової адміністрації, Державної митної служби, Служби безпеки України і т.ін.

Інформацією автоматизованої інформаційної системи «Інтегрований національний банк даних (ІНБД) про транспортні засоби» можуть користуватися (за відповідними запитам до МВС України) також Прокуратура, зацікавлені міністерства України (Держкомкордон, Держкомстат, МНС, Міноборони, Мінекобезпеки, Мінтранс, Мінюст України), заводи-виробники транспортних засобів та запасних частин, торговельні організації по реалізації автомобілів тощо.

Джерелами первинної інформації (перший рівень), що надсилається щоденно каналами електронної пошти до баз даних Управлінь ДАІ ГУ-

УМВС України в областях, є: районні (міжрайонні) реєстраційно-екзаменаційні підрозділи ДАІ; районні відділи (відділення) внутрішніх справ та ДАІ; підрозділи дорожньо-патрульної служби.

В УДАІ (ВДАІ) ГУ-УМВС України в областях (другий рівень) збирається і накопичується інформація з районного рівня, ведуться обласні бази даних транспортних засобів та їх власників, викрадених в Україні та за кордоном транспортних засобів, викрадених чи загублених реєстраційних документів та посвідчень водія, відомостей про дорожньо-транспортні пригоди і порушення Правил дорожнього руху, стан доріг та їх обладнання. Інформація, яка передається до автоматизованої інформаційної системи «Інтегрований національний банк даних (ІНБД) про транспортні засоби» з обласних баз даних, конвертується у відповідний формат даних ІНБДі, та електронною поштою виділеними каналами зв'язку передається до УДАІ МВС України (державний рівень).

Сервер баз даних УДАІ МВС України взаємодіє з метою передачі та прийому даних з сервером (серверами) Департаменту інформаційних технологій МВС України та Національного центрального бюро Інтерполу в Україні.

Автоматизована інформаційна система «Інтегрований національний банк даних про транспортні засоби» в базі даних вміщує інформацію про: 1) автомототранспортні засоби, які пройшли державну реєстрацію у реєстраційних підрозділах ДАІ, та власників цих транспортних засобів; 2) викрадені автомототранспортні засоби як в Україні, так і за її межами; 3) викрадені та втрачені державні номерні знаки; 4) викрадені та втрачені реєстраційні документи та документи водія; 5) автомототранспортні засоби, затримані та доставлені на штраф майданчики (Кондратьєв Я.Ю., Радецький В.С., 2001 р.).

До підсистем автоматизованої інформаційної системи «Інтегрований національний банк даних про транспортні засоби» відносяться автоматизована інформаційно-пошукова система «Автомобіль».

Автоматизована інформаційно-пошукова система «Автомобіль» - призначена для автоматизації реєстраційної діяльності реєстраційно-екзаменаційних підрозділів ДАІ - державної реєстрації транспортних засобів та обліку їх власників, видачі реєстраційних документів і т.ін.

За результатами роботи міжрайонних реєстраційно-екзаменаційних відділів ДАІ формується районна картотека транспортних засобів та їх власників (база даних), що зберігається на районному сервері. На ньому також знаходяться дані, необхідні для роботи міжрайонних реєстраційно-екзаменаційних відділів ДАІ, - довідкова та кримінальна інформація (довідники-класифікатори, бази даних викраденого в Україні, в країнах

СНД та інших країнах світу автотранспорту, викрадених та загублених документів, номерних знаків). Ці кримінальні бази даних автоматично з державного рівня поновлюються (тиражуються) за допомогою реплікаційного серверу УДАІ МВС України.

Центром регіональної корпоративної мережі є локальна обчислювальна мережа УДАІ ГУ-УМВС України в областях. На центральному сервері обласної бази даних зберігаються; обласна картотека зареєстрованих транспортних засобів та їх власників, криміногенні бази даних («Угон», «Угон-СНД та Інтерполу», «Документ», «Номерний знак») (Кондратьєв Я.Ю., Радецький В.С., 2001 р.).

Кримінальні бази даних можуть використовуватися для перевірки транспортних засобів, що реєструються, з метою запобігання реєстрації викрадених транспортних засобів чи їх реєстрації за викраденими документами.

Накопичення інформації про викрадені в Україні транспортні засоби здійснюється в автоматизована інформаційно-пошукова система «Угон». Відомості про викрадення транспортних засобів з регіональних баз даних каналами електронної пошти передаються до автоматизованої інформаційної системи «Інтегрований національний банк даних про транспортні засоби» державного рівня, поповнюють її базу даних і розповсюджуються в регіони не пізніше ніж через 30 хв з моменту надходження цієї інформації до чергової частини УДАІ ГУ-УМВС України в областях. У разі знаходження викраденого транспортних засобів він знімається з обліку в обласній базі даних і відкоригована інформація каналами електронної пошти передається до автоматизованої інформаційної системи «Інтегрований національний банк даних про транспортні засоби» та тиражується по обласним кримінальним базам даних.

Накопичення інформації про викрадені в країнах СНД та інших країнах світу транспортні засоби здійснюється автоматизованою інформаційною системою «Угон-СНД та Інтерполу». Джерелом інформації є Департамент інформаційних технологій МВС України, який отримує її за відповідними міжнародними каналами. Тиражування інформації по всім УДАІ ГУ-УМВС України здійснюється аналогічно розповсюдженню даних в автоматизованій інформаційній системі «Угон».

Накопичення інформації про викрадені чи загублені реєстраційні документи, посвідчення водія здійснюється автоматизованою інформаційною системою «Документ», а викрадені чи загублені державні номерні знаки - автоматизованою інформаційною системою «Номерний знак». Джерелом первинної інформації для них є дані чергових частин

районних Управлінь та відділів внутрішніх справ (при викраденні) або реєстраційно-екзаменаційні підрозділи ДАІ (при втраті). Поповнення обласного банку даних та Інтегрованого національного банку даних ДАІ державного рівня здійснюється також через канали електронної пошти.

Накопичення інформації про транспортні засоби, що затримані на арештмайданчиках як безхазяйні, за підозрою у підробці номерних агрегатів (двигуна, кузова, шасі, рами), реєстраційних документів чи номерних знаків, за грубі порушення Правил дорожнього руху чи за невідповідність технічного стану автомобіля чинним в Україні нормам здійснюється автоматизованою інформаційною системою «Штрафмайданчик».

Для здійснення зв'язку та з метою отримання за запитами інформації з автоматизованої інформаційної системи «Інтегрований національний банк даних про транспортні засоби» стосовно патрульного автомобіля чи стаціонарного поста ДАІ каналами зв'язку функціонує автоматизована-інформаційна система «Пересувний об'єкт - 2». Основним її призначенням є оперативна перевірка інспектором ДАІ транспортного засобу безпосередньо на дорозі за наявними в «Інтегрованому національному банку даних про транспортні засоби» базами даних («Національний банк даних - «Автомобіль», «Угон», «Угон-СНД», «Документ», «Номерний знак»). Патрульний автомобіль ДАІ чи стаціонарний пост ДАІ оснащені мобільним телефоном з клавіатурою, яка дає можливість протягом 10-30 секунд отримати необхідну інформацію. Після обробки запиту по базам даних «Інтегрованого національного банку даних про транспортні засоби» відповідь на запит передається у зворотному напрямі до патрульного автомобіля ДАІ (стаціонарного поста ДАІ) (Петров С.Є., 2009 р.).

Кожен запит до автоматизованої інформаційної системи «Інтегрований національний банк даних про транспортні засоби» автоматично фіксується у відповідному файлі бази даних із зазначенням тексту запиту, дати і часу його надходження, інформації щодо ініціатора запиту, що уможливорює контроль використання службової інформації.

З допомогою підсистем автоматизованої інформаційно-пошукової системи «Національний банк даних - «Автомобіль», «Угон», «Угон-СНД» співробітниками оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України за останні роки викрито кілька злочинних угруповань, діяльність яких щодо незаконного обігу автотransпортних засобів мала транснаціональний характер.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІННЯ ТАКИМИ ЗАСОБАМИ

Старушкевич Анатолій Володимирович

*кандидат юридичних наук, доцент, докторант кафедри криміналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Завдання недопущення обігу нелегальних автотранспортних засобів вирішується за участю експерта, який досліджує номерні клейма агрегатів автомобіля при його огляді під час реєстрації, перереєстрації, зняття з обліку. Починаючи з 1998 року у ДНДЕКЦ МВС України впроваджений новий вид експертиз - комплексне дослідження транспортних засобів і документів, які їх супроводять. Комплексне дослідження транспортних засобів є одним із основних заходів в діяльності працівників органів внутрішніх справ по розкриттю і розслідуванню незаконного заволодіння автотранспортними засобами (Фіногенов В.Ф., 2006 р., Петров С.Є., 2009 р.).

Дослідження слід віднести до складного процесу в області криміналістики, який складається з декількох етапів та потребує професійної майстерності, спеціальної криміналістичної техніки та науково-інформаційної бази (Граціанов А.І., 2001 р.).

В загальному плані метою комплексного дослідження транспортних засобів є встановлення фактичних обставин, які мають доказове чи переконливе значення. При цьому встановлення фактичних даних здійснюється шляхом вивчення матеріальних об'єктів із застосуванням спеціальних, в даному випадку комплексних знань (Граціанов А.І., 2001 р., Петров С.Є., 2009 р.).

Комплексне дослідження транспортних засобів в ході проведення такої експертизи може відповідати на запитання: «Чи має наданий на дослідження транспортний засіб (агрегат транспортного засобу) і його супровідні документи ознаки кримінального походження? Якщо так, то які саме?» На основі цього формулювання можуть складатися діагностичні й ідентифікаційні питання, залежно від завдання і цілей розслідування і проведення оперативно-розшукової роботи (Петров С.Є., 2009 р.).

Володіння та вміле використання відомостей в області ідентифікації транспортних засобів, її розуміння дає основу для виділення одного із основних складових комплексного дослідження транспортних засобів, це - інформація по ідентифікаційному номеру транспортного засобу. Така інформація складається із декількох видів: 1) інформація, яка закладена в

самому номері VIN; 2) інформація заводу-виробника, тобто за одним із номерів встановлюються інші; 3) інформація за місцем розташування, способом нанесення та шрифтом; 4) інша інформація, за допомогою якої можна ідентифікувати транспортний засіб.

Завдяки інформації, не переходячи до другої складової частини комплексного дослідження автотранспортного засобу, можливо вирішити питання про відповідність ідентифікаційних номерів досліджуваному транспортному засобу.

Друга складова частина комплексного дослідження автотранспортних засобів - це експертно-криміналістичні методи та технічні прийоми дослідження ідентифікаційних номерів та інших інформаційних носіїв на предмет їх відповідності досліджуванним транспортним засобам, з подальшим використанням в практичній діяльності.

Криміналістичне дослідження ідентифікаційних номерів на деталях і вузлах транспортних засобів проводиться за загальною схемою діагностичних криміналістичних досліджень об'єктів.

Детальна схема проведення дослідження викладена в посібнику КНДІСЕ МЮ України «Методика криміналістичного дослідження легкових автомобілів з метою встановлення справжності їх ідентифікаційних номерів, моделей і часу випуску».

Третя складова частина для проведення комплексного дослідження автотранспортних засобів - це криміналістична техніка та спеціальні прилади для проведення досліджень. Завдяки спеціальним приладам можна встановлювати товщу лакофарбового покриття, кількість шарів, зміни в структурі металу, проводити дослідження у важкодоступних місцях та інше. При належній матеріально-технічній базі можна в повному обсязі досліджувати транспортні засоби. Поєднуючи всі складові частини комплексного дослідження транспортних засобів, НДЕКЦ УМВС в областях приділяють значну увагу розвитку інформаційної бази, постійному її накопиченню та різноманітному співробітництву з науково-інформаційними бюро, спеціалізованими станціями технічного обслуговування та представництвами закордонних виробників, готують методично-довідкову літературу. В результаті тісного співробітництва з науково-виробничими підприємствами розроблено та налагоджено виробництво криміналістичної техніки та спеціальних приладів для комплексного дослідження транспортних засобів (прилади електрохімічного травлення, мобільні валізи для виїзду, комплекти дзеркал та підсвітлювачів та інш.).

Постійно використовуючи традиційні методи та способи дослідження ідентифікаційних номерів, вишукуються та впроваджуються

інші (метод магнітної дефектоскопії, термічні методи, термічні методи в поєднанні з хімічними та електрохімічними).

Основним завданням цього виду досліджень є встановлення змінених клейм номерів кузова, двигуна транспортного засобу, а також встановлення факту фальсифікації реквізитів його супровідних документів (Граціанов А.І., 2001 р.).

У практиці комплексного дослідження транспортних засобів напрацьовані та набули широкого застосування такі методи дослідження: 1) травлення поверхні, на якій розташовано клеймо номера двигуна чи кузова спеціальними розчинами (хімічне та електрохімічне травлення); 2) магнітопорошкової дефектоскопії, а також магнітної суспензії (Нагайцев А.А., 1999 р.; Моїсеєв А.М., 1998 р.).

Методи першої групи є найбільш простими та ефективними, але їх застосування супроводжується руйнуванням покриття й поверхневого шару агрегатів. Недоліком методу магнітопорошкової дефектоскопії є обмеженість його застосування (використовується для дослідження агрегатів лише із феромагнітних сплавів). При дослідженні спочатку потрібно використовувати ті методи, які менше змінюють вигляд об'єкта і дозволяють постійно контролювати процес виявлення знищених елементів клейма, а саме - метод магнітної суспензії, і лише потім електрохімічного та хімічного травлення.

Триває пошук нових науково-технічних засобів виявлення факту зміни першопочаткового змісту знищених клейм. Останнім часом набувають поширення неруйнуючі методи дослідження - магнітооптичний та «вихрових струмів». Суттєвою перевагою магнітооптичного методу є швидке виявлення слідів зміни клейма без руйнування лакофарбового покриття та поверхні деталі. Але для проведення досліджень цим методом необхідна наявність відповідних приладів. В Україні така апаратура розроблена і виготовляється творчим колективом НТУУ «КПІ». Магнітооптичний метод використовується для дослідження деталей лише із феромагнітних сплавів. Метод «вихрових струмів» також дозволяє виявити зміни у структурі металевої деталі без її руйнування, такі як зварні шви, сліди наклепу, фрезерування (Граціанов А.І., 2001 р., Моїсеєв А.М., 1998 р., Петров С.Є., 2009 р.).

Однак в експертній практиці при комплексному дослідженні транспортних засобів трапляються випадки, коли на реєстрацію надходять автотранспортні засоби із незмінними номерними позначеннями кузова і двигуна і зі справжніми документами, але з позаштатними для даного автомобіля вузлами, з ушкодженими замками, агрегатами управління, заміненими деталями, що є результатом злочинного діяння. Досліджуваний автотранспортний засіб також може нести і сліди вчиненого з його використанням злочину: сліди наїзду на пішохода або

перешкоду, мікросліди перевезених викрадених вантажів і т.ін. Наприклад, при дослідженні автомобіля експерт звернув увагу на неоднорідність лакофарбного покриття на різних частинах кузова. Як з'ясувалося в перебігу подальших оперативно-розшукових заходів, у даному випадку значна частина кузова була приєднана від викраденого автомобіля-«реципієнта» до транспортного засобу зі справжнім клеймом номера кузова і документами (Нагайцев А.А, 1999 р.). В іншому випадку експерту вдалося запобігти реєстрації автомобіля зі слідами розпилу кермового колеса, який був заподіяний в момент викрадення. Мав місце факт, коли експертом на підставі аналізу заводських позначень був установлений факт заміни агрегатів автотранспортного засобу у комісійному магазині. При проведенні слідчих дій за участю фахівця по комплексному дослідженню транспортних засобів мав місце випадок впізнання автомобіля по штатних ключах до замка запалювання, що збереглися у власника викраденого автотранспортного засобу, що надалі знайшло підтвердження шляхом експертизи автомобільних замків і ключів до них. Таким чином, у професійній діяльності експерта по комплексному дослідженню транспортних засобів істотного значення набувають спеціальні знання в області заводського маркірування агрегатів автомобіля, у тому числі кодованими мітками. Таким чином, завданням сучасної експертної практики є дослідження цілого комплексу різноманітних ознак досліджуваного об'єкта, що можуть свідчити про його кримінальне походження. На підставі цього доцільно впровадити в кваліфікаційні вимоги до експерта по комплексному дослідженню транспортних засобів спеціальні пізнання у сфері технології нанесення маркірувальних позначень вузлів і деталей транспортних засобів, у питаннях дослідження лакофарбного покриття, трасологічного дослідження автомобільних замків і запираючих пристроїв, слідів знарядь зламу на них і на агрегатах управління, інших ознак, які можуть мати кримінальне походження.

Нагальним є удосконалення методики комплексного дослідження транспортних засобів і документів, які їх супроводять, в напрямі застосування сучасних можливостей експертної техніки. При надходженні транспортного засобу експерту необхідно відразу визначити комплекс його інформативних ознак, які можуть свідчити про злочинний вплив на об'єкт дослідження. Очевидно, що в даному випадку під об'єктом варто розуміти матеріально-інформаційний комплекс «транспортний засіб (агрегат транспортного засобу) + документи». Тоді предметом дослідження стають закономірності виникнення інформації про підготовлену легалізацію наданого транспортного засобу (агрегату транспортного засобу). Основним завданням дослідження, в даному випадку, є встановлення таких ознак кримінального походження, як

змінені клейма номерних вузлів, ушкодження замків салону, запалювання багажника, демонтаж спеціальних блокуючих пристроїв, заміна деталей, вузлів і агрегатів і т.ін., а також ознак підробки бланків документів і зміни їх початкового змісту. Важливими є питання дослідження електронного обладнання транспортного засобу, оскільки на сучасному етапі починають активно застосовуватись комп'ютерні носії інформації у системі електронного устаткування автомобіля. Такі пристрої містять практично вичерпний перелік даних про комплектацію транспортного засобу та його заводське кодування, однак для їх дослідження необхідні спеціальні діагностичні процесори. У інформаційних картах (сервісних книжках) заводів-виробників також дається розшифровка номерних вузлів, якими комплектувався автомобіль (коробки передач, мости, код кольору кузова й обладнання салону і т.ін.), але в експертній практиці це джерело інформації дотепер використовується недостатньо. Як показав досвід ДНДЕКЦ МВС України, заводи-виробники зацікавлені надавати розшифровку сервісних карт правоохоронним органам.

Не дивлячись на те, що теоретичні проблеми комплексного дослідження транспортних засобів вже достатньо розроблені, однак залишилися проблеми практичного впровадження такого дослідження у діяльність правоохоронних органів, зокрема: а) доцільно вести експертну спеціалізацію по комплексному дослідженню транспортних засобів, об'єктом дослідження якої є комплекс «транспортний засіб (агрегат транспортного засобу) + документи, що його супроводять», а предметом дослідження є фактичні дані про злочинний вплив на об'єкт, основним завданням дослідження є встановлення ознак об'єкта, які мають кримінальне походження (така спеціалізація реалізується в ДНДЕКЦ протягом десяти останніх років); б) необхідна розробка й удосконалення актів нормативно-правового забезпечення діяльності експертно-криміналістичної служби по встановленню ознак кримінального походження при дослідженні агрегатів транспортних засобів, зокрема, потребують розробки нормативні акти на рівні Кабінету Міністрів України щодо взаємодії відомств у процесі встановлення ознак кримінального походження, а також методичні матеріали з підготовки та атестації експертів по комплексному дослідженню транспортних засобів, проведення експертиз і досліджень; в) необхідно вирішити завдання методичного забезпечення спеціалізації по комплексному дослідженню транспортних засобів, яке повинно охоплювати окремі теми товарознавчого дослідження вузлів і деталей транспортного засобу, дослідження лакофарбних покриттів, знищених клейм та інших позначок на металі, гумі, пластмасі, склі, дослідження реквізитів документів; г) підготовку кадрів для комплексного дослідження транспортних засобів доцільно проводити на базі ДНДЕКЦ із числа експертів-випускників

спеціалізованих вузів МВС, або з числа експертів, які мають право самостійного виконання трасологічних експертиз; д) доцільно створювати і постійно удосконалювати матеріально-технічне забезпечення даного виду досліджень (так, у набір необхідних технічних засобів варто включити прилад неруйнуючого магнітооптичного дослідження клейм «ВІЙ-1», прилад «Спектр» для дослідження документів у різних зонах спектра, засоби підсвітки, збільшення, пристосування для пошуку і вилучення мікрослідів і мікрочастинок, інші спеціальні засоби для проведення огляду); є) для успішної реалізації комплексу заходів для організації і функціонування підрозділів по комплексному дослідженню транспортних засобів необхідне їх інформаційне забезпечення такими масивами АПС, як «Угон», «Автомобіль», «Документи» й іншими, що неможливо без взаємодії експертно-криміналістичної служби із підрозділами правоохоронних органів, митниці, страхових компаній, фірмами виробниками і продавцями автомобілів, відповідно важливу роль у спільній діяльності правоохоронних органів по недопущенню легалізації транспортних засобів (агрегатів транспортних засобів), що мають кримінальне походження, будуть відігравати підрозділи експертно-криміналістичної служби МВС України (Граціанов А.І., 2001 р., Моїсеєв А.М., 1998 р.).

Комплексне дослідження транспортних засобів - це низка заходів в профілактиці незаконного заволодіння транспортними засобами, які поєднують в собі професійні навички експерта, його наукові знання в галузі природничих та технічних наук, та три складові частини: інформацію, криміналістичні методи дослідження та спеціальну техніку. Тільки при тісній взаємодії вказаних принципів можна досягнути професійного рівня у комплексному дослідженні транспортних засобів.

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ПО КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ ПРО ЕКОЛОГІЧНІ ЗЛОЧИНИ

Стасюк Людмила Леонідівна

*проректор Луцького інституту розвитку людини Університету
«Україна»*

Діяльність людини, пов'язана з інтенсивним використанням природних ресурсів, бурхливим розвитком промислового й сільськогосподарського виробництва, посиленням процесів урбанізації населення, переслідує суспільно корисні цілі, однак нерідко поєднана із заподіянням істотної шкоди природному середовищу, з небезпекою для життя й здоров'я людей. Злочини, пов'язані з порушенням екологічних

норм і правил, становлять значну небезпеку для населення нашої держави, однак рівень латентності саме цієї категорії правопорушень залишається високим.

Криміналістично значима інформація міститься, як правило, вже в самій обстановці вчиненого екологічного злочину, вона містить у собі відомості про місце, час, сліди злочину й механізм слідоутворення. Місцем забруднення може бути як виробнича, так і інша, навіть віддалена територія. Визначення часу події, яка відбулася, нерідко дозволяє встановлювати безпосереднє підприємство-забруднювач, особливо в тих випадках, коли в зоні забруднення перебуває небагато потенційно небезпечних в екологічному відношенні об'єктів. Виконанню цього завдання сприяє також встановлення виду забруднення, ступеню й часу його поширення, можливих технологічних неполадок на промисловому або сільськогосподарському підприємстві, водному, залізничному або повітряному транспорті.

Слідами екологічних злочинів можуть бути забруднюючі речовини у вигляді нафтопродуктів, неочищених і незнезаражених стічних вод, відходів діяльності господарських і промислових об'єктів, зокрема, солей важких металів, різних кислот і інших речовин, у тому числі радіоактивних. Вони нерідко викидаються підприємствами чорної металургії, хімічної промисловості. Фекальні стоки найчастіше являють собою відходи тваринницьких ферм. У навколишньому середовищі найчастіше залишаються сліди від специфічних забруднюючих речовин у вигляді ртуті, свинцю, сажі, фенолу, сірководню й ін.

Особливості огляду місця події по даній категорії справ обумовлені необхідністю огляду значної кількості об'єктів, просторістю земельних і водних ділянок забрудненої території, які підлягають огляду, незвичними умовами, у яких у ряді випадків проводиться огляд (на воді, під землею, а іноді й під водою), розбіжністю місця виявлення шкідливих наслідків і місця скидання неочищених стічних вод (відходів промислового виробництва - при забрудненні повітря) через природні причини (течія ріки, дощ, напрям і сила вітру), множинністю видів потенційних забруднюючих речовин, токсичністю відходів виробництва, що викликало захворювання людей, загибель риби, рослинності.

Завданнями огляду по справах про екологічні злочини є: 1) з'ясування й фіксація загальної обстановки й особливостей місця забруднення; 2) виявлення, фіксація й вилучення слідів забруднення, загиблої риби, зіпсованої сільськогосподарської продукції й ін., документів, біологічних об'єктів; 3) відшукування джерела забруднення, визначення ступеня забруднення території (водної ділянки).

Об'єкти огляду різноманітні: водойми, ділянки рік, озер, ставків, каналів, водостоки; земельні ділянки, сільськогосподарські поля, території

смітників, каналізаційні мережі, очисні спорудження, шлакозбірники й т.п.; спеціальні транспортні засоби (контейнери, цистерни, асенізаційні машини й т.ін.); плаваючі засоби (кораблі, катери, нафтоналивні баржі й т.п.); виробничі, складські, допоміжні території підприємств, цехів, котелень; сільськогосподарська продукція; отруєна риба; тварини; територія, на якій виявлено негативні наслідки викиду в атмосферу, будови, садові ділянки, городи, що перебувають на ній й т.ін.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПО СПРАВАХ ПРО ЕКОЛОГІЧНІ ЗЛОЧИНИ

Стасюк Людмила Леонідівна

проректор Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна»

До особливостей місця події по кримінальних справах про забруднення навколишнього середовища варто віднести: множинність об'єктів огляду й видів забруднюючих речовин; просторість забруднених територій; різноманітність негативних наслідків вчиненого злочину.

На місці події огляду можуть бути піддані такі об'єкти: а) ділянки місцевості (забруднені сільськогосподарські угіддя, територія вивозу й знищення шкідливих відходів виробництва та ін.); б) забруднені водні простори (ділянки рік, озер, акваторії моря); в) забруднений повітряний простір; г) виробничі й складські приміщення промислових, комунальних, сільськогосподарських підприємств і інших організацій, їхні очисні споруди, пиловловлюючі і газоочисні установки; д) уражені шкідливими речовинами люди, тварини, птахи, риба, сільськогосподарські культури й ін.

При підготовці до огляду місця події слідчому доцільно:

а) вжити необхідних заходів по наданню допомоги потерпілим, по усуненню причин і наслідків забруднення, припиненню його подальшого поширення (у випадках, коли відоме джерело забруднення);

б) вирішити питання про участь в огляді місця події фахівців відповідного профілю в якості спеціалістів (працівників служб екологічного контролю, лікарів санепідемстанцій, біологів, інженерів по очисних спорудах, агрономів, водолазів і ін.). Надаване ними сприяння в збиранні криміналістично значимої інформації підвищує ефективність огляду. Необхідно при цьому переконатися в компетентності таких фахівців і їх незацікавленості у результатах справи. У ряді випадків до участі в огляді доцільно залучити свідків-очевидців події, представників

підприємства-забруднювача, відповідальних за дотримання природоохоронних правил, осіб, прямо або побічно причетних до події;

в) запросити в якості понятих осіб, незацікавлених у результатах справи й бажано знайомих з видом діяльності, у процесі якої допущене забруднення;

г) підготувати засоби криміналістичної техніки (слідча валіза, фото- і відеозаписуючу апаратуру), а також інші технічні засоби (прилади для відбору проб повітря, води, ґрунту, дозиметри, газоаналізатори), засоби індивідуального захисту (спецодяг, протигаз і ін.) (Фефілатьєв А.В., 1999 р.).

Після прибуття на місце події спочатку оцінюють умови огляду (яка ступінь зараженості повітря й місцевості, чи припустиме знаходження там учасників огляду, чи вжиті заходи індивідуального захисту й забезпечення безпеки, приміром, якщо існує небезпека радіоактивного зараження або вибухів). Обов'язково надають допомогу потерпілим, якщо вона не була надана раніше, проводять опитування очевидців і вживають інших заходів, спрямованих на забезпечення умов проведення огляду.

На стадії загального (статичного) огляду слідчий зі спеціалістами оглядають місце екологічного злочину з метою: а) оцінки сутності події, чи є ознаки екологічного злочину; б) визначення меж території яка оглядається, основних вузлів і об'єктів огляду; в) вживання додаткових заходів по охороні місця події, якщо в цьому є необхідність; г) уточнення завдань учасників огляду, їхнього інструктажу; д) визначення послідовності огляду місця події.

У разі наявності значних площ забрудненої території здійснюють орієнтовну й оглядову фото- і відео зйомки, які по можливості проводять з вертольотів і інших легкомоторних літальних апаратів.

На стадії загального огляду залежно від встановлення меж огляду, наявності центральних і периферійних вузлів місця події обирають і методи огляду. Центральний вузол - це насамперед саме джерело забруднення (очисна споруда, місце смітника й т.п.) або ділянки території, акваторія моря й т.п.). Довкола нього іноді на значній відстані можуть перебувати периферійні зони, причинно пов'язані із центром (примикаючі до зони забруднення, приміром, сільськогосподарські або лісові угіддя).

Центральний вузол місця події піддається суцільному огляду, периферійні зони - вибірковому. Якщо джерело забруднення відоме, то доцільніше розпочати огляд з місця знаходження джерела, використовуючи ексцентричний спосіб огляду (від центра - до периферії). Якщо ж джерело забруднення встановити не вдалося, огляд починають із ураженої зони, застосовуючи концентричний спосіб огляду (від периферії - до центра). Слідчий може також пересуватися в напрямі, протилежному поширенню шкідливих речовин, використовуючи фронтальний спосіб

огляду. Можлива комбінація двох, а то й усіх трьох способів огляду (Карагодін В.Н., 2005 р.).

З метою виявлення джерела забруднення враховують дані про напрям і силу вітру, характер рельєфу місцевості, температуру й швидкість течії води, висоту викидів і ступінь інтенсивності опадів і т.ін. У відшуканні можливого джерела забруднення можуть допомогти також карти або схеми каналізаційних шляхів підприємства і його очисної системи.

На стадії детального (динамічного) огляду здійснюють вузлову й детальну зйомку місця події. Тут же необхідно приділити увагу не тільки джерелу забруднення, але й наслідкам забруднення: місцям скупчень відходів виробництва; місцям найбільшого зосередження загиблих тварин, птахів, риби; уражених забрудненням сільськогосподарських посівів і дикоростучих рослин.

Характерним для цього виду огляду місця події є обов'язковий відбір проб в тому або іншому середовищі для наступного попереднього дослідження або проведення відповідної експертизи з метою встановлення джерела забруднення, характеру й ступеня враження забрудненням об'єктів.

З місця події по справах про екологічні злочини вилучають також по кілька екземплярів загиблої риби, уражених тварин, птахів і рослин, що перебувають на місцях забруднень. У зв'язку зі складністю відбору проб, їх зберіганням і перевезенням, проведення цієї роботи доручають фахівцям відповідного профілю. Отримані проби й екземпляри тваринного й рослинного походження направляють на дослідження в лабораторії органів, які здійснюють контроль за станом навколишнього середовища.

В ході огляду місця події його результати фіксуються в робочих записах, фотозйомкою, відеозаписом. По завершенні огляду складається протокол, у якому необхідно вказати місце знаходження, вид об'єкта, який оглядається, і його індивідуалізуючі ознаки, а також вид і обсяг вилучених проб, координати місць, звідки вони отримані. Щоб не захаращувати описову частину протоколу огляду місця події, відбір проб можна оформити спеціальним протоколом, який додається потім до основного процесуального документа. Цій же меті служить фотозйомка й відеозапис. Практикують всі види зйомок місця події: орієнтуюча - для фіксації просторової довжини забрудненої території; оглядова - у межах окремих ділянок, осередків (джерел) забруднення, очисних споруд і т.п.; вузлова й детальна - для фотографування окремих вузлів і деталей об'єктів.

Відеозапис доцільно застосовувати для фіксації триваючого викиду шкідливих речовин, термінової роботи з ліквідації наслідків забруднення й у низці інших випадків (Фефілат'єв А.В., 1999 р.).

На схемах (кресленнях, планах) місця події графічно зображуються уражені ділянки, джерела забруднення, очисні спорудження, напрямки поширення шкідливих речовин у навколишньому середовищі, місця загибелі представників флори й фауни, пункти одержання проб і т.п.

Отже, отримання криміналістично значимої інформації під час огляду місця події по справах про екологічні злочини напряму пов'язане з дотриманням криміналістичних рекомендацій щодо: підготовки до такого огляду, виокремлення об'єктів, використання приймів огляду, залучення спеціалістів, відбору проб, використання фото та відео зйомки, рисування планів та схем, виконання завдань огляду.

ПРИЗНАЧЕННЯ ДОДАТКОВОГО ПОКАРАННЯ ПРИ ЗАСУДЖЕННІ ЗА Ч. 1 СТ. 366 КК УКРАЇНИ

Яремко Галина Зіновіївна

*кандидат юридичних наук, Львівський державний університет
внутрішніх справ*

Санкція ч. 1 ст. 366 КК України «Службове підроблення» передбачає «штраф до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років». Очевидно, що така санкція одночасно альтернативна (передбачає два види основного покарання – штраф або обмеження волі) та кумулятивна (передбачає застосування додаткового покарання у виді з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю). При цьому правозастосовна практика не характеризується єдністю в частині призначення додаткового покарання при засудженні за ч. 1 ст. 366 КК України до штрафу. Спірним є те, чи визначене у санкції додаткове покарання відноситься лише до обмеження волі чи також і до штрафу. А саме.

Вироком Бершадського районного суду Вінницької області від 15 листопада 2010 року Особа_1 засуджено за ч. 1 ст. 366 КК України до штрафу у розмірі 700 гривень з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з фінансово-економічною діяльністю строком на 2 роки [1]. Ухвалою колегії судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 травня 2011 року касаційну скаргу прокурора щодо безпідставного

застосування до Особа_1 додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати посади, пов'язані з фінансово-економічною діяльністю, залишено без задоволення [1].

Вироком же Нововолинського міського суду Волинської області від 15 квітня 2010 року Особа_2 засуджено, зокрема, за ч. 1 ст. 366 КК України до штрафу у розмірі 850 гривень з позбавленням права обіймати певні посади на підприємствах, установах, організаціях незалежно від форм власності, пов'язані із здійсненням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій строком на 1 рік [1]. Перевіряючи вирок Нововолинського міського суду Волинської області у касаційному порядку, колегія суддів судової палати Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 31 березня 2011 року змінила рішення щодо Особа_2, виключивши з вироку посилення про призначення засудженому додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади, вказуючи на те, що таке додаткове покарання відноситься лише до обмеження волі [1].

Отож, очевидне неоднакове застосування кримінального закону. З метою визначити правильність одного із правозастосовних підходів, необхідно зважити їх аргументованість. Так, прихильники позиції, що додаткове покарання у санкції цієї статті відноситься лише до обмеження волі, мотивують її таким. Філологічний аналіз санкції ч. 1 ст. 366 КК України вказує, що сполучник «або» належить до сурядних сполучників, зокрема, розділових. Його роль полягає у з'єднанні в одному переліку однорідних, рівноправних частин речення. З допомогою розділового сполучника «або» перераховуються однорідні, рівноправні види покарань, обрати з яких необхідно лише одне залежно від тяжкості порушення. Тому у даному трактуванні санкції статті можливо лише два варіанти застосування покарання: або штраф, або обмеження волі з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю (із заяви Генеральної прокуратури України про перегляд Верховним Судом України ухвали колегії судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 травня 2011 року).

Не заперечуючи сурядний характер сполучника «або» у санкції ч. 1 ст. 366 КК України, видається, що при такому підході не враховано принаймні два важливі моменти. По-перше, пунктуаційні знаки у санкції норми. Так, після словосполучення «караються штрафом у розмірі до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років» і перед вказівкою «з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років» стоїть пунктуаційний знак «кома». Відповідно ж до правил пунктуації у простому речення кома ставиться,

зокрема, перед сполучниками, які приєднують до попередніх членів речення ще один елемент (виділено автором: Я.Г.) [2]. Тобто пунктуаційний знак «кома» перед сполучником «з», власне, означає, словесний елемент «з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю» приєднується до обох попередніх однорідних членів речення.

По-друге, аналіз санкцій статей Особливої частини КК України показує, що є пунктуаційно інші формулювання аналогічних покарань. Наприклад, санкція ч. 1 ст. 131 КК України вказує на такі покарання: «обмеження волі на строк до трьох років або позбавлення волі на той самий строк з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років». Звертає увагу те, що між одним і з основних покарань, а саме у виді позбавлення волі, та додатковим покаранням у виді позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю розділовий знак «кома» не стоїть. І таких прикладів безліч (ч. 2 ст. 365, ч. 2 ст. 366, ч. 3 ст. 365-2, ч. 2 ст. 367 КК України тощо). У такій ситуації, власне, є всі підстави вважати, що додаткове покарання відноситься лише до одного із альтернативно визначених основних покарань, а не до усіх.

Очевидно, законодавець, керуючись правилами пунктуації, бажаючи вказати на те, що додаткове покарання відноситься лише до певного виду основного покарання вказує на нього поряд з таким, не виділяючи «комою», в інших же ситуаціях - законодавець, намагаючись вказати, що таке додаткове покарання відноситься до всіх альтернативно визначених основних покарань, розділяє їх «комою».

Отож, у санкції ч. 1 ст. 366 КК України додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю відноситься до обох альтернативно визначених основних покарань – штрафу та обмеження волі.

Література:

1. Єдиний державний реєстр судових рішень України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Search?sort=False>.
2. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. - К.: Наук. думка, 2007. — 288 с. (Розділ V. Найголовніші правила пунктуації (п. 4 § 118)) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.madslinger.com/mova/pravopys-2007/tytul.html>.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ

Гаврилюк Валерія Вікторівна

курсант ННІПФКМ Харківського національного університету внутрішніх справ

Чинне адміністративне законодавство не дає визначення адміністративної відповідальності. Кодекс України про адміністративні правопорушення у ст.23 обмежується вказівкою про те, що мірою адміністративної відповідальності є адміністративне стягнення, яке застосовується з метою перевиховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення і запобігання вчиненню правопорушень.

Поєднуючи всі існуючі підходи до визначення поняття адміністративної відповідальності, розглянемо її як специфічну форму негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів(передусім, адміністративних проступків), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед уповноваженим державним органом за свої неправомірні дії та понести за це адміністративну відповідальність в установлених законом формах і порядку.

Відповідальність працівників міліції за вчинення адміністративних проступків регламентована Кодексом України про адміністративні правопорушення, Дисциплінарним Статутом органів внутрішніх справ, антикорупційним законодавством тощо.

Працівники міліції є спеціальними суб'єктами адміністративних правопорушень, особливості їх відповідальності передбачені ст. 15 КпАП України. Так, за адміністративні проступки особи рядового і начальницького складів органів внутрішніх справ несуть відповідальність за Дисциплінарним Статутом ОВС (зауваження, догана, сувора догана, затримка в присвоєнні чергового спеціального звання або поданні до його присвоєння на строк до одного року, попередження про неповну службову відповідальність, пониження в спеціальному званні на один ступінь, звільнення з органів внутрішніх справ), а за окремо визначені – на загальних підставах адміністративну(крім громадських та виправних робіт та адміністративного арешту). Наприклад, за вчинення дрібного хуліганства працівник міліції буде відповідати тільки за Дисциплінарним статутом, а за порушення правил дорожнього руху до нього може бути застосовано попередження, штраф, оплатне вилучення транспортного

засобу, позбавлення права управління. Але, після повідомлення керівництва ОВС про порушення ПДД, поряд з адміністративною відповідальністю для працівника міліції настає й дисциплінарна(але, вже за порушення відомчих наказів щодо дотримання транспортної дисципліни). Таким чином, виникає суперечність, з одного боку суспільна шкідливість дрібного хуліганства є вищою ніж у деяких правопорушень ПДД(керування транспортним засобом без страхового полісу), а також ситуація, коли вчинення одного діяння спричиняє настання двох видів відповідальності, і в цьому є деяке протиріччя вимогам законодавства.

Література:

1. Александров В.М. Особливості адміністративної відповідальності військовослужбовців, с.188-195
2. Мота А.Ф. Адміністративна відповідальність військовослужбовців за законодавством України
3. Адміністративне право України. Підручник. Ю.Б.Битяк,В.М.Гаращук; за ред. Ю.Б. Битяка.-К.: Юрінком Інтер,2006.-544с.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення.-Х.: ТОВ«Одісей»,2010.-248с.,ст.15, с.8.
5. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», від 10.02.2010

МЕТОД ПЕРЕКОНАННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кібальчич Іван Родіонович

курсант ННІПФКМ Харківського національного університету внутрішніх справ

Одним з найважливіших методів у діяльності органів внутрішніх справ щодо організації та практичного здійснення охорони громадського порядку є переконання, тому вважаємо важливим розглянути цей метод більш докладно.

В адміністративній діяльності органів внутрішніх справ переконання служить для досягнення певних цілей:

- виховання у громадян внутрішньої потреби і стійкої звички правомірної поведінки;
- запобігання виникненню стимулів антигромадської поведінки, запобігання протиправних вчинків;
- вплив на свідомість правопорушників.

Необхідність досягнення названих цілей передбачає використання різних форм переконання, цілої системи заходів впливу на поведінку громадян.

Важливе місце займає виховна робота серед населення, у процесі охорони громадського порядку співробітники органів внутрішніх справ знайомляться з населенням і враховують особливості окремих його груп. Широке використання знаходить також агітаційно-пропагандистська діяльність, яка полягає в тому, щоб переконати громадян в необхідності правомірної поведінки. Органи внутрішніх справ, використовуючи бесіди, пресу, радіо, кіно, телебачення, роз'яснюють характер і зміст встановлених державою правил поведінки і тим самим популяризують закони, укази та інші нормативні акти, що регламентують громадський порядок. Важливе місце в діяльності міліції займає інформування державних органів, громадських організації та населення про стан охорони громадського порядку на території, що обслуговуються. Метод переконання знаходить одне зі своїх конкретних виразів у заохоченні органами внутрішніх справ громадян, що беруть активну участь в охороні громадського порядку. Моральні та матеріальні стимули підвищення активності населення у боротьбі з правопорушеннями грають не меншу роль, ніж в інших областях діяльності держави. У забезпеченні добровільного виконання велике значення має виховання правової дисциплінованості громадянина, звички дотримуватися закону. Обсяг використання переконання як засобу впливу на правопорушників обумовлюються насамперед природою правопорушення, ступенем його суспільної небезпеки, особистістю порушника. Разом з тим існує ряд умов, при яких, впливаючи на правопорушників, можна обмежитися лише заходами переконання. До цих умов можна віднести: малозначність правопорушення, вчинення вперше такого правопорушення, випадкове вчинення, або якщо заходи переконання достатні для припинення протиправної поведінки і впливу на правопорушника.

Таким чином, у системі методів діяльності органів внутрішніх справ важливе місце посідає переконання – особливий засіб правового впливу. Він полягає в тому, щоб суб'єкти суспільних відносин додержувалися певних вимог внаслідок їх внутрішнього визнання. Це означає впровадження дисциплінованості, розуміння того, що міцна громадська дисципліна і законність являють собою необхідну умову успішної побудови правової, незалежної, демократичної держави, а також формування свідомої звички, спрямованої на додержання правових вимог, почуття неприпустимості їх порушення.

На жаль, переконання далеко не завжди виявляється достатнім засобом впливу щодо окремих категорій осіб. Тому, держава, захищаючи інтереси суспільства в цілому, й кожного його члена окремо, примушує

осіб, що не піддаються впливу заходів переконання, до дотримання правопорядку, встановлює різні міри відповідальності за вчинення правопорушень. Переконання за цих обставин перестає бути єдиним засобом впливу.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ДОНОРІВ ДОБРОВОЛЬЦІВ

Мищук Інна Володимирівна

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Актуальність проблеми не викликає сумніву, оскільки за офіційними даними Міністерства внутрішніх справ України у 2009 році було зареєстровано 335 осіб які стали потерпілими від такого злочину як торгівля людьми а у 2010 році таких осіб збільшилось до 412 [1].

Відповідно до статистичних даних, на сьогодні лише в економічно розвинених країнах не менше 150,0 тис. осіб потребують пересадки донорських органів та тканин. Світова потреба у декілька разів більша. Порівняно з 1988 роком вона подвоїлася та продовжує щорічно зростати на 15%, а задовольняється тільки для пацієнтів до 65 років всього на 5-6%. У США близько 30,0 тис. осіб, а у Великобританії близько 6,0 тис. осіб внесені до «списків очікування» донорського серця, нирок, легенів або печінки, але лише у 10% з них є шанс дочекатися трансплантації.

Тому основними умовами, наявність яких обов'язкова при донорстві живих людей, є добровільна інформована згода донора у поєднанні з достатнім рівнем фізичного і психічного здоров'я. При дотриманні цих параметрів можна констатувати, що при трансплантації враховані права донора на життя і фізичну (тілесну) недоторканність. У реципієнта при цьому виді трансплантації також певною мірою порушується право на тілесну недоторканність. Проте тут мова йде про втручання, спрямоване на благо хворої людини, і метою операції є її одужання. Формально і тут тілесна оболонка реципієнта порушується, але для надання цьому законності достатньо інформованої згоди хворого. Враховуючи необхідність пересадки і велику значущість її для життя і здоров'я реципієнта, механізм отримання права на втручання в його фізичну (тілесну) оболонку є доступнішим, ніж у випадку з донором.

Право донора і реципієнта на отримання певних гарантій у зв'язку з майбутнім оперативним втручанням.

Зауважимо, що право на отримання гарантій при трансплантації обґрунтоване завдяки високому ступеню ризику, яким піддаються донор і

реципієнт при такому складному оперативному втручанні, яким є трансплантація. Проникнення в тілесну оболонку індивіда, зачіпання його основних прав і свобод мають бути належним чином компенсовані системою гарантій, які надаються суб'єктам трансплантації перед операцією. Надає вказані гарантії медична установа, в якій виконується трансплантація. Безпосередньо тягар відповідальності по забезпеченню передбачених гарантій лягає на хірургічну бригаду, що здійснює пересадку. В зв'язку з цим набуває особливої важливості розробка медико-правових стандартів, що стосуються виконання трансплантації. На наш погляд, медико-правовий стандарт трансплантації органів або тканин - це система правової оцінки результатів оперативного втручання, що базується на сучасних досягненнях медичної науки та включає особливості стану здоров'я суб'єктів пересадки до операції, технічні складнощі виконання, співвідношення запланованих і отриманих результатів трансплантації.

Положення розділу VI Закону "Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини" визначають, що донор має право на певні заходи соціального характеру:

1. особа, яка дала згоду стати донором, до взяття гомотрансплантанта має право відмовитися відданої нею раніше на це згоди;

2. на випадок смерті, зараження його інфекційною хворобою, виникнення у нього інших хвороб чи розладів здоров'я у зв'язку з виконанням ним донорської функції він підлягає обов'язковому державному страхуванню в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

3. донору в порядку, встановленому законом України, відшкодовується шкода, заподіяна ушкодженням здоров'я у зв'язку з виконанням ним донорської функції з урахуванням додаткових витрат на лікування, посилене харчування та інші заходи, спрямовані на його соціально-трудова та професійну реабілітацію;

4. інвалідність донора, що настала у зв'язку з виконанням ним донорської функції, прирівнюється до інвалідності внаслідок трудового каліцтва або професійного захворювання;

5. у разі смерті донора, що настала внаслідок виконання ним донорської функції, членам сім'ї померлого, які були на його утриманні, призначається пенсія у зв'язку з втратою годувальника [2].

Як висновок зауважимо, що адміністративно-правові гарантії, які надаються донору, повинні включати: попереднє всебічне комплексне медичне обстеження; вилучення тільки заздалегідь визначеного певного парного органу, частини органу або тканини; відсутність значної шкоди здоров'ю після вилучення з організму трансплантанта; пересадка органу

або тканини попередньо визначеному конкретному реципієнтові;
диспансерне динамічне спостереження після трансплантації.

Джерела:

1. Стан та структура злочинності в Україні (2009 - 2010 р. р.) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main>
2. Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16.07.1999р. № 1007-XIV // Офіційний Вісник України. – 1999р. – № 32. – стор. 20.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ЖІНОК – ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Чередніченко Наталя Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, Харківський національний університет
внутрішніх справ*

Питання про роль жінки в суспільстві, про її соціальний статус було важливим в усі часи. Але на кожному етапі історичного розвитку гострота й характер його постановки мали свої особливості. У розвитку сучасної цивілізації відбулися докорінні соціальні зрушення принципового характеру. Сьогодні без діяльної участі жінок в економіці, соціальній сфері, політиці, культурі, науці суспільне життя уявити неможливо.

В Україні незахищеність жінок особливо проявляється у сфері виробництва, де жінки складають приблизно половину всіх працюючих як у місті, так і на селі. Нині серед безробітних більшість становлять жінки, причому переважно з вищою чи середньою спеціальною освітою та віком 30 – 40 років. Поряд із «фемінізацією безробіття» відбувається і «фемінізація бідності», тому що багато сімей не можуть у нинішніх економічних умовах прожити на зарплату тільки одного їх члена, приміром чоловіка. Перехід соціальної сфери на комерційну основу ускладнив доступ громадян, у тому числі жінок, до медичного обслуговування, культури та освіти. Скоротилася кількість шлюбів, різко знизилася народжуваність. Виріс коефіцієнт смертності в жінок репродуктивного віку, як і раніше значною є дитяча і материнська смертність. Існуюча система правового захисту та соціальної допомоги сім'ям малоефективна, у тому числі і тому, що вона орієнтована в основному на жінку-матір, а не на обох батьків, тобто на родину в цілому. З народженням дитини в жінки з'являються нові проблеми, оскільки догляд за нею, виховання – це важка праця, поєднати яку з роботою дуже складно. З урахуванням цього законодавство про працю містить значний комплекс норм, спрямованих на полегшення становища працюючої матері.

Однією зі сфер діяльності жінок стала правоохоронна діяльність. Прихід значної кількості жінок до органів внутрішніх справ є однією з характерних рис нашого часу. У низці служб (особливо, слідчих апаратах, підрозділах кримінальної міліції у справах неповнолітніх) вони вже істотно «посунули» чоловіків. Кількість жінок, які бажають поступити на навчання до закладів освіти МВС України, також продовжує зростати.

Очевидно, що зростаюче прагнення жінок до освоєння «міліцейських» професій, що довгий час вважалися винятково чоловічою справою, не могло бути проігнороване суспільством. Із приєднанням України до Конвенції Міжнародної організації праці «Про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками» 1981 р., виданням низки законодавчих актів, нормативно-правова основа праці жінок набула якісно нового звучання.

Однак, аналіз нормативного матеріалу, що регулює працю жінок – працівників органів внутрішніх справ, свідчить, по-перше, про значну кількість недоліків, які є наслідком невдалих компромісів, непродуманих рішень і помилок законодавця, а по-друге, що важливіше, про відсутність цілісної концепції правового регулювання діяльності жінок – працівників органів внутрішніх справ, що відповідала б новим політико-правовим реаліям, обумовленим процесами «фемінізації» міліцейських професій. Спеціальне нормативно-правове забезпечення діяльності органів внутрішніх справ і праці їх особового складу обходить питання пільг та переваг жінок – працівників ОВС, повністю покладаючись у цьому на норми загального характеру. Однак специфіка служби в ОВС України, правового статусу осіб рядового та начальницького складу, їх завдань і функцій об'єктивно зумовлюють необхідність в особливому підході до правового регулювання службово-трудої діяльності жінок. Незадоволеність якістю правового регулювання діяльності жінок – працівників органів внутрішніх справ висловлюють не тільки представники науки, а й практичні працівники.

Проблема правового регулювання діяльності жінок – працівників органів внутрішніх справ у юридичній доктрині розроблена слабо. У той же час багато особливостей їх правового становища й регулювання діяльності залишаються поза рамками наукового аналізу, а сформовані на його основі різними вченими висновки й пропозиції часом суперечать одні одним, далеко не завжди сумісні зі сформованими реаліями життя.

Криза в економіці, політиці, культурі, правовій системі знижує змістовий рівень офіційно проголошених норм, покликаних забезпечити соціально-правовий захист, скорочує можливість реалізації законодавчо задекларованих соціально-правових гарантій, які в сучасних умовах діють лише частково або не діють зовсім з тих чи інших, зокрема поважних у конкретних випадках, причин. Найсуттєвішою з них є несвоєчасність і неповне фінансування органів внутрішніх справ із бюджетів (республіканських та місцевих). У такій ситуації, є невинуватою абсолютна заборона на заняття працівниками органів внутрішніх справ будь-якими видами підприємницької діяльності. Вважаємо, що поряд з творчою, науковою та викладацькою діяльністю необхідно дозволити та законодавчо закріпити заняття працівниками органів внутрішніх справ, у

вільний від основної роботи час, індивідуально-трудовою діяльністю в порядку, визнаному законодавством. Подібна діяльність могла би стати суттєвим матеріальним підкріпленням працівникам органів внутрішніх справ та їх сім'ям, сприяла би самореалізації та підвищенню соціально-правової активності працівників органів внутрішніх справ.

Для забезпечення соціальної та правової захищеності працівників органів внутрішніх справ, зокрема й жінок, доцільно вдосконалити систему стимулювання праці в органах внутрішніх справ шляхом створення комплексу адекватної винагороди. Можна використовувати у вирішенні даного питання закордонного досвіду. Зокрема, можна відраховувати певний відсоток до тієї чи іншої служби за розкриття крадіжок для подальшого преміювання працівників органів внутрішніх справ. Крім того, передбачити бальне оцінювання їх діяльності виходячи з їхніх посадових обов'язків. Чинна модель встановлення грошового утримання працівників органів внутрішніх справ мало стимулює до якісного виконання посадових обов'язків й не завжди враховує характер та умови їхньої служби.

Організаційно-правовий механізм соціально-правового захисту працівників органів внутрішніх справ діє в існуючому політичному, соціальному, соціально-психологічному контекстах, які можуть посилювати ефективність правозахисних інститутів або, навпаки, послаблювати їхню дію. Найбільш досконалі юридичні механізми будуть безсилимими за умов нестабільності політичної ситуації, занепаду економіки, у разі втрати ціннісних орієнтирів, моральної деградації, релігійної, соціальної і правової конфронтації. На жаль, саме такі несприятливі умови складаються на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Ситуація повсякчас загострює, оскільки фактично не існує юридичної відповідальності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових осіб за невиконання обов'язків, пов'язаних із соціально-правовим захистом працівників органів внутрішніх справ. У зв'язку з цим, на наш погляд, необхідно в Закон України «Про міліцію» та в Положення про проходження служби рядовим та начальницьким складом органів внутрішніх справ внести положення такого змісту: «Обмеження гарантій соціального і правового захисту працівників органів внутрішніх справ не допускається жодним законодавчим та підзаконним нормативно-правовим актом».

Як висновок слід підкреслити, що в Україні достатньо розвинена система соціального та правового захисту жінок - працівників органів внутрішніх справ. Однак існує проблема забезпечення її реалізації. Під час вирішення даної проблеми велике значення має роль держави, її органів, а також органів місцевого самоврядування й керівникам органів внутрішніх

справ всіх рівнів, тобто необхідна комплексна соціальна робота в органах внутрішніх справ.

Незважаючи на прийняття цілої низки нормативно-правових актів, нині відсутня єдина державна система (програма) захисту прав і законних інтересів особового складу органів внутрішніх справ, а особливо, жінок - працівників органів внутрішніх справ. Декларовані правові та соціальні гарантії не підтверджуються механізмами й процедурами їхньої реалізації.

Таким чином, діяльність щодо організації соціального і правового захисту жінок – працівників органів внутрішніх справ повинна бути спрямовані, по-перше, на підвищення рівня захисту життя й здоров'я, честі та гідності жінок - працівників органів внутрішніх справ та їхніх сімей шляхом створення організаційних та правових основ системи реалізації прав працівників органів внутрішніх справ під час виконання ними службових обов'язків, а по-друге – на забезпечення умов праці, відпочинку й побуту працівників органів внутрішніх справ. В даному випадку захищеність жінок – працівників органів внутрішніх справ може досягатися за рахунок визначення їх статусу як державних службовців: з нормованими умовами праці, а також забезпеченою реалізацією прав та пільг, які надаються працівникам органів внутрішніх справ та членам їхніх родин.

Слід також визнати, що чинне законодавство не містить норми, розділу в якому-небудь законі, а тим більш – окремого законодавчого акту, в якому б було сформульоване поняття державного захисту працівників органів внутрішніх справ, комплексно б розкривався зміст державного захисту даної категорії.

ПРАВА ЖІНОК-ПРАВООХОРОНЦІВ ТА ПОЛІТИКА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД У ВІТЧИЗНЯНОМУ КОНТЕКСТІ

Ярмошук Світлана Сергіївна

курсант ННППФКМ Харківського національного університету внутрішніх справ

Правове регулювання праці жінок – працівників органів внутрішніх справ здійснюється за допомогою як загального трудового законодавства, норми якого передбачають додаткові гарантії, пільги та переваги працюючим жінкам, так і спеціального законодавства про проходження служби в ОВС, яке передбачає додаткові правові обмеження для працівників ОВС з урахуванням специфіки професійної діяльності, що і обумовлює її особливості.

Останнім часом в Україні відбуваються процеси становлення гендерного паритету як складової державної політики, що викликало не тільки необхідність окремого вивчення стану дотримання прав жінок у правоохоронних органах, але й розробки відповідних заходів попередження порушення їх прав. Такі превентивні заходи, у свою чергу, потребують чіткого уявлення щодо проблем універсального характеру, притаманних для більшості поліцейських інституцій, в яких працюють жінки.

Аналізуючи проблему залучення жінок на службу в поліції зарубіжних країн, М. В. Щелкунова виділяє наступні закономірності: 1) залучення на службу в поліцію жінок у більшості країн, як правило, розпочиналося з призначення їх на посади наглядачок; 2) первісно задача співробітниць полягала у боротьбі зі злочинністю неповнолітніх та жінок; 3) у зв'язку зі зростанням злочинності серед жінок і неповнолітніх, виникла необхідність у збільшенні числа кваліфікованого жіночого персоналу й у розширенні кола його повноважень (при цьому жінки-поліцейські поступово домоглися зрівняння оплати праці і можливостей просування по службі, ставши учасниками усього спектру поліцейської роботи нарівні з чоловіками); 4) внаслідок радикальної зміни ставлення до використання жіночого персоналу в поліцейській роботі відбувся прогрес кадрової системи поліцейської організації, тобто перехід до більш досконалих та ефективних форм, цілей, структури і методів на базі постійного пошуку, розробки та реалізації кадрових нововведень [1, с.145-147].

У США дослідження наявних проблем жінок-правоохоронців були ініційовані тенденціями гендерної рівності у сфері працевлаштування та кадрового менеджменту. Від самого початку вони були спрямовані на збільшення кількості жінок у підрозділах поліції, розробку моделей відбору жінок на різні посади, а також на подолання проблем, пов'язаних із адаптацією жінок до субкультури виключно чоловічого поліцейського колективу.

Стосовно залучення жінок на службу в ОВС України можна визначити досить слабкий рівень вивчення питань професійної самореалізації жінок в умовах воєнізованих колективів, а також поставили проблему мотивації вибору жінками професії правоохоронця. В даному питанні спостерігаються тенденції, аналогічні російському ринку праці, коли 47% українських жінок-правоохоронців пішли на службу через необхідність мати гарантовану трудову зайнятість та службовий зріст. Ще 28,9% опитаних віддають перевагу роботі у чоловічих колективах через реальну перспективу влаштування особистого життя. Тобто майже 77% опитаних жінок обрали роботу в ОВС в силу труднощів економічного характеру та негативних факторів суспільного розвитку [3, с. 21-24].

Серед досвіду американських поліцейських структур досить типовим з цієї точки зору є проект «Нове робоче місце для жінок» щодо залучення більшої кількості жінок на службу. Зміст проекту є цікавим тому, що для його реалізації було розроблено нову стратегію залучення жінок до роботи в поліції і вже за два роки кількість жінок, що проходили службу в поліцейських підрозділах, зросла від 10% до 25%, а питома вага жінок-представників етнічних меншин у деяких відділах сягнула 47% [1, с. 41-43]. Для українських правоохоронних структур вказаний проект є цікавим з огляду на те, що зазначена стратегія базується на ретельному вивченні умов праці жінок-поліцейських та розробці плану щодо нейтралізації виявлених недоліків. А взагалі, ідея створення в Україні цілісної концепції правового регулювання діяльності жінок-працівників органів внутрішніх справ також підтримується рядом фахівців, які вказують на чисельні недоліки діючої нормативної бази, яка є наслідком невдалих компромісів, непродуманих рішень, недоглядів і помилок законодавця.

Більшість напрацювань вітчизняних фахівців стосується вивчення проблем управлінського та соціально-психологічного плану, що дозволило визначити основні напрямки подальшої розбудови гендерних засад в діяльності ОВС.

Окремо було досліджено особистісні зміни жінок, які працюють під впливом таких специфічних факторів правоохоронної діяльності, як висока стресогенність, суворе регламентація індивідуальної поведінки та чітка субординація стосунків. У якості проблеми для подальшої розробки було визначено процес маскулізації жінок, як результату сприймання і засвоєння ними суто чоловічих стереотипів поведінки, що складає зміст початкової професійної деформації. Результати здійсненого протягом трьох років психологічного вивчення курсантів зафіксували постійну позитивну динаміку різних видів агресивності у дівчат-курсантів внаслідок впливу міліцейської субкультури на особистість в процесі професійного становлення. Одночасно відзначено, що робота в підрозділах ОВС підвищує рівень самооцінки жінок, стимулює їх подальшу професіоналізацію, надає досить широкі можливості для самореалізації.

Окремим завданням в ряді публікацій визначено запровадження спеціального навчання для персоналу ОВС неприпустимості дискримінації жінок та вивчення ситуації з сексуальними домаганнями до жінок на робочому місці.

Проведений аналіз наукових джерел дозволяє сформулювати перелік питань, які наразі є найбільш проблемними в діяльності жінок-правоохоронців. У своєму скороченому варіанті він може виглядати наступним чином:

1. Проблеми, що виникають через необхідність поєднання служби із домашніми обов'язками.

2. Протиріччя між інтересами державної служби та репродуктивною функцією жінок.

3. Дискусійність позитивного впливу наступних психофізіологічних особливостей жінок на якість виконання ними професійних обов'язків:

- більш високий рівень емоційності, самокритичності та комунікабельності;

- розвиненість інтуїції, емпатії;

- більш високий рівень виконавчої дисципліни;

- більша схильність до робочих стресів;

- менша залежність від шкідливих звичок (алкоголь, куріння);

- менша фізична сила;

- більш низький рівень агресивності.

4. Розрив, що існує між декларацією рівних можливостей та реальним рівнем дискримінації жінок.

5. Наявність проблеми сексуальних домагань на робочому місці.

6. Проблема адаптації до умов роботи у чоловічому середовищі.

7. Проблемні питання у сфері соціальної та правової захищеності жінок.

Ми сподіваємося, що врахування зазначених проблем стане в нагоді при реалізації державної політики в сфері забезпечення гендерної рівності, а також при формуванні відомчих програм попередження порушень прав жінок.

Література:

1. Львова П.М. Особливості правового регулювання служби жінок-працівників органів внутрішніх справ // Вісник УВС, 2000, №11, с. 283-287.

2. Лапшина В.Л. Социально - психологические проблемы профессиональной самореализации женщин-сотрудниц ОВД. // Вісник УВС, 1999, №8, с. 21-24.

3. Женщины в полиции США. ГИЦ МВД России / Професионал, 2000, №8, с. 41-43.

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Дьорова Анна Олегівна

*студентка Полтавського юридичного інституту Національного
університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»*

Актуальність даної теми полягає перш за все в тому, що політика нашої держави спрямована на впровадження ряду змін в діючу систему законодавства: приймаються нові законодавчі акти, вносяться зміни до вже існуючих. Проте, щодо цього питання існує ряд проблем, зокрема, запроваджені зміни не завжди є виправданими або навпаки, ускладнюють регулювання питань у відповідній галуззі, викликаючи при цьому колізії, і тому існує потреба у подальшому вдосконаленні норм законодавства. В тому числі це стосується і сфери підприємницької діяльності, адже в першій половині 2011 року ввійшов в дію Податковий кодекс України, були внесені зміни до Цивільного і Господарського кодексів України, до Законів України «Про господарські товариства», «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців».

На перший погляд, прийняті зміни справді деякою мірою спрощують процедуру створення нового суб'єкта підприємництва. Проте, існує ряд проблем та неурегульованостей щодо цього питання. В першу чергу, слід зазначити, що державна реєстрація – це обов'язковий крок у легалізації діяльності суб'єкта господарювання, хоча самої державної реєстрації для цього недостатньо, адже існують так звані після реєстраційні процедури [1, ст. 12].

Законодавчі зміни в частині необов'язковості нотаріального посвідчення підписів засновників на статуті – річ позитивна. Однак наведені вище зміни не були узгоджені з нормативними актами, які регулюють банківську та нотаріальну діяльність. Як наслідок - у засновників суб'єкта господарювання виникає ряд проблем, адже, юридичні особи зобов'язані мати банківський рахунок і при його відкритті, серед ряду документів, засновник (чи уповноважена ним особа) обов'язково повинен надати банку нотаріально засвідчену копію статуту підприємства. Проте, нотаріуси відмовляються посвідчувати копію статуту, підписи засновників на оригіналі якого не були засвідчені нотаріально. Тому деякі новостворені підприємства змушені спішно вносити до статуту несуттєві зміни, нотаріально засвідчувати підписи своїх засновників, проводити державну реєстрацію цих змін, нотаріально

засвідчувати копію такого зміненого статуту й лише після цього відкривати рахунок у банку [1, ст. 12].

Стосовно формування статутного фонду (складеного капіталу) варто зазначити те, що зменшення його розміру в товариствах з обмеженою відповідальністю до однієї мінімальної заробітної плати й наступне надання засновникам права самостійно визначати розмір, порядок та строки формування статутного фонду полегшили доступ до використання цієї організаційно-правової форми суб'єкта господарювання. Однак не зовсім зрозуміло, чим тепер (за винятком процедури прийняття рішення) ТОВ відрізняється, наприклад, від приватного підприємства [1, ст. 12].

Також відбулися зміни і щодо процедури отримання суб'єктами підприємства печаток. Мається на увазі скасування наказу МВС України про отримання дозволів на їх виготовлення. У перспективі – використання печатки буде не обов'язком, а правом, а поки що було лише скасовано дозвіл міліції на виготовлення печатки, котра залишається обов'язковим атрибутом підприємства [1, ст. 12].

Що стосується змін щодо відкриття банківського рахунку слід зауважити, що для цього необхідно банківські картки зі зразками підписів керівника та головного бухгалтера, за його наявності. Справжність підписів цих посадових осіб підприємства на банківській картці засвідчується нотаріусом. Але для засвідчення справжності підписів нотаріусу потрібно надати виписку з Єдиного державного реєстру, котра є чинною протягом одного дня. Тому, якщо з певних причин керівник не встиг у день отримання виписки звернутися до нотаріуса, то документ втрачає чинність і все потрібно розпочинати заново [1, ст. 12].

Причиною цього як зазначає О.С. Попович є те, що на еволюції українського законодавства виразно відбивається боротьба двох протилежних тенденцій: спроб законодавчо закріпити деякі механізми проведення в життя дієвої державної політики, спрямованої на прискорення розвитку і досягнення конкретних результатів, з одного боку, і спроб забезпечити контроль та нагляд, з другого [2, ст. 42].

Що стосується подальшого удосконалення законодавства у самій сфері підприємницької діяльності, урядом було надано доручення утворити за участю заінтересованих органів державної влади, суб'єктів малого підприємства, громадських організацій і незалежних експертів робочу групу, яка забезпечить розроблення проекту закону щодо реформування спрощеної системи оподаткування [3, ст. 20].

Робочою групою визначаються моделі застосування спрощеної системи для окремих категорій фізичних та юридичних осіб з урахуванням досвіду застосування з метою стимулювання діяльності суб'єктів малого підприємництва на етапі започаткування власного бізнесу [3, ст. 20].

На сьогодні робочою групою схвалено концепцію реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва [3, ст. 20].

Концепцією визначено категорії, які дають право на застосування суб'єктами малого підприємництва спрощеної системи оподаткування, зокрема для юридичних осіб: обсяг виручки – 3 млн.; кількість найманих працівників – не більше як 50 осіб. Зазначеною концепцією встановлено також обмеження щодо застосування спрощеної системи [3, ст. 20].

Отже, спрощена система оподаткування поширюватиметься на суб'єктів малого підприємництва, які здійснюватимуть діяльність у сфері виробництва та реалізації товарів власного виробництва кінцевому споживачу; надаватимуть побутові послуги, перелік яких визначатиметься Кабінетом Міністрів України [3, ст. 20].

Реалізація проекту закону, розробленого на основі концепції дасть можливість врегулювати на законодавчому рівні правовідносини при застосування спрощеної системи оподаткування та усунути схеми зловживання нею. Завдяки запропонованим нормам спрощену систему буде збережено та створено мільйони робочих місць [3, ст. 20].

Отже, насамперед слід зазначити, що активна політика держави, котра спрямована на удосконалення законодавства, шляхом внесення змін та прийняття нових законодавчих актів позитивне явище, з одного боку, та викликає ряд проблем, котрі потребують подальшого врегулювання, з іншого боку. Тому першочерговим завданням є саме усунення колізійних норм нормативно-правових актів різної юридичної сили, що існують на сьогодні, і лише тоді впроваджувати нові зміни та приймати нові законодавчі акти.

Література:

1. Максимик М. Старі вади нового законодавства про підприємництво: чи справді започаткувати власну справу стало простіше? // Юридичний вісник України. – 2011. – 20-26 серп.(№33). – С. 12.
2. Попович О.С. Деретуляція підприємницької діяльності чи гальмування розвитку економіки – суперечлива еволюція українського законодавства // Наука і наукознавство. – 2011. – №2. – С. 42-49.
3. Задорожний О. Удосконалення законодавства у сфері підприємницької діяльності // Вісник податкової служби України. – 2011. – №15. – С. 19-20.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ

*Жайворонок Анжеліка Олександрівна
студентка Полтавського юридичного інституту Національного
університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»*

В умовах ринкової економіки правове регулювання конкурентних відносин відіграє важливу роль як для суб'єктів господарювання, котрі бажають працювати на ринках України, так і для економіки держави в цілому.

В останні роки почали проявлятися зовсім нові тенденції в теорії і практиці антимонопольного регулювання, обумовлені трансформаційними процесами в економіці, які заперечують раніше існуючі методологічні конструкції і положення.

Мета статті – дослідити основні проблеми діяльності Антимонопольного комітету України.

Проблемі антимонопольного законодавства приділяли увагу вчені-правники та науковці: Б. Волженкін, О. Дудоров, В. Мамутов та ін. Підтримуючи основні методологічні засади видатних економістів, у сфері конкурентних розробок плідно працюють вітчизняні та російські вчені: В. Абрамов, І. Дахно, В. Качалін, С. Нікітін, А. Яковлев та ін. На сьогодні українське законодавство потребує конкретизації повноважень та компетенції антимонопольних органів [3].

Існують окремі питання щодо призначення і звільнення з посади голови Антимонопольного комітету України (далі – АМК).

Так, голова АМК призначається Президентом України за згодою Верховної Ради України строком на сім років. Як позитивний момент варто відзначити, що термін перебування на посаді голови АМК не пов'язаний зі строком повноважень Президента і є достатнім для набуття необхідного фахового рівня. Разом з тим, відповідно до Конституції, Президент України обирається строком на 5 років, а тому є велика ймовірність того, що новообраний Президент захоче бачити на цій посаді особу з власної команди. У результаті недосконалості чинне законодавство не може гарантувати голові АМК перебування на посаді впродовж 7 років. На думку сучасного українського науковця Нармаш, необхідно або взагалі не встановлювати граничний термін перебування на зазначеній посаді, або ж встановити йому термін перебування на посаді відповідно до терміну повноважень Президента України [3].

Отже, необхідно внести зміни в чинне законодавство України щодо діяльності АМК в частині призначення на посаду і звільнення з посади голови АМК.

Коло питань, які віднесені до компетенції АМК відповідно до закону «Про Антимонопольний комітет України», має невичерпний характер: його ст. 7 закінчується реченням:»здійснювати інші повноваження, передбачені законодавством про захист економічної конкуренції та Законом України «Про закупівлю товарів,робіт і послуг за державні кошти».

На думку Ю.В. Журик, повноваження державного органу виконавчої влади, повинні мати певні межі,тобто їх вичерпний перелік. Інакше це буде суперечити Конституції України. Тому останній пункт ст. 7 Закону України «Про антимонопольний комітет України»пропонує виключити.

На сьогодні АМК виконує функцію, притаманну судовим органам, а саме: розглядає справи про порушення законодавства України про захист економічної конкуренції, та функцію, притаманну правоохоронним органам, - складає протоколи про адміністративні правопорушення, накладає штрафи. На думку деяких науковців,АМК повинен займатися лише профілактикою та попередженням монополістичних і конкурентних правопорушень,а справи за такими видами правопорушень мають розглядатися у судовому порядку спеціально створеними судами або судовими палатами,створеними в структурі господарських судів України [2].

Антимонопольні установи та відомства в інших країнах не виконують функції судових органів щодо розгляду монополістичних та конкурентних правопорушень – це компетенція судів.

Крім того АМК займається попередженням правопорушень і розглядом справ за двома протилежними напрямками економічної діяльності – у сфері монополістичної діяльності ті у сфері конкурентних відносин. Окремі вчені,зокрема І.І.Дахно,вважають таке становище взагалі неприпустимим.

На думку деяких науковців,зокрема Ю.В. Журик, на сьогодні існує об'єктивна необхідність у створенні окремого органу по регулюванню конкурентних відносин,оскільки останні розвиваються,ускладнюються і це потребує більшої уваги до них. До того ж,сама назва антимонопольний – як комітет,так і законодавство,потребує зміни,зважаючи на те,що монопольне становище суб'єкта господарювання на ринку за українським законодавством не забороняється,забороняється лише зловживання цим становищем[2].

Отже, підводячи підсумок, необхідно зазначити, що на сьогодні існує реальна необхідність внести зміни до існуючого законодавства. Зокрема,вважаю за доцільним внести зміни щодо діяльності АМК в частині призначення на посаду та звільнення з посади голови АМК. Для подальшого розвитку конкуренції необхідно створити окремий орган ,наприклад Комітет по розвитку конкуренції, який би займався як

попередженням та розслідуванням порушень у сфері конкуренції, так і розробкою конкретних рекомендацій і пропозицій щодо підтримки та розвитку конкурентних відносин у господарській діяльності.

Джерела:

1. Поняття і зміст Антимонопольно-конкурентної політики в Україні /О.Верещагіна // Підприємництво, господарство і право.-2011.-№8 с38-41.
2. Актуальні питання антимонопольно-конкурентного законодавства в Україні /Ю.В.Журик // Вісник Господарського судочинства .-2010.-№6.-с82-87
3. Удосконалення діяльності антимонопольного комітету України в призмі реалізації антимонопольної політики /Т.В. Акімова // Держава і регіони, серія: економіка і підприємництво.-2010.-№5.с5-9.
4. Ключові аспекти і тенденції антимонопольного регулювання на сучасному етапі /Л. Князева // Конкуренція .-2010.-№4.-с16-20.

УДОСКОНАЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Лісняк Яна Петрівна

студентка Полтавського юридичного інституту Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»

Актуальність цієї теми полягає в тому, що наукові дослідження суспільних відносин, особливо у сфері економіки і права, на основі старих ідей і теорій втрачають сенс. Усе більше стає зрозумілим, що людство впритул підійшло до межі, за якою для подальшого розвитку, а можливо, і виживання, потрібні кардинальні зміни і рішучі кроки щодо запровадження такого економічного порядку, який би включав би негативний вплив на природне середовище.

Господарський кодекс містить частину норм, що багато в чому повторюють положення Цивільного кодексу, але не відображають особливостей правового регулювання господарської діяльності.

Виділяють два головних напрями вдосконалення господарського законодавства:

- 1)удосконалення норм ГК України шляхом:
 - уникнення дублювання в ГК України положень ЦК України;
 - розширення сфери правового регулювання господарських відносин нормами ГК України як акта прямої дії, і за рахунок цього – максимально можливе скорочення кількості актів поточного законодавства;
- 2)удосконалення норм актів поточного господарського законодавства шляхом:

- приведення їх у відповідність до положень ГК України;
- врахування норм ГК України при розробці та прийнятті нових законопроектів.

Науковцями Інституту економіко-правових досліджень НАН України (м. Донецьк) розроблено проект «Концепції модернізації господарського законодавства на основі Господарського кодексу України», який містить мету, завдання, способи вирішення та основні напрями подальшої кодифікації господарського законодавства на базі ГК України [2, с. 15-17].

Також є пропозиції прийняти так званий Економічний кодекс чи Конкуренційний процесуальний кодекс, а також пропозиції щодо прийняття Інвестиційного кодексу, Інноваційного кодексу тощо.

Існує ряд неузгодженостей та суперечностей між ЦК і ГК кодексами. Прикладами таких відмінностей можуть слугувати:

- норми, що встановлюють способи захисту цивільних прав та інтересів (ч. 2 ст. 16 ЦК України), і норми щодо захисту прав суб'єктів господарювання та споживачів (ч. 2ст. 20 ГК України);
- норми, що встановлюють порядок припинення юридичної особи (статті 104, 105, 106, 107, 108 ЦК України) і припинення діяльності суб'єкта господарювання (ст. 59 ГК України) тощо.

ГК України потребує не лише змістовних, а й структурних змін. Наприклад, глава 21 «Ціни і ціноутворення у сфері господарювання» навряд чи повинна бути в розділі IV «Господарські зобов'язання», а глава 28 «Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства» - у розділі V «Відповідальність за порушення у сфері господарювання» тощо.

Із віднесенням корпоративних спорів до підвідомчості господарських судів і з прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» відчутною стала потреба більш докладного правового регулювання процедури розгляду і вирішення корпоративних спорів, особливості яких у чинному ГПК України враховані недостатньо. Потребує більш чіткого визначення і саме поняття корпоративних спорів, а оскільки останнє є похідним від категорії корпоративних прав і корпоративних відносин, то більш досконалого формулювання потребують і ці категорії матеріального (господарського) права[1, с. 26-27].

Важливим недоліком слід вважати також відсутність у ст. 6 ГК визначення принципів, спрямованих на забезпечення моральності, справедливості, та розумності здійснення господарювання, тобто ведення бізнесу.

Разом з тим, з огляду на глобальні зміни клімату, життєво необхідними стають розробка і законодавче закріплення таких принципів

господарювання, які забезпечували б не стільки кількісне зростання виробництва, скільки його орієнтацію на збереження навколишнього природного середовища[3, с. 78].

Отже, можна підсумувати вищезазначене, що світова фінансово-економічна криза з беззастережною очевидністю показала повну неготовність вітчизняної економіки протистояти кризовим явищам у світовій економічній системі. І одним з найскладніших у цій ідеології є питання управління сферою господарювання і, відповідно, незмірне зростання ролі державного управління, з одного боку, і майже неможливість пристосування до нових реалій вільного ринку через природну нестримність його учасників – підприємців до наживи, з іншого. Саме тому потрібно вдосконалювати законодавство, заповнювати його прогалини і підлаштовувати правові норми під наш час, під нові потреби суспільства.

Література:

- 1) Проблеми удосконалення господарського і господарського процесуального законодавства/ В. С. Щербина// Судова практика. – 2011. - №5. – ст. 25-29.
- 2) Деякі проблеми удосконалення господарського і господарського процесуального законодавства/ В. Щербина // Право України. – 2010. - №8. – ст. 13-18.
- 3) Принципи господарювання і модернізація господарського законодавства України на сучасному етапі розвитку/ Р. Б. Прилуцький // Вісник господарського судочинства. – 2011. - №3. – ст.73 -81.

ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕЗАКОННОГО ВСТАНОВЛЕННЯ КОНТРОЛЮ НАД АКЦІЯМИ

Філіпенко Євген Сергійович
Контрольно-ревізійне управління Донецької області

Сучасний період характеризується великою кількістю корпоративних захоплень, зокрема, шляхом встановлення контролю над акціями. Тому наболілою проблемою є проблема збереження акцій. Напевно будь-який власник цінних паперів хоч раз замислювався над тим, що він не може повною мірою бути спокійним за збереження акцій, що належать йому. Відомості про власників бездокументарних акцій зберігаються у формі запису в спеціальних комп'ютерних програмах. Проблема збереження акцій в документарній формі вирішувалася набагато простіше. Власник цінних паперів міг бути спокійний, якщо

найнята ним охорона постійно несла чергування біля сейфа з акціями, а він сам міг у будь-який момент упевнитися в їх збереженні, всього лише відкривши дверці сейфа. Проте в умовах бездокументарної форми акцій доводиться забезпечувати збереження акцій зовсім іншими засобами [1, с.47].

Концепція бездокументарного цінного паперу запозичена з англо-американського права. В даний час ця конструкція сприйнята країнами континентального права. Першопроходцем слід визнати Францію, де з ухваленням Закону про фінанси 1982 року цінні папери перестали бути «фізичним об'єктом обігу у вигляді надрукованого документа» з 3 листопада 1984 р. У РФ акції є іменними цінними паперами, які випускаються в бездокументарній формі згідно Закону про ринок цінних паперів від 28 грудня 2002 року із змінами. Раніше видані сертифікати іменних цінних паперів прирівнюються до виписок з системи ведення реєстру власників цінних паперів, тобто всі акції з 4 січня 2003 року дематеріалізовані в безумовному порядку [2, с.47].

Основні способи встановлення контролю над акціями такі: скупка акцій, розкрадання акцій за допомогою підроблених документів, маніпуляція з реєстром акціонерів.

Одним із способів встановлення контролю над підприємством є маніпуляції з реєстром акціонерів. Як відомо, саме виписки з реєстру акціонерів підтверджують факт участі тієї або іншої особи в статутному капіталі акціонерного товариства. Зрозуміло, у корпоративних агресорів велика спокуса, діставши доступ до системи ведення реєстру, використовувати її в своїх інтересах.

Облік цінних паперів, що належать кожній конкретній особі, проводиться на його особовому рахунку, який відкривається перед зарахуванням на нього цінних паперів.

Положення про депозитарну діяльність, затверджене Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 17 жовтня 2006 року № 999, передбачає, що обслуговування операцій з цінними паперами на рахунках у цінних паперах здійснюється депозитарними установами за розпорядженнями депонентів, клієнтів чи керуючих рахунками депонентів, клієнтів. До розпоряджень, які подаються депозитарній установі, додаються оригінали документів або їх копії, засвідчені в установленому законодавством порядку, які підтверджують наявність підстав для проведення депозитарних операцій (п.1 глави 2).

Депозитарна установа має право вимагати спеціального оформлення поданих документів (нотаріального посвідчення тощо), тільки якщо такі вимоги до оформлення документів установлені законодавством (п.5 глави 2).

Порядок здійснення кожної депозитарної операції визначається внутрішніми документами депозитарної установи та може передбачати:

приймання розпорядження від ініціатора депозитарної операції та/або відповідних документів, що підтверджують правомірність здійснення цієї депозитарної операції;

перевірку розпорядження на правильність складання та відповідність внутрішнім документам депозитарної установи і перевірку відповідних документів, які підтверджують наявність підстав для проведення депозитарних операцій (ці документи перевіряються на відповідність до інформації, наведеної у розпорядженні, до якого вони додаються, на відповідність їх оформлення вимогам законодавства) (пункт 9 глави 2).

Таким чином, для того, щоб акції перейшли від однієї особи до іншої, необхідно надати реєстраторові передавальне розпорядження, в якому власник виражає свою волю з приводу тих цінних паперів, що належать йому, та укладений у простій письмовій формі договір, що є підставою передачі. Таким чином, шахраєві, охочому викрасти акції, достатньо підробити ці документи.

Способи, використовувані дрібними злодіями, часто застосовуються і гравцями на ринку ворожих поглинань.

Таким чином, розкрадання цінних паперів може завдати істотної шкоди їх власникам, але не меншу, а в деяких випадках і більшу небезпеку подібні незаконні дії представляють для осіб, які придбали викрадені акції у шахраїв.

Часто використовуються судові акти як спосіб отримання контролю над акціями. Запобіганню подібним діям служить законодавство про боротьбу з корупцією. Проте акти судових органів не втратили своєї актуальності як спосіб встановлення контролю над компанією.

Все вищевикладене говорить про необхідність ухвалення цілого комплексу заходів для того, щоб протистояти діяльності шахраїв.

А.Молотников рекомендує наступні заходи: встановлення неформальних відносин з керівництвом або співробітниками зберігача; наділення повноваженнями по розпорядженню цінними паперами, що знаходяться на балансі компанії, виключно її генерального директора; здійснюючи придбання акцій, необхідно дуже ретельно досліджувати обставини попередніх операцій з акціями, що набуваються; найбільш ефективним профілактичним заходом є накладення обтяження на акції.

Пропоновані заходи доцільно доповнити низкою додаткових профілактичних норм.

З урахуванням того, що корпоративні війни перетворилися на суспільно небезпечне діяння, доцільно було б встановити кримінальну відповідальність за розголошення комерційної таємниці у вигляді відомостей з реєстру акціонерів.

Крім того, доцільно передбачити норму, що операція без виписки з системи ведення реєстру не дійсна, виписка додається до передавального розпорядження, відповідальність за достовірність виписки несе хранитель. Доцільно також передбачити виготовлення захищених бланків виписки за заявою і за рахунок інвестора.

Щоб забезпечити можливість дослідження обставин попередніх операцій з акціями, що набуваються, доцільно передбачити право доступу покупця до інформації попереднього руху по рахунках з акціями.

У частині 4 статті 24 Закону «Про акціонерні товариства» доцільно передбачити здійснення правочинів щодо акцій у нотаріальній формі (на сьогодні ця стаття передбачає їх здійснення у письмовій формі).

Обтяження на акції, які перешкоджають їх обороту, повинен мати право накладати не тільки суд, але і власник акцій особисто. Право власника акцій накладати такі обтяження доцільно спеціально оговорити в законі, передбачивши зняття такого обтяження винятково за заявою власника, наданою особисто. Це дозволило б уникнути ситуацій, коли акції власника списуються з рахунку проти його волі по підроблених документах.

Література:

1. Молотников А. Незаконное получение контроля над акциями и долями хозяйственных обществ / А. Молотников // Финансовый менеджер. – 2006. – № 12. – С. 47-61.
2. Жамен С. Торговое право: учеб. пособие / С. Жамен, Л. Лакур; пер. с франц. – М.: Междунар. отношения, 1993. – 179 с.

**ПРАВОВА ДОПОМОГА В КОНТЕКСТІ НЕПОРУШНИХ ПРАВ
ОСОБИ В УКРАЇНІ**

*Хмелевська Наталя Володимирівна
аспірантка Академії адвокатури України*

Права людини – загальнолюдська універсальна цінність, поняття складне і багатогранне. Йому важко дати одне єдине визначення і однозначне тлумачення. Безліч прийнятих міжнародних угод і конвенцій з прав людини спрямовані на встановлення та гарантування прав та свобод [7; с.201].

Як правова категорія, права людини мають певні ознаки, що визначають її наукову самостійність: 1)це можливості людини задовольняти власні інтереси та забезпечити нормальне існування і розвиток шляхом вчинення певних дій чи утримання від них; 2)це можливості, що мають природний характер та належать людині від народження; 3)це можливості, які не залежать від території чи належності індивіда до громадянства держави; 4)це можливості, які залежать від соціально-економічного рівня розвитку суспільства; 5)це можливості, що гарантуються державою з моменту їх правового закріплення. [6; с.156].

Важливе місце у правах людини займає їх захист. Окремі аспекти забезпечення особі права на правову допомогу досліджувалися в роботах О. М. Бандурки, Т. В. Варфоломеевої, А. Т. Комзюка, В. В. Копейчикова, В. О. Попелюшка, О. Ф. Скаун, П. М. Рабіновича, Ю. М. Тодики та ін. Незважаючи на наявні дослідження в даній сфері, правова допомога в контексті непорушних прав особи потребує наукового дослідження.

У системі прав людини виділяють природні та позитивні права. Якщо позитивне право відбиває особливості конкретних країн, то природні спрямовані на забезпечення життєвих потреб, вони є невід'ємними і спільними для всіх людей.

Особисті права і свободи людини безпосередньо пов'язані із самою сутністю людини як фізичної особи. Це дуже важливо, оскільки саме цей статус є підґрунтям усіх інших якісних рис людини. Виходячи з цього, кожна конкретну людину, хоча вона може мати багато істотних вад, необхідно розглядати як особистість, повністю чи неповністю сформовану[3; с.107].

До особистих прав людини належать: невід'ємне право на життя; на повагу до її гідності; на свободу та особисту недоторканність; на недоторканність житла; на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; на невтручання в особисте і сімейне

життя; на свободу пересування і вільний вибір місця проживання; на свободу думки і слова; на свободу світогляду і віросповідання.

Людина є найвищою соціальною цінністю, а тому охорона та захист особистих прав – одне з основних обов'язків держави. Вважаємо, що держава та людина повинні співпрацювати на партнерських засадах. Лише тоді держава в повній мірі гарантуватиме реалізацію особистих прав та їх захист.

Держава має професійне кадрове забезпечення, в тому числі юристами, зокрема слідчими прокуратури, органів внутрішніх справ, податкової міліції, органів безпеки. Громадянин в більшості не обізнаний зі своїми правами, не може якісно та кваліфіковано їх захистити, тому його не можна залишати без правової допомоги. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура [2; с.114].

Право на правову допомогу є одним із конституційних, невід'ємних прав людини і має загальний характер. У контексті "кожен має право на правову допомогу" поняття "кожен" охоплює всіх без винятку осіб - громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України. Здійснення права на правову допомогу засноване на дотриманні принципів рівності всіх перед законом та відсутності дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [5; с.36].

Конституційне право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, захисту та охорони інших прав і свобод людини і громадянина, і в цьому полягає його соціальна значимість.

Крім того, гарантування кожному права на правову допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань відповідно до положень Загальної декларації прав людини 1948 року, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року тощо.

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється особі [1, с.12].

Конвенція прямо не закріплює права на правову допомогу. Проте правосуддя не може вважатись доступним, якщо відсутні механізми надання правової допомоги всім громадянам, які її потребують. У

розумінні Європейського суду право на правову допомогу є передумовою існування та визначальною складовою ширшого за своїм обсягом та значенням права на доступ до суду, гарантованого статтею 6 Конвенції [4; с.11].

Отже, можна зробити висновок, що правова допомога потребує вдосконалення, адже є формою захисту особистих прав людини та необхідною складовою для їх існування.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. // Права людини: Міжнародні договори України, декларації, документи. - К.: Юрінформ, 1992.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради – 1996. - N 30. - С. 141.
3. Правознавство: навчальний посібник / за загальною редакцією В. Г. Гончаренка. — К.: Український інформаційно-правовий центр. — 2002. — С. 106-108.
4. Правова допомога: Зарубіжний досвід та пропозиції для України // Авторі-упорядники О.Банчук, М.Демкова. – К.: Факт. 2004. С. 11.
5. Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2009 року у справі про право на правову допомогу // Вісник Конституційного Суду України. – К. 2009, №6. – С. 36
6. Теорія держави та права: підручник / за ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 416 с.
7. Ткач А. Н. Проблемы теории государства и права. М.: Инфра – М., 2002. – 245 с.

ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Черніков Дмитро Леонідович
здобувач Київського міжнародного університету

Діяльність органів прокуратури, що становить єдину систему, в Україні як державі, яка стала на шлях демократичного розвитку, спрямована на утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку і захист від неправомірних посягань. Попри дискусійність положень про визначення ролі та місця прокуратури в системі органів державної влади, незаперечною є важливість її функцій, визначених відповідно до ст. 121 Конституції України [3] та ст. 4 Закону України «Про прокуратуру» [2]: підтримання державного обвинувачення в суді;

представництва інтересів громадянина або держави в суді; нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Визначеним функціям, безперечно, повинні відповідати належні повноваження, організаційна структура, кадрове та матеріально-технічне забезпечення цих органів. З огляду на це діяльності органів прокуратури (які у різних країнах називаються по-різному: «державний обвинувач», «аторней обвинувачення», «державний прокурор» тощо [7]) постійно приділяється увага як у внутрішньодержавних, так і в міжнародних документах. Зокрема у Рекомендації № (2000) 19 Комітету Міністрів РЄ державам – членам Ради Європи щодо ролі державної прокуратури у системі кримінального судочинства акцентується увага на необхідності комплексу заходів для гарантування процесуальної незалежності діяльності прокурорів, серед яких виокремлюються правові та організаційні умови, відповідне матеріальне забезпечення їхньої діяльності: умов служби; достойної заробітної плати, вислуги років та пенсії (йдеться про необхідність досягнення певного балансу при визначенні їх розмірів між працівниками органів суду та прокуратури); вік виходу на пенсію; фізичний захист прокурорів та членів їхніх сімей.

Фінансування й матеріально-технічне забезпечення органів прокуратури здійснюється за рахунок коштів державного бюджету України. Однак незадовільність бюджетного фінансування спонукала органи прокуратури в регіонах шукати додаткові джерела фінансових та матеріально-технічних ресурсів: субвенції з місцевих бюджетів, благодійна допомога [5].

Науковці вказують, що незалежність прокуратури може опинитися під загрозою, коли її фінансуватимуть приватні підприємці та інші структури, що не входять до її системи [4, с. 235]. Схожа ситуація спостерігається і в Російській Федерації. Крім того, для додаткового фінансування матеріально-технічного забезпечення органів прокуратури Постановою Уряду Російської Федерації від 26 січня 2000 р. був створений Фонд розвитку прокуратури, кошти з якого спрямовуються на посилення матеріально-технічної бази органів прокуратури; ремонт і будівництво службових приміщень органів прокуратури; будівництво й придбання житла для працівників прокуратури; фінансування заходів, пов'язаних із соціальним захистом, медичним обслуговуванням тощо [6].

Вважаємо, що така форма фінансової підтримки важливого елемента державного механізму не може бути виправданою, насамперед з огляду на необхідність неухильного виконання положень Закону України «Про

джерела фінансування органів державної влади». Натомість поділяємо думку М.В. Косюти [4, с. 235] про те, що зміцненню прокуратури могло б сприяти виділення певної частини коштів, повернених державі завдяки діяльності органів прокуратури.

Позиція держави щодо фінансового забезпечення органів прокуратури достатньо повно й чітко представлена у Законі України «Про прокуратуру»: ст. 49 містить умови матеріального й соціального забезпечення працівників прокуратури; ст. 50 підтверджує, що прокурор і слідчий прокуратури знаходяться під захистом закону й представляє заходи правового й соціального їх захисту (відповідальність за тілесні ушкодження, образи, погрози, знищення майна, інші насильницькі дії щодо працівника прокуратори та пенсіонера з числа працівників прокуратури чи їхніх близьких родичів; відшкодування державою збитків, заподіяних знищенням чи ушкодженням майна; обов'язкове державне страхування життя й здоров'я працівників прокуратури тощо. Розуміння законодавцем важливого значення для гарантування реалізації принципу незалежності достатнього фінансування не лише органів прокуратури, а й кожного прокурора, зумовило прийняття у новій редакції статті 50-1, де достатньо детально вписаний механізм і особливості пенсійного забезпечення прокурорів і слідчих прокуратури. Стаття 52 окреслює основні напрями й джерела фінансування і матеріально-технічного забезпечення органів прокуратури: надання пільг, компенсацій і гарантій; забезпечення службовими приміщеннями, засобами зв'язку, транспортом тощо.

Таким чином, виконання державою в повному обсязі обов'язку утримання органів прокуратури сприятиме виконання нею важливих функцій і реалізації принципу незалежності її діяльності.

Джерела:

1. Закон України «Про джерела фінансування органів державної влади» від 30.06.1999 № 783-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 34, ст.274
2. Закон України «Про прокуратуру» від 05.11.1991 № 1789-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, N 53, ст.793.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 30, ст. 141
4. Косюта М.В. Прокуратура України: навч. посібник. – Київ: Знання, 2010. – 404 с.
5. Рахункова палата: Правоохоронні відомства отримали 660 мільйонів гривень благодійної допомоги // [Електронний ресурс] – Режим доступу: news.dt.ua

6. Червонюк В.И. Конституционное право России. – М., 2004. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.pravoznaves.com.ua
7. Шемшученко Ю., Г. Мурашин Прокуратура України в системі міжнародного співробітництва // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2009. – №1. – С.23 – 28.

ЗАХИСТ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ: НЕДОЛІКИ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Гальченко Юлія Олександрівна

студентка факультету соціології та права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»

Серед об'єктів права інтелектуальної власності значне місце відводиться об'єктам промислової власності. На практиці ціла низка ринкових механізмів нерозривно пов'язана з правами на об'єкти промислової власності. Тому природно, що встановлення та забезпечення захисту прав на такі об'єкти стало неодмінною вимогою сучасних реалій життя.

Безперечно, створена нормативно-правова база в цілому вирішує питання, пов'язані з наданням захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. Законодавство України в даній сфері відповідає міжнародним нормам і стандартам, які використовуються в країнах-членах Світової організації торгівлі, а більшість його норм адаптовані до положень відповідних директив Ради Європейського Союзу.

Однак існує необхідність активізувати роботу щодо подальшого вдосконалення положень, які містяться в загальному й спеціальному законодавстві України.

Окрім цього, наукове коло приділяє значну увагу в своїх працях саме охороні прав на об'єкти промислової власності, а захист прав на такі об'єкти залишається недостатньо дослідженим. На сьогоднішній день в Україні відсутні комплексні напрацювання в сфері захисту прав на об'єкти промислової власності.

Виходячи з положень чинного законодавства, щодо захисту прав промислової власності можна виокремити низку суттєвих недоліків:

- єдиної цільної системи захисту прав промислової власності чинні закони України не створюють. Існуюча система недосконала і малоефективна.
- не вироблено єдиних санкцій за порушення патентних прав. Деякі закони відсилають до загальних цивільно-правових санкцій відповідальності за порушення патентних прав. Спеціальних засобів вони не встановлюють.
- відшкодування моральної шкоди передбачене лише за порушення патентних прав на винаходи і корисні моделі та прав на сорти рослин.

Відповідно до «Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009 – 2014 рр.» [1] та «Програми розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності в

Україні на 2010 – 2014 рр.» [2], основними напрямками вдосконалення чинного законодавства у сфері захисту прав на об'єкти промислової власності повинні стати його зміни, спрямовані на таке:

- усунення системних колізій і невідповідностей між нормативно-правовими актами (забезпечення відповідності законодавчих та підзаконних актів з обов'язковим дотримання конституційних норм і норм кодифікованих нормативно-правових актів);

- посилення участі громадськості у процесах розробки, прийняття, обговорення та аналізу впливу нормативно-правових актів;

- вчасну адаптацію нормативно-правових актів, що передбачає вчасне врахування у спеціальних законах щодо промислової власності змін, що сталися в міжнародному праві або наразі є актуальними у світі в розрізі розвитку відносин промислової власності та можливості розширення якісного складу її об'єктів;

- удосконалення правового забезпечення захисту прав промислової власності;

- удосконалення законодавства у сфері розпорядження правами інтелектуальної власності на об'єкти промислової власності;

- розробку нормативно-правових актів щодо питань, що є неврегульованими та об'єктивно потребують нормативно-правового врегулювання;

- приєднання, у разі необхідності, до нових міжнародних договорів.

Виходячи із викладеного, необхідно приділити увагу саме вдосконаленню механізмів захисту прав у сфері промислової власності.

Необхідно посилити державний контроль та координацію дій правоохоронних і контролюючих органів щодо боротьби з порушеннями прав промислової власності, ініціювати питання щодо доцільності створення спеціалізованого Патентного суду (Суду з питань інтелектуальної власності) для розгляду справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, сприяти запровадженню альтернативних способів вирішення спорів (медіація), скоротити терміни та покращити якість розгляду звернень юридичних і фізичних осіб, що надходять до закладів та установ державної системи правової охорони інтелектуальної власності.

Література:

1. Про затвердження Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 червня 2002 р. № 321-р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=321-2002-%F0>.

2. Програма розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні на 2010 – 2014 роки/ Офіційний сайт

Державного департаменту інтелектуальної власності. – Режим доступу: http://www.sdip.gov.ua/i_upload/file/progrrozv9-14.doc.

3. Орлюк О.П., Кращенко В. П. Шляхи удосконалення правової охорони та захисту об'єктів промислової власності в Україні: аналіз, пропозиції/ Орлюк О.П., Кращенко В. П. – К.: ТОВ «Лазуріт-Поліграф», 2009. – 132 с.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Залізник Віталій Анатолійович

*кандидат юридичних наук, викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ*

Внаслідок збільшення ролі та значення інформаційних ресурсів та загалом інформації в усіх сферах життєдіяльності суспільства та державного управління все більшої актуальності набуває удосконалення інформаційного законодавства України.

Не дивлячись на значну кількість нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в інформаційній сфері, говорить про дієвий та адекватний механізм правового регулювання інформаційних правовідносин на сьогодні неможливо.

Характерними рисами сучасного інформаційного законодавства України є його безсистемний розвиток, внутрішня суперечливість, нерегульованість багатьох інформаційних відносин, диспропорції у співвідношенні між законами і підзаконними актами на користь останніх, недостатня наукова обґрунтованість, декларативність та безадресність ряду законодавчих актів, а також відсутність у цих актах механізмів їх реалізації.

Реформування національного інформаційного законодавства зумовлено як інтенсивним розвитком суспільних інформаційних відносин всередині України, так і необхідністю приведення української інформаційної нормативно-правової бази до стандартів Європейського Союзу у зв'язку з проголошенням євроінтеграційним зовнішньополітичним курсом.

Виходячи із викладеного, дослідники вищезазначеної проблематики висловлюють різні думки, пропозиції щодо вдосконалення законодавства взагалі та інформаційного зокрема.

Найбільш популярний підхід щодо вдосконалення інформаційного законодавства України пов'язаний з необхідністю його кодифікації.

Дана позиція має також потужний правовий фундамент. Зокрема, в Програмі діяльності Кабінету Міністрів України «Відкритість, дієвість,

результативність» від 17 березня 2003 року [1] підкреслено необхідність розроблення Інформаційного кодексу України, в Програмі інтеграції України до Європейського Союзу [2] закріплюються положення щодо кодифікації нормативно-правових актів у сфері інформатизації, а також у Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» закріплено норму про необхідність підготовки та прийняття Інформаційного кодексу України тощо [3].

Задля реалізації цієї пропозиції держава створила ряд інстанцій, на які покладено обов'язки щодо вдосконалення законодавства – Інститут законодавства Верховної Ради України, Інституту нормотворчої діяльності при Кабінеті Міністрів України, Центр правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України та ін.

Кодифікація вітчизняного інформаційного законодавства є складним та довготривалим процесом. Тим більше, що на сьогодні нараховується більше 3 тис. нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в інформаційній сфері. Але упорядкування законодавства – одне з основних завдань на шляху до побудови правової держави, а тому є досить актуальною проблемою для дослідження.

Література:

1. Програма діяльності Кабінету Міністрів України «Відкритість, дієвість, результативність» від 17 березня 2003 року // www.rainbow.gov.ua.
2. Програма інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 14 вересня 2000 року // www.rainbow.gov.ua/action.
3. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України // Офіційний вісник України. – 2007. - № 11. – Ст. 7.

ЗМІСТ

Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права

Русенко Святослав Ярославович СТАНОВЛЕННЯ ПОЛЬСЬКИХ МИТНИХ ОРГАНІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД ХХ СТОЛІТТЯ.....3

Ухач Василь Зіновійович ДЕРЖАВОТВОРЧІ ІДЕЇ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ СПАДЩИНІ НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ8

Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Міжнародне право

Андрейко Ірина Степанівна ВПЛИВ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....13

Гриценко Марія Юріївна АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАРОДАМИ ПРАВА НА САМОВИЗНАЧЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....15

Малишкіна Наталя Олегівна УПОВНОВАЖЕНИЙ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК КОНСТИТУЦІЙНИЙ КОНТРОЛЬНИЙ ОРГАН ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ДИТИНИ.....22

Мацькевич Микола Михайлович КЛАСИФІКАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ СУБ'ЄКТИВНИХ КУЛЬТУРНИХ ПРАВ І СВОБОД.....24

Теслицький Артур Михайлович ПОНЯТТЯ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ.....26

Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право

Давидова Ірина Віталівна ПОРОК ВОЛІ У ПРАВОЧИНАХ, ВЧИНЕНИХ ПІД ВПЛИВОМ ПОМИЛКИ.....29

Керноз Неля Євгеніївна ЗМІНИ СТАТУСУ ВЕРХОВНОГО СУДУ
УКРАЇНИ В СВІТЛІ НОВОВВЕДЕНЬ ТРИВАЮЧОЇ СУДОВО -
ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ.....32

Короєд Сергій Олександрович ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ
ДІЙ СУДУ НА ПІДГОТОВЧІЙ СТАДІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК
ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВОЄЧАСНОСТІ СУДОВОГО
РОЗГЛЯДУ35

Найда Ольга Василівна МІЖНАРОДНИЙ АРБІТРАЖ ЯК СПОСІБ
РОЗГЛЯДУ КОМЕРЦІЙНИХ СПОРІВ.....39

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право**

Анненко Олександр Сергійович ПРИНЦИП ЗМАГАЛЬНОСТІ
СТОРІН НА ДОСУДОВИХ СТАДІЯХ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУ ТА СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ45

Ахундова Агія Аббасівна ЗАХИСТ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПРИ
ВИРШЕННІ ПИТАННЯ ПРО ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ
У ВИГЛЯДІ ВЗЯТТЯ ПІД ВАРТУ.....49

Батюк Олег Володимирович ОКРЕМІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО
ВДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ
ВЧИНЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ.....51

Безуглий Леонід Анатолійович КРИМІНОЛОГІЧНА
ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННИХ ПОРУШЕНЬ ПРАВ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КОМП'ЮТЕРНЕ
ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....54

Безуглий Леонід Анатолійович СТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА
УКРАЇНИ ПРО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ.....55

Ботнаренко Ігор Юрійович ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ
ДОПИТУ МАЛОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
ЗІВАЛТУВАНЬ.....57

Ботнаренко Ігор Юрійович ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ЗІВАЛТУВАННЯ МАЛОЛІТНІХ.....60

<i>Ващук Олеся Петрівна</i> ПРИЙОМИ РОЗШУКУ ЗЛОЧИНЦІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НАПАДІВ НА ІНКАСАТОРІВ.....	62
<i>Громовий Антон Олександрович</i> КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСТАВ ДО ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ.....	64
<i>Іваниця Андрій Володимирович</i> СЛІДОВА КАРТИНА ВБИВСТВ ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ.....	66
<i>Кравчук Петро Юрійович</i> ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОГО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ РОЗБОЮ.....	69
<i>Кравчук Петро Юрійович</i> ПРИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ.....	71
<i>Майка Максим Борисович</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ОДЕРЖАННЯ ХАБАРА.....	73
<i>Піддубна Аліна Валентинівна</i> НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННИМ ПОРУШЕННЯМ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ НА ПАСАЖИРСЬКОМУ АВТОТРАНСПОРТІ.....	77
<i>Резнікова Ганна Ігорівна</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ (ПРОФІЛЬ) ЗЛОЧИНЦЯ: ПОНЯТТЯ, СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ, ЙОГО ЗМІСТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ.....	79
<i>Резнікова Олена Ігорівна</i> ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИННИХ ГРУП ТА ЇХ КРИМІНАЛІСТИЧНІ ТИПИ.....	83
<i>Самохін Олексій Юрійович</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРІОДИЗАЦІЮ РОЗСЛІДУВАННЮ НЕЗАКОННОГО НАРКОБІЗНЕСУ.....	88
<i>Самохін Олексій Юрійович</i> СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ В МЕТОДИЦІ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО НАРКОБІЗНЕСУ.....	90
<i>Сас Михайло В'ячеславович</i> ВИКОРИСТАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПОДІЙ МОЖЛИВОСТЕЙ ЕКСПЕРТИЗИ ЛАКОФАРБОВИХ МАТЕРІАЛІВ ТА ПОКРИТТІВ.....	91

<i>Сас Михайло В'ячеславович</i> НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПОДІЙ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРТИЗИ ЛАКОФАРБОВИХ МАТЕРІАЛІВ ТА ПОКРИТТІВ.....	94
<i>Січковська Інна Віталіївна</i> ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ДАКТИЛОСКОПІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ СЕКСУАЛЬНИХ УБИВСТВ.....	96
<i>Січковська Інна Віталіївна</i> ВИЯВЛЕННЯ ТА ПОПЕРЕДНЄ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ НІГ (ВЗУТТЯ) ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ СЕКСУАЛЬНИХ УБИВСТВ.....	98
<i>Старушкевич Анатолій Володимирович</i> МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІНЬ АВТОТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ.....	99
<i>Старушкевич Анатолій Володимирович</i> МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІННЯ ТАКИМИ ЗАСОБАМИ.....	104
<i>Стасюк Людмила Леонідівна</i> ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ПО КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ ПРО ЕКОЛОГІЧНІ ЗЛОЧИНИ.....	109
<i>Стасюк Людмила Леонідівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПО СПРАВАХ ПРО ЕКОЛОГІЧНІ ЗЛОЧИНИ.....	111
<i>Яремко Галина Зіновіївна</i> ПРИЗНАЧЕННЯ ДОДАТКОВОГО ПОКАРАННЯ ПРИ ЗАСУДЖЕННІ ЗА Ч. 1 СТ. 366 КК УКРАЇНИ.....	114
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Муніципальне право	
<i>Гаврилюк Валерія Вікторівна</i> ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ.....	117

Кібальчич Іван Родіонович МЕТОД ПЕРЕКОНАННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....118

Міщук Інна Володимирівна АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ
СТАТУС ДОНОРІВ ДОБРОВОЛЬЦІВ.....120

Трудове право та право соціального забезпечення

Чередніченко Наталя Анатоліївна ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ЖІНОК – ПРАЦІВНИКІВ
ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ.....123

Ярмошук Світлана Сергіївна ПРАВА ЖІНОК-ПРАВООХОРОНЦІВ
ТА ПОЛІТИКА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД У
ВІТЧИЗНЯНОМУ КОНТЕКСТІ.....126

Господарське право. Господарське процесуальне право

Дьорова Анна Олегівна ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ....130

Жайворонок Анжеліка Олександрівна НАПРЯМКИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИМОНОПОЛЬНОГО
КОМІТЕТУ УКРАЇНИ.....133

Лісняк Яна Петрівна УДОСКОНАЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО
ЗАКОНОДАВСТВА.....135

Філіпенко Євген Сергійович ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ
НЕЗАКОННОГО ВСТАНОВЛЕННЯ КОНТРОЛЮ НАД АКЦІЯМИ....137

Судові та правоохоронні органи. Адвокатура

Хмелевська Наталя Володимирівна ПРАВОВА ДОПОМОГА В
КОНТЕКСТІ НЕПОРУШНИХ ПРАВ ОСОБИ В УКРАЇНІ.....141

Черніков Дмитро Леонідович ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ.....143

Право інтелектуальної власності та його захист. Інформаційне право

Гальченко Юлія Олександрівна ЗАХИСТ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ
ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ: НЕДОЛІКИ ТА НАПРЯМКИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ.....147

Залізник Віталій Анатолійович НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....149

**Напрямки вдосконалення міжнародного та національного
права на сучасному етапі**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

8 грудня 2011 р.

**Тернопіль
2011**

Підписано до друку 17.12.2011
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 70 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99, 063 300 86 72
E-mail: tooums@ukr.net